

KNO.430.013.2019

Nr ewid. 184/2019/P/19/024/KNO

Informacja o wynikach kontroli

OCHRONA NARODOWEGO ZASOBU ARCHIWALNEGO

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej

WIZJA

Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa

Informacja o wynikach kontroli

Ochrona narodowego zasobu archiwalnego

Dyrektor Departamentu Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego

Piotr Prokopczyk

Akceptuję:

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Małgorzata Motylow

Zatwierdzam:

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Marian Banaś

Warszawa, dnia 03.02.2020r

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
02-056 Warszawa
T/F +48 22 444 50 00

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ STOSOWANYCH SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ	4
1. WPROWADZENIE	6
2. OCENA OGÓLNA	8
3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI	10
4. WNIOSKI	17
5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	19
5.1. Gromadzenie narodowego zasobu archiwalnego	19
5.1.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	19
5.1.2. Archiwa Państwowe	31
5.1.3. Archiwa wyodrębnione	35
5.2. Ewidencjonowanie i przechowywanie narodowego zasobu archiwalnego	45
5.2.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	46
5.2.2. Archiwa Państwowe	55
5.2.3. Archiwa Wyodrębnione	58
5.3. Udostępnianie narodowego zasobu archiwalnego	63
5.3.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	63
5.3.2. Archiwa Państwowe	64
5.3.3. Archiwa Wyodrębnione	68
6. ZAŁĄCZNIKI	74
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe	74
6.2. Wykaz ocen kontrolowanych jednostek	78
6.3. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych	92
6.4. Sposób przeprowadzenia oraz wyniki badania kwestionariuszowego	95
6.5. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności	101
6.6. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli	102
6.7. Stanowisko Ministra do informacji o wynikach kontroli	103
6.8. Stanowisko Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych	105
6.9. Opinia Prezesa NIK do stanowiska Ministra	109

Wykaz stosowanych skrótów, skrótowców i pojęć

AAN	Archiwum Akt Nowych
AP	Archiwum państwowe
Brakowanie dokumentacji niearchiwalnej (kategorii B)	Wydzielenie dokumentacji niearchiwalnej z całości zasobu i przekazanie do zniszczenia tej części dokumentacji niearchiwalnej, której okres przechowywania (określony w jednolitym rzeczowym wykazie akt lub kwalifikatorze dokumentacji, o których mowa w art. 6 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach) upłynął oraz po uznaniu przez organ lub jednostkę organizacyjną, która dokumentację wytworzyła, że dokumentacja niearchiwalna utraciła dla nich praktyczne znaczenie (w tym wartość dowodową). Dla jednostek organizacyjnych będących pod nadzorem archiwalnym do wybrakowania dokumentacji niearchiwalnej wymagane jest uzyskanie zgody właściwego archiwum państwowego.
Dokument elektroniczny	Stanowiący odrębną całość znaczeniową zbiór danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej, zapisany na informatycznym nośniku danych.
Dokumentacja w postaci elektronicznej	Zbiór dokumentów elektronicznych, stanowiących zbiory danych (pliki) zawierające informacje zapisane i odtwarzane w postaci cyfrowej.
Dokumentacja w postaci tradycyjnej	Każda inna niż elektroniczna dokumentacja powstająca w wyniku działania jednostki organizacyjnej (np. papierowa, aktowa, audiowizualna, fotograficzna, techniczna).
Dokumentacja niearchiwalna	Dokumentacja o czasowym znaczeniu praktycznym, która po upływie obowiązującego okresu przechowywania podlega brakowaniu.
Ekspertyza archiwalna	Badanie dokumentacji w celu oceny jej wartości i ustalenia jej kwalifikacji archiwalnej; ekspertyzę może wykonać pracownik właściwego archiwum państwowego.
EZD	Elektroniczne Zarządzanie Dokumentacją – sposób wykonywania czynności kancelaryjnych, dokumentowania przebiegu załatwiania spraw oraz gromadzenia i tworzenia dokumentacji w postaci elektronicznej w systemie teleinformatycznym.
Gromadzenie zasobu	Proces złożony z kształtowania zasobu poprzez odpowiednie nadawanie im kwalifikacji i klasyfikacji, a także proces bezpośredniego przejmowania oraz brakowania – odpowiednio zarówno materiałów archiwalnych, jak i dokumentacji niearchiwalnej.
Informatyczny nośnik danych	Materiał lub urządzenie służące do zapisywania, przechowywania i odczytywania danych w postaci cyfrowej.
Klasyfikacja	Podział dokumentacji na klasy (grupy) rzeczowe oznaczone symbolami klasyfikacyjnymi, ustalone w jednolitym rzeczowym wykazie akt.
KPRM	Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
Kwalifikacja archiwalna	Ocena wartości dokumentacji przez zaliczanie jej do odpowiednich kategorii archiwalnych tj. do materiałów archiwalnych (kat. arch. A) lub do dokumentacji niearchiwalnej (kat. arch. B wraz z określeniem minimalnego okresu przechowywania tej dokumentacji). Oceny wartości dokumentacji dokonuje się w oparciu o normatywy kancelaryjno-archiwalne wprowadzone w porozumieniu z właściwym archiwum państwowym.
Kwerenda archiwalna	Poszukiwania przeprowadzane w zasobie archiwalnym w celu odnalezienia konkretnego dokumentu lub informacji na dany temat.

Materiały archiwalne	Dokumentacja powstała w przeszłości i powstająca współcześnie, kwalifikowana do trwałego (wieczystego) przechowywania.
Narodowy zasób archiwalny	Całość dokumentacji zawierającej ważne informacje o wszelkich przejawach życia państwa, narodu i obywateli w przeszłości i obecnie, która to dokumentacja została zakwalifikowana do wieczystego przechowywania w archiwach (materiały archiwalne, kat. A), dzieli się na państwowy i niepaństwowy zasób archiwalny.
Nawis	Dokumentacja archiwalna, która winna być przekazana do właściwego archiwum państwowego, jednakże pozostająca w zasobie twórcy zespołu.
NDAP	Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych
Niepaństwowy zasób archiwalny	Ogół materiałów archiwalnych powstałych i powstających w wyniku działalności niepaństwowych jednostek organizacyjnych (np. partie polityczne, organizacje społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, spółki prawa handlowego oraz osoby fizyczne), stanowiących ich własność lub własność ich prawnych następców.
NIKA	System teleinformatyczny pn. Nadzór i Kontrola Archiwalna – dziedzinowy system teleinformatyczny przechowujący informacje dotyczące jednostek organizacyjnych tworzących narodowy zasób archiwalny.
Państwowy zasób archiwalny	Materiały archiwalne powstałe w wyniku działalności: organów państwowych, państwowych jednostek organizacyjnych, organów jednostek samorządu terytorialnego, samorządowych jednostek organizacyjnych, przejmowane i przechowywane przez archiwa państwowe; zalicza się tu także materiały archiwalne związane z działaniem partii politycznych, kościołów i związków wyznaniowych, wybitnych osób oraz rodzin i rodów, jeżeli stały się własnością państwa w drodze kupna, w ich skład wchodzi również materiały obcych organów władzy i administracji państwowej, jednostek organizacyjnych i organizacji, związków wyznaniowych, a także okupacyjnych jednostek wojskowych, o ile materiały te znajdują się na terenie Polski.
RH	Wilgotność względna (z ang. <i>relative humidity</i>)
Rozporządzenie w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji	Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 246)
Rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych (Dz. U. Nr 196, poz. 1161)
System tradycyjny	Sposób wykonywania czynności kancelaryjnych, dokumentowania przebiegu załatwiania spraw, tworzenia i gromadzenia dokumentacji w postaci nieelektronicznej, również z możliwością korzystania z narzędzi informatycznych do wspomagania procesu obiegu dokumentacji w tej postaci.
System ZoSIA	Zintegrowany System Informacji Archiwalnej – aplikacja przeznaczona do opracowania (ewidencji i inwentaryzacji) zbiorów archiwalnych na wszystkich poziomach ich hierarchicznej struktury – od całego archiwum aż po obiekt archiwalny. Zawiera również wyszukiwarke danych.
Ustawa archiwalna/ ustawa o narodowym zasobie archiwalnym	Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r. poz. 553, ze zm.)
Ustawa o NIK	Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2019 r. poz. 489, ze zm.)

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy narodowy zasób archiwalny jest chroniony w sposób prawidłowy i skuteczny?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

1. Czy narodowy zasób archiwalny jest prawidłowo i skutecznie gromadzony?
2. Czy narodowy zasób archiwalny jest prawidłowo i skutecznie ewidencjonowany i przechowywany?
3. Czy narodowy zasób archiwalny jest w prawidłowy i skuteczny sposób udostępniany?

Jednostki kontrolowane

Kancelaria Prezesa Rady Ministrów,
Ministerstwo Spraw Zagranicznych,
Ministerstwo Obrony Narodowej,
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji,
Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych,
Wojskowe Biuro Historyczne,
13 archiwów państwowych

Jednostki objęte badaniem kwestionariuszowym

Trzy jednostki, w których utworzono archiwa wyodrębnione,
11 archiwów państwowych

Okres objęty kontrolą 2016–2019 (do czasu zakończenia kontroli)

Ochrona narodowego zasobu archiwalnego jest ważnym zadaniem państwa, mającym na celu zachowanie świadectw przeszłości dla przyszłych pokoleń. Realizowana jest ona przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (centralny organ administracji rządowej) oraz podległą mu sieć archiwów państwowych (tj. trzech centralnych i 30 o zasięgu regionalnym). Dodatkowo w tej dziedzinie działa również sieć archiwów wyodrębnionych - specjalistycznych archiwów, które są tworzone przez podmioty wymienione w przepisach ustawy o narodowym zasobie archiwalnym.

W pojęciu ochrony narodowego zasobu archiwalnego kryje się dbałość o sposób jego gromadzenia, ewidencjonowania i przechowywania oraz realizację przysługującemu każdemu prawa dostępu do materiałów archiwalnych, znajdujących się w zasobie zarówno archiwów państwowych jak i wyodrębnionych.

Zagadnienia związane z narodowym zasobem archiwalnym na co dzień są przedmiotem zainteresowania wąskiego kręgu osób, specjalizujących się w archiwistyce albo historyków. Tymczasem zakres przedmiotowy materiałów stanowiących narodowy zasób archiwalny dotyka wszystkich sfer funkcjonowania państwa i obywatela. Niejednokrotnie dopiero sytuacja życiowa konkretnej jednostki, skutkująca potrzebą dotarcia do dokumentów znajdujących się w archiwum, ukazuje jak ważne dla każdego jest to, aby sieć archiwalna była właściwie zorganizowana i zarządzana, a zasób w niej zgromadzony – należycie zewidencjonowany i przechowywany.

Informacje medialne oraz głosy pochodzące ze środowiska archiwistów wskazują na niezmiennie od lat problemy w funkcjonowaniu sieci archiwalnej. Należą do nich w szczególności brak powierzchni przechowalniczej, niedostosowanie budynków archiwów do wykonywanych przez nie zadań oraz niskie wynagrodzenia pracowników archiwów i wynikające z tego problemy z zapewnieniem kadr. Warto tu dodać, że kwestie dotyczące wolnej powierzchni przechowalniczej czy konserwacji zasobu, z powodu stałego przyrostu dokumentów archiwalnych, powinny być rozwiązywane regularnie.

Również wyniki dotychczas przeprowadzonych przez NIK kontroli¹ wskazywały na pojawiające się problemy, które były związane między innymi z przejmowaniem zasobu po likwidowanych jednostkach, digitalizacją czy przechowywaniem dokumentacji płacowej i osobowej.

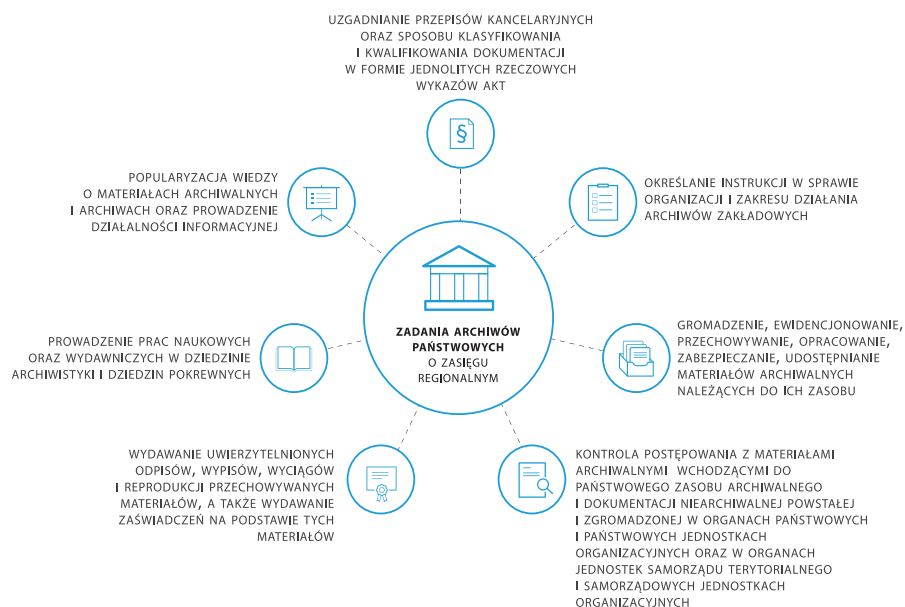
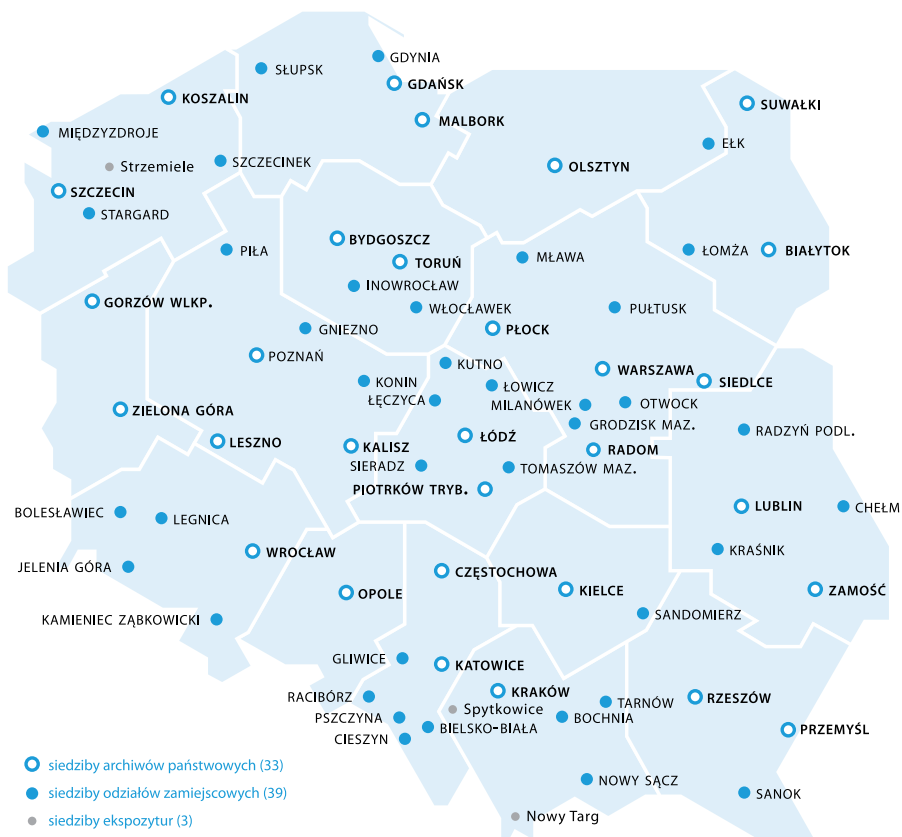
Ponadto przed archiwami stoją również coraz to nowe wyzwania związane w szczególności z potrzebami tworzenia wersji elektronicznych materiałów archiwalnych, konserwacją zasobu, realizacją prawa dostępu w sytuacji zmieniających się przepisów, np. dotyczących ochrony danych osobowych, organizacją sieci archiwalnej i miejscem jakie w niej zajmują archiwa wyodrębnione. Wskazane powyżej powody sprawiają, że kwestie narodowego zasobu archiwalnego i jego ochrony powinny zajmować ważne miejsce wśród priorytetów działania państwa i jego organów.

¹ Mowa tu o wynikach następujących kontroli: *Digitalizacja dóbr kultury* (nr P/14/029), *Skuteczność działania systemu przechowywania dokumentacji osobowej i płacowej* (P/16/064), *Nadzór nad spółkami z udziałem Skarbu Państwa* (P/17/017).

WPROWADZENIE

Infografika nr 1

Sieć archiwów państwowych

Źródło: opracowanie własne NIK.

2. OCENA OGÓLNA

Narodowy zasób
archiwalny skutecznie
chroniony pomimo
stwierdzonych
nieprawidłowości

W latach 2016–2019² narodowy zasób archiwalny był objęty skuteczną ochroną przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, archiwa państwowe, ministerstwa i archiwa wyodrębnione, pomimo stwierdzonych nieprawidłowości.

Naczelny Dyrektor realizował cele określone w przyjętej „Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020”. Systematycznie diagnozował potrzeby i prawidłowo monitorował stan wolnej powierzchni, potrzebnej do dalszego gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego w sieci archiwów państwowych. Inicjował także działania w celu optymalizacji powierzchni do składowania zasobu. NIK pozytywnie ocenia opracowanie programu budowy archiwów państwowych, planowanie zakupów dodatkowych regałów oraz planowanie przemieszczenia dokumentacji niearchiwalnej. Zgodnie z prognozami Naczelnego Dyrektora, w ciągu najbliższych 10 lat 20 budynków archiwów państwowych utraci zdolność przechowywania i przejmowania materiałów archiwalnych. Archiwa państwowe i archiwa wyodrębnione prawidłowo przejmowały dokumentację stanowiącą narodowy zasób archiwalny, z wyłączeniem materiałów archiwalnych po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa. Tym samym, zgromadzony zasób systematycznie się powiększał – w przypadku wszystkich archiwów państwowych liczba akt wzrosła o 18,6 km bieżących (tj. z ok. 331,5 km w 2016 r. do 350,1 km w 2018 r.). Ilość materiałów archiwalnych w kontrolowanych archiwach wyodrębnionych również rosła. W 2016 r. zgromadzono 26,7 km bieżących akt. Ze względu na zmiany w sieci archiwów wojskowych, nie można wskazać łącznej wielkości tego zasobu w latach 2017–2019.

W ocenie NIK, sposób przejścia przez Archiwum Akt Nowych zasobu archiwalnego po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa (MSP) był nieprawidłowy. Zasób ten, zawierający m.in. ok. 5200 metrów bieżących materiałów archiwalnych dotyczących blisko 10 tys. spółek i podmiotów, przejęto w stanie nieuporządkowanym, częściowo niezewidencjonowanym oraz nieprawidłowo zabezpieczonym technicznie. Zasoby informacyjne MSP w wersji elektronicznej pozostawały w dyspozycji jedynie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W kontrolowanych jednostkach stwierdzono również inne nieprawidłowości. Na przykład archiwa wyodrębnione dwóch skontrolowanych ministerstw (MSWiA i MSZ) nie gromadziły zasobu odrębnie dla każdego działu administracji rządowej, pomimo prawnego obowiązku w tym zakresie. Archiwa państwowe, zobowiązane do prowadzenia kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi w jednostkach objętych nadzorem archiwalnym, z opóźnieniem informowały o terminie rozpoczęcia kontroli i przekazania dokumentów pokontrolnych. W niektórych przypadkach zaniechały monitorowania realizacji zaleceń pokontrolnych. Stwierdzono również opieszałość w uzgadnianiu instrukcji kancelaryjnych z wnioskującymi jednostkami.

W latach 2016–2019 w archiwach państwowych i wyodrębnionych skutecznie i na ogół prawidłowo ewidencjonowano i przechowywano materiały stanowiące narodowy zasób archiwalny. Stosowano różne środki ewidencyjne, w tym również w postaci systemów elektronicznych. We wszystkich kontrolowanych jednostkach znajdowały się wydzielone pomieszczenia do przechowywania zasobu, wyposażone w środki ochrony przeciwpożarowej i środki ochrony antywłamaniowej. Tym niemniej w czterech z 18 kontrolowanych archiwów stwierdzono nieprawidłowości dotyczące warunków przechowywania materiałów archiwalnych. Dotyczyły one: niewłaściwej temperatury i wilgotności w magazynach archiwalnych, przechowywania materiałów archiwalnych w ciągach komunikacyjnych, niepodjęcia skutecznych działań na rzecz odkwaszania części zasobu oraz przechowywania materiałów

² Do 25 września 2019 r.

archiwalnych bez właściwego zabezpieczenia. Ponadto, w wyniku przeprowadzonych na polecenie NIK czynności kontrolno-rozpoznawczych przez Państwową Straż Pożarną, stwierdzono liczne nieprawidłowości dotyczące bezpieczeństwa przeciwpożarowego.

NIK pozytywnie ocenia, mimo stwierdzonych nieprawidłowości, przestrzeganie przez skontrolowane jednostki ustawowo zagwarantowanego każdemu prawa dostępu do materiałów archiwalnych. W skontrolowanych archiwach państwowych oraz w czterech archiwach wyodrębnionych (spośród pięciu skontrolowanych) nie stwierdzono nieprawidłowości w tym zakresie. Jedynie w Ministerstwie Obrony Narodowej stwierdzono ograniczenie dostępu do ok. 750 m.b. akt dokumentacji jawnej. Przyczyną tej sytuacji było nieprzekazanie dokumentacji do właściwego archiwum wyodrębnionego, pomimo że w części obejmowała ona dokumenty wytworzone ponad 20 lat temu. Ponadto, od 2016 r. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych³ nie zostało dostosowane do znowelizowanej ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Skutkowało to potencjalnym ograniczeniem dostępu do materiałów archiwalnych. Pomimo tego w trakcie kontroli nie stwierdzono przypadków niezgodnego z ustawą archiwalną ograniczenia dostępu.

Jako dobrą praktykę należy uznać stworzenie i prowadzenie portali internetowych, które umożliwiały poszukiwanie oraz przeglądanie zdigitalizowanych materiałów archiwalnych. Dotyczy to zasobu archiwów państwowych oraz części zasobu Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Wojskowego Biura Historycznego. Na tę sytuację w zakresie archiwów państwowych wpływ miała realizacja zainicjowanych przez Naczelnego Dyrektora programów retrokonwersji⁴ pomocy archiwalnych.

³ Dz. U. Nr 196, poz. 1161.

⁴ Przenoszenie opisów jednostek archiwalnych z inwentarzy książkowych i innych pomocy informacyjnych z postaci papierowej do baz danych i systemów teleinformatycznych.

3. SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

Strategia Archiwów Państwowych

W latach 2016–2019 (do 28 czerwca)⁵ Naczelny Dyrektor planował i realizował zadania związane z gromadzeniem narodowego zasobu archiwalnego przez archiwa państwowe m.in. w oparciu o „Strategię Archiwów Państwowych na lata 2010–2020”⁶. Strategia ta zawierała mierniki realizacji celów operacyjnych, a tylko w jednostkowych przypadkach określała wartości referencyjne do osiągnięcia. W Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych⁷, na podstawie corocznych statystycznych i opisowych sprawozdań archiwów państwowych za lata 2016–2018, monitorowano wyniki jej realizacji. W 2018 r. przeprowadzono analizę jej aktualności i zarekomendowano zmiany. [str. 20–21]

Planowanie działalności NDAP

W NDAP wyznaczano cele i zadania w planach działalności Naczelnego Dyrektora dla lat 2017–2019. W tym okresie jako cel wskazano usprawnienie zarządzania dokumentacją. Kolejne mierniki przewidywały (łącznie dla trzech lat) wprowadzenie elektronicznego zarządzania dokumentacją w 22 archiwach państwowych. W latach 2017–2018 zostały one osiągnięte. Jednakże Naczelny Dyrektor w planie na 2018 r. wyznaczył miernik, którego wartość referencyjna była nieadekwatna do sformułowanego celu. W 2016 r. nie sporządzono zaś planu działalności NDAP, a co za tym idzie nie określono celów, wartości referencyjnych i odpowiadających im zadań w zakresie gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego. [str. 19–22]

Analizy przyrostu materiałów archiwalnych

Naczelny Dyrektor co roku przeprowadzał analizę przyrostu materiałów archiwalnych w 33 archiwach państwowych oraz w archiwach zakładowych podmiotów objętych nadzorem archiwalnym. Analizy te związane były z szacowaniem możliwości dalszego gromadzenia materiałów archiwalnych przez poszczególne archiwa państwowe. Przewiduje się, że w latach 2020–2023 aż 10 z 33 archiwów państwowych (30,3%) całkowicie wyeliminuje taką możliwość. Brak miejsca do przechowywania wystąpi zarówno w centralach jak i oddziałach archiwów. W zależności od obiektu, w ciągu najbliższych 10 lat 20 budynków utraci zdolność przechowywania i przejmowania materiałów archiwalnych. Również wyniki badania kwestionariuszowego w niekontrolowanych archiwach państwowych potwierdzają wagę tego problemu. Jako najistotniejsze bariery i problemy w funkcjonowaniu archiwum państwowego ponad dwie trzecie (68,4%) dyrektorów archiwów wskazało niewystarczającą powierzchnię przechowalniczą. W kwietniu 2019 r. Naczelny Dyrektor przekazał Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego plany wieloletniego programu pn. „Budowa archiwów państwowych 2020–2024. [str. 21, 47–50, 55]

⁵ Tj. do czasu zakończenia czynności kontrolnych.

⁶ Dalej: „Strategia”.

⁷ Dalej: „NDAP”.

Infografika nr 2

Wyniki analiz Naczelnego Dyrektora, dotyczące wolnej powierzchni magazynowej wybranych archiwów państwowych o charakterze regionalnym i ich oddziałów, przewidywanej na lata 2017–2022 – według stanu na 2017 r.

– rok, do którego zapewniono możliwość przejmowania zasobu.

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie kontroli w NDAP.

Archiwa państwowe przejmowały materiały archiwalne zarówno z jednostek objętych nadzorem archiwalnym, jak i innych podmiotów. W latach 2016–2019 we wszystkich kontrolowanych archiwach państwowych wzrosła wielkość przechowywanego zasobu. Według danych z 2019 r. (z okresu trwania czynności kontrolnych) zasoby poszczególnych kontrolowanych archiwów państwowych kształtowały się pomiędzy 263,1 tys. jednostek archiwalnych a 3440 tys. jednostek. Na koniec I kwartału 2019 r. pliki dokumentacji elektronicznej zajmowały 238,8 GB. Ze względu na sposób zbierania danych w każdym z kontrolowanych archiwów wyodrębnionych, nie ma możliwości jednoznacznego porównania wielkości zgromadzonego w nich zasobu. Zauważyć należy, że w każdym z kontrolowanych archi-

Zasób archiwalny systematycznie rośnie

SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI

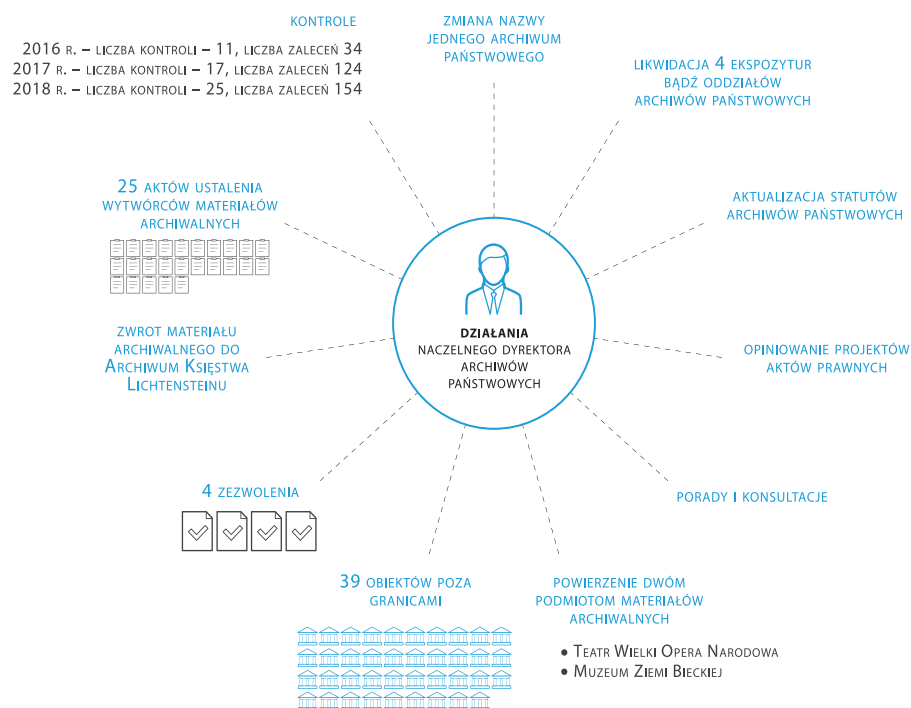
wów wyodrębnionych zgromadzono ponad 20 000 jednostek archiwalnych. Największy zasób dokumentacji jawnej posiadało Centralne Archiwum Wojskowe funkcjonujące w ramach Wojskowego Biura Historycznego. [str. 32–33, 42]

Archiwum po MSP nieprawidłowo przejęte

W dwóch archiwach stwierdzono nieprawidłowości w przejmowaniu dokumentacji. W przypadku Archiwum Akt Nowych⁸ polegała ona na przyjęciu w dyspozycję zasobu archiwalnego likwidowanego Ministerstwa Skarbu Państwa, który był nieuporządkowany i nie zawierał opisu ilościowego ani jakościowego. Było to nierzetelne i niezgodne z obowiązującymi przepisami prawa i uniemożliwiało wpisanie tego zasobu na stan AAN. Ponadto na porządkowanie zasobu przyjętego po Ministerstwie Skarbu Państwa archiwum wydatkowało 119,6 tys. zł, pomimo że zgodnie z art. 5 ust. 1c ustawy archiwalnej, koszty związane z przygotowaniem do przekazania materiałów archiwalnych ponosi organ lub jednostka przekazująca. Ponadto KPRM przejęła po MSP w likwidacji m.in. serwery, na których znajdują się zasoby informacyjne systemu EZD MSP. Jeszcze w 2019 r. (do 25 września) trwały prace nad udostępnianiem przez KPRM dostępu do sieci LAN MSP w celu weryfikacji danych przez AAN z wykorzystaniem mechanizmów systemu EZD MSP. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych zasoby te nie zostały przekazane AAN i właściwym organom, przejmującym zadania po zlikwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa. [str. 32–39, 44–45]

Infografika nr 3

Wybrane zadania Naczelnego Dyrektora dotyczące gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie kontroli w NDAP.

⁸ Dalej: „AAN”.

Wydatki zrealizowane w latach 2016–2018 z części 24 budżetu państwa – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*, dział 921 – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*, rozdział 92117 – *Archiwa* rosły i w poszczególnych latach wynosiły odpowiednio 148 758,8 tys. zł, 172 820,4 tys. zł, 173 046,9 tys. zł. W 2019 r. (I kwartał) wydatkowano łącznie 35 243,4 tys. zł. Wydatki na realizację zadań przez kontrolowane archiwa wyodrębnione stanowią część wydatków na funkcjonowanie całych urzędów obsługujących dane organy i w związku z tym nie jest możliwe wskazanie poniesionych kosztów. W przypadku WBH, w którym mieściło się Centralne Archiwum Wojskowe, w latach 2016–2018 wydatki w kolejnych latach wyniosły odpowiednio 3,7 mln, 7,2 mln zł oraz 15,3 mln zł w 2018 r. Wzrost wydatków w 2018 r. był związany z zakupem sprzętu komputerowego oraz serwerów niezbędnych do informatyzacji procesu ewidencjonowania i udostępniania zasobu archiwalnego, realizowanego w ramach projektu „Cyfrowe Archiwum Wojskowe” – na kwotę 7,2 mln zł. [str. 27–29, 45]

Wzrost środków finansowych na archiwa

Kontrolowane archiwa państwowe miały pod nadzorem archiwalnym dużą liczbę jednostek. Poza przejmowaniem materiałów archiwalnych, zajmowały się również opiniowaniem ich wewnętrznych regulacji dotyczących gromadzenia zasobu oraz realizowały ekspertyzy archiwalne. Sytuacja ta była jedną z przyczyn stwierdzonych nieprawidłowości dotyczących przeprowadzanych przez archiwa kontroli. W pięciu archiwach stwierdzono m.in. zawiadamianie kierowników jednostek kontrolowanych o mającej się rozpocząć kontroli po terminie wynikającym z przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Inne nieprawidłowości to przekazywanie protokołów bądź wystąpień pokontrolnych do kierowników jednostek kontrolowanych po terminie wynikającym z przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym bądź zaniechanie ich przekazania, a także brak działań ze strony dyrektorów archiwów w celu wyegzekwowania informacji o sposobie wykonania zaleceń pokontrolnych przez jednostki objęte nadzorem archiwalnym. [str. 34]

Nieprawidłowości w postępowaniach kontrolnych

W przypadku archiwów wyodrębnionych stwierdzono, że w trzech na pięć kontrolowanych jednostek, przez długi okres nie dostosowywano regulacji wewnętrznych w związku ze zmienionymi przepisami ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Pomimo obowiązku wynikającego z wymienionej ustawy, w KPRM przez ponad 3,5 roku nie określono trybu brakowania dokumentacji niearchiwalnej oraz sposobu postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną w przypadku trwałego zaprzestania działalności przez organy lub jednostki organizacyjne, a także przez niemal cztery lata nie określono instrukcji zarządzania dokumentacją w archiwum. W MON nie dostosowano zasad zarządzania dokumentacją do art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, wskazującego na obowiązek kompletowania dokumentacji w sposób odzwierciedlający przebieg załatwiania i rozstrzygania spraw, w szczególności poprzez niedostosowanie jednolitego rzeczowego wykazu akt, w zakresie schematu i budowy wykazu akt, do wymogów określonych w odpowiednim rozporządzeniu. W MSWiA nie wydano instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego. Przy-

Niedostosowanie regulacji wewnętrznych w archiwach wyodrębnionych

Brak oddzielnych archiwów dla różnych części administracji rządowej

czynami powyższej sytuacji, zgodnie z wyjaśnieniami kierowników jednostek kontrolowanych, były m.in. brak terminu ustawowego na dostosowanie regulacji wewnętrznych oraz inne, priorytetowe zadania do zrealizowania. [str. 34–35]

W obu kontrolowanych ministerstwach (MSWiA i MSZ), w ramach których funkcjonują więcej niż jeden dział administracji rządowej, nie gromadzono dokumentacji osobno dla każdego z działów. Zarówno w MSWiA jak i w MSZ nie utworzono odrębnych archiwów zakładowych dla działów administracji rządowej. tj.: w MSWiA dla działów Administracja publiczna i Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, a w MSZ dla działu Członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. Było to niezgodne z art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, który stanowi, że jeżeli jednostką, w której powstają materiały archiwalne jest ministerstwo, archiwum zakładowe tworzy się odrębnie dla każdego działu administracji rządowej, określonego w przepisach odrębnych. W konsekwencji faktycznie stosowano regulacje dotyczące archiwum wyodrębnionego wobec dokumentacji powstającej w ramach pozostałych działów administracji rządowej, innej niż te prowadzone w rygorze archiwów wyodrębnionych. Sytuacja ta może skutkować późniejszym o 25 lat⁹ przekazywaniem dokumentacji tych działów administracji do archiwum państwowego. [str. 41]

Ewidencjonowanie i opracowywanie zasobu

Wszystkie kontrolowane archiwa (zarówno państwowe jak i wyodrębnione) ewidencjonowały zasoby i używały w tym celu różnorodnych środków ewidencyjnych. Powszechnym zjawiskiem w państwowej sieci archiwalnej jest duży udział nieopracowanego zasobu (74,3%), co również potwierdzają wyniki badania kwestionariuszowego (od 18,8% do 64,7%). [str. 46–48, 46, 55, 58]

Przechowywanie zasobu

Kontrolowane archiwa państwowe i wyodrębnione dysponowały pomieszczeniami wraz z wyposażeniem do przechowywania zasobu archiwalnego. W czterech kontrolowanych archiwach stwierdzono nieprawidłowe warunki przechowywania materiałów archiwalnych. W jednym z nich przechowywano zasób archiwalny w ciągach komunikacyjnych, co było spowodowane brakiem wolnej przestrzeni przechowalniczej, jednak w tym przypadku podjęto już decyzję o budowie nowego budynku na potrzeby archiwum. W dwóch innych nieprawidłowości dotyczyły nieodpowiednich warunków przechowywania, a w jednym zaniechania odkwaszania części dokumentów wymagających podjęcia takich działań. Podobne nieprawidłowości dotyczące braku należytych warunków przechowywania zasobu archiwalnego stwierdzono w jednym z kontrolowanych archiwów wyodrębnionych (KPRM). [str. 48–50, 55–56, 58–62]

Kontrola Państwowej Straży Pożarnej

Państwowa Straż Pożarna (PSP), działając na polecenie NIK, dokonała czynności kontrolno-rozpoznawczych w ośmiu archiwach państwowych, w których upłynęło co najmniej pięć lat od ostatniej kontroli dotyczącej ochrony przeciwpożarowej. Na skutek kontroli PSP stwierdzono 27 nieprawidłowości w zakresie ochrony przeciwpożarowej. Dotyczyły one m.in.:

⁹ Okres, po upływie którego należy niezwłocznie przekazać dokumentację archiwalną do właściwego archiwum państwowego wynosi: 25 lat – w przypadku archiwów zakładowych, 50 lat – w przypadku archiwów wyodrębnionych.

- składowania materiałów palnych (w tym archiwalnych) w ciągach komunikacyjnych,
- braku protokołów z przeglądu technicznego,
- braku przeciwpożarowych wyłączników prądu,
- niewyposażenia klatek schodowych w uruchamiane samoczynnie urządzenia zapobiegające zadymieniu albo służące do usuwania dymu,
- braku aktualnych protokołów z przeglądu technicznego instalacji oświetlenia awaryjnego,
- braku dojazdu przeciwpożarowego do budynku. [str. 56–57]

Wszystkie kontrolowane archiwa były odwiedzane przez użytkowników zewnętrznych, którzy chcieli zapoznać się z zasobem. W największych archiwach liczba użytkowników zewnętrznych przekraczała tysiąc rocznie, a w mniejszych było to kilkaset osób rocznie. Pracownie naukowe kontrolowanych archiwów państwowych, przeznaczone do zapoznawania się i korzystania z zasobu archiwalnego, były otwarte również w godzinach popołudniowych, co sprzyjało udostępnianiu zasobu archiwalnego znajdującego się w archiwach państwowych. Najczęstszymi celami udostępniania zasobu archiwalnego były potrzeby naukowe i genealogiczne. Nie stwierdzono przypadków nieuprawnionego ograniczania albo odmowy dostępu. Naczelný Dyrektor nie określił jednolitych na terenie całej Polski zasad świadczenia usług związanych z udostępnianiem archiwaliów przez archiwa państwowe. W 2019 r. podjął działania w celu ujednolicenia zasad i wypracowania ramowego regulaminu udostępniania.

Udostępnianie zasobu

Tak samo rosnącym zainteresowaniem cieszyły się zasoby archiwów wyodrębnionych. W przypadku trzech kontrolowanych podmiotów (KPRM, MSZ, MSWiA), stwierdzone nieprawidłowości nie wpłynęły na udostępnianie, pomimo niedostosowania właściwego aktu wykonawczego do przepisów ustawy archiwalnej. W przypadku jednej kontrolowanej jednostki (MON), pomimo gromadzenia dokumentacji, nie utworzono w niej archiwum. Jednocześnie w magazynach akt MON przechowywane były archiwalia od ponad 20 lat i nie zostały one nigdy przekazane do właściwego archiwum wyodrębnionego. W konsekwencji ograniczono tam dostęp do ok. 750 m.b. akt dokumentacji jawnej. [str. 67–70]

Zasady udostępniania zasobu archiwalnego przez archiwa wyodrębnione były uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych¹⁰. Pomimo zmian od 2016 r. ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, polegających na rozszerzeniu uprawnień dostępu (zniesienie ograniczeń czasowych, podmiotowych i przedmiotowych), powyższy akt wykonawczy nie był nowelizowany. Zatem § 6 ust. 1–2 oraz § 9 pkt 1 rozporządzenia w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów ograniczają dostęp do materiałów w zakresie szerszym niż wynika to z przepisów aktualnie obowiązującej ustawy archiwalnej. W konsekwencji niedostosowanie przepisów aktu wykonawczego do ustawy skutkowało potencjalnym ograniczeniem dostępu do materiałów

Brak aktualizacji
rozporządzenia

¹⁰ Dz. U. Nr 196, poz. 1161, dalej: „rozporządzenie w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów”.

archiwalnych. Pomimo tego w trakcie kontroli nie stwierdzono przypadków niezgodnego z ustawą archiwalną ograniczenia dostępu do materiałów archiwalnych. [str. 68–69]

Dostępność online Poza możliwością osobistego zapoznania się z treścią materiałów archiwalnych w pracowniach naukowych albo zleceniem kwerend, w ramach państwowej sieci archiwalnej utworzono dwa serwisy internetowe do poszukiwania i przeglądania materiałów archiwalnych. Administrowane przez Narodowe Archiwum Cyfrowe¹¹ serwisy internetowe z zasobami archiwów „szukajwarchiwach.pl” oraz „audiovis.nc.gov.pl” cieszyły się dużym zainteresowaniem użytkowników. Ponadto również w przypadku niektórych archiwów wyodrębnionych można skorzystać z dostępu do zasobu lub ewidencji przez Internet poprzez strony odpowiednio: <https://archiwum.msz.gov.pl/RSA/App/> i https://wbh.wp.mil.pl/pl/skanywyszukiwarka_zaawansowana/. [str. 67–68, 70–71]

¹¹ Dalej: „NAC”.

4. WNIOSKI

Podjęcie działań legislacyjnych w celu zapewnienia odpowiednich, dodatkowych wymogów ochrony przeciwpożarowej dotyczących zgromadzonych w archiwach zasobów, analogicznie do środków ochrony stosowanych w przypadku muzeów i ich zasobów.

Minister Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

Państwowa Straż Pożarna, na polecenie NIK, przeprowadziła w wybranych archiwach państwowych czynności kontrolno-rozpoznawcze. Dotyczyły one – zgodnie z obowiązującymi przepisami – zapewnienia bezpieczeństwa ludności i nie odnosiły się bezpośrednio do ochrony zgromadzonego zasobu archiwalnego. W trakcie tych kontroli, jak i kontroli jednostkowych przeprowadzonych przez NIK, stwierdzono różnego rodzaju nieprawidłowości dotyczące przestrzegania przepisów przeciwpożarowych. Analizując obowiązujący stan prawny, NIK zauważyła, że muzea, ze względu na swą specyfikę, zostały objęte specjalną ochroną i powinny spełniać dodatkowe wymagania w zakresie niedopuszczenia do sytuacji, w której zbiory mogą zostać utracone, uszkodzone lub zniszczone w wyniku pożaru. Wymogi te są zawarte w przepisach wydanych na podstawie art. 5 ust. 5 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach¹². Mowa tu o rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 września 2014 r. w sprawie zabezpieczania zbiorów muzeum przed pożarem, kradzieżą i innym niebezpieczeństwem grożącym ich zniszczeniem lub utratą¹³. Zdaniem NIK, w trosce o należytą ochronę narodowego zasobu archiwalnego, celowym jest zapewnienie mu podobnego stopnia zabezpieczeń przed zniszczeniem w zakresie bezpieczeństwa pożarowego.

Podjęcie działań w celu dostosowania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych¹⁴ do obowiązującego stanu prawnego wynikającego z aktualnych przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym.

Szef Kancelarii Prezesa
Rady Ministrów

Od 16 czerwca 2016 r. obowiązuje znowelizowana ustawa o narodowym zasobie archiwalnym, która zmieniła zasady w dostępie do materiałów archiwalnych. Dotyczy to w szczególności okresu, jaki musiał upłynąć od ich wytworzenia (uchylono m.in. art. 17 ust. 1 tej ustawy). Zniesiono również ograniczenia podmiotowe (materiały archiwalne mogły być udostępniane tylko jednostkom organizacyjnym i obywatelom) i przedmiotowe (dla potrzeb nauki, kultury, techniki oraz gospodarki) wynikające z uprzednio obowiązującego art. 16 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Na podstawie zaś art. 26 pkt 2 ustawy z dnia 25 lutego 2016 r. o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego¹⁵, art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach przyjął brzmienie: „Każdemu przysługuje prawo dostępu do materiałów archiwalnych”. Tymczasem treść wskazanego wyżej rozporządzenia, dotyczącego sposobu udostępniania zasobu przez archiwa wyodrębnione, nie zmieniła brzmienia od dnia jego uchwalenia, tj. od dnia 22 czerwca 2011 r. Na podstawie § 6 rozpo-

¹² Dz. U. z 2019 r. poz. 917.

¹³ Dz. U. poz. 1240.

¹⁴ Dz. U. Nr 196, poz. 1161.

¹⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 1446.

rzządzenia określono ograniczenia w dostępie do zasobu, związane z obowiązkiem uzyskania zgody na udostępnienie wobec materiałów, od których wytworzenia nie upłynęło 30 lat. Ponadto zgodnie z § 9 pkt 1 tego rozporządzenia, organ, któremu podlega archiwum lub który je nadzoruje, może uzależnić udostępnienie materiałów archiwalnych od potwierdzenia faktu prowadzenia prac o określonej tematyce lub od przedłożenia przez zainteresowanego pisma polecającego instytucji lub osoby właściwej w zakresie prowadzenia prac dotyczących danej tematyki. Przepisy te są niespójne z wymienionymi wyżej, aktualnie obowiązującymi regulacjami ustawowymi.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. Gromadzenie narodowego zasobu archiwalnego

Kontrolowane archiwa skutecznie gromadziły zasób archiwalny. Również Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych skutecznie monitorował ilość miejsca potrzebnego do gromadzenia zasobu w podległej mu sieci archiwów państwowych i na tej podstawie inicjował budowy nowych archiwów. Podejmował również działania zmierzające do przemieszczania zasobu pomiędzy archiwami w celu optymalizacji miejsca. Nie w pełni prawidłowe działania, związane z gromadzeniem narodowego zasobu archiwalnego, polegały m.in. na: nierzetelnym i niezgodnym z przepisami przejęciu materiałów archiwalnych przez Dyrektora AAN po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa. Ponadto w Ministerstwie Obrony Narodowej przetrzymywano dokumentację, która ze względu na czas jaki upłynął od jej wytworzenia mogłaby zostać przekazana do archiwum wyodrębnionego, ale wewnętrzne regulacje pozwalały na jej pozostawienie w składnicy akt na terenie Ministerstwa. Stwierdzono również liczne nieprawidłowości w zakresie prowadzenia przez archiwa państwowe kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi w jednostkach objętych nadzorem archiwalnym. Przejawiało się to w opóźnieniach w informowaniu o terminie mającej się rozpocząć kontroli i w przekazywaniu dokumentów pokontrolnych, a także zaniechaniach monitorowania realizacji zaleceń pokontrolnych. Ponadto w sposób opieszale realizowano zadania polegające na uzgadnianiu przepisów kancelaryjnych przez archiwa państwowe z jednostkami, które o to wnioskowały.

Nie zawsze prawidłowo, lecz na ogół skutecznie gromadzony zasób

5.1.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Centralnym organem administracji rządowej w sprawach państwowego zasobu archiwalnego, na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, jest Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych¹⁶. Za jego pośrednictwem nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego¹⁷. Urzędem obsługującym Naczelnego Dyrektora jest NDAP. Do zakresu działania Naczelnego Dyrektora, zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy archiwalnej, należy m.in. koordynowanie działalności archiwalnej, nadzór nad gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem, opracowywaniem, udostępnianiem i zabezpieczaniem materiałów archiwalnych oraz brakowaniem dokumentacji niearchiwalnej, koordynowanie zadań w dziedzinie informatyzacji, telekomunikacji i teleinformatyki oraz zarządzania informacją podległych mu archiwów państwowych, czy wydawanie zezwoleń na czasowy wywóz materiałów archiwalnych. Stosownie do art. 20 ust. 1 wymienionej ustawy, przy Naczelnym Dyrektorsze działa Rada Archiwalna, jako organ doradczo-opiniotawczy w sprawach należących do zakresu działania Naczelnego Dyrektora.

Zadania
Naczelnego Dyrektora
Archiwów Państwowych

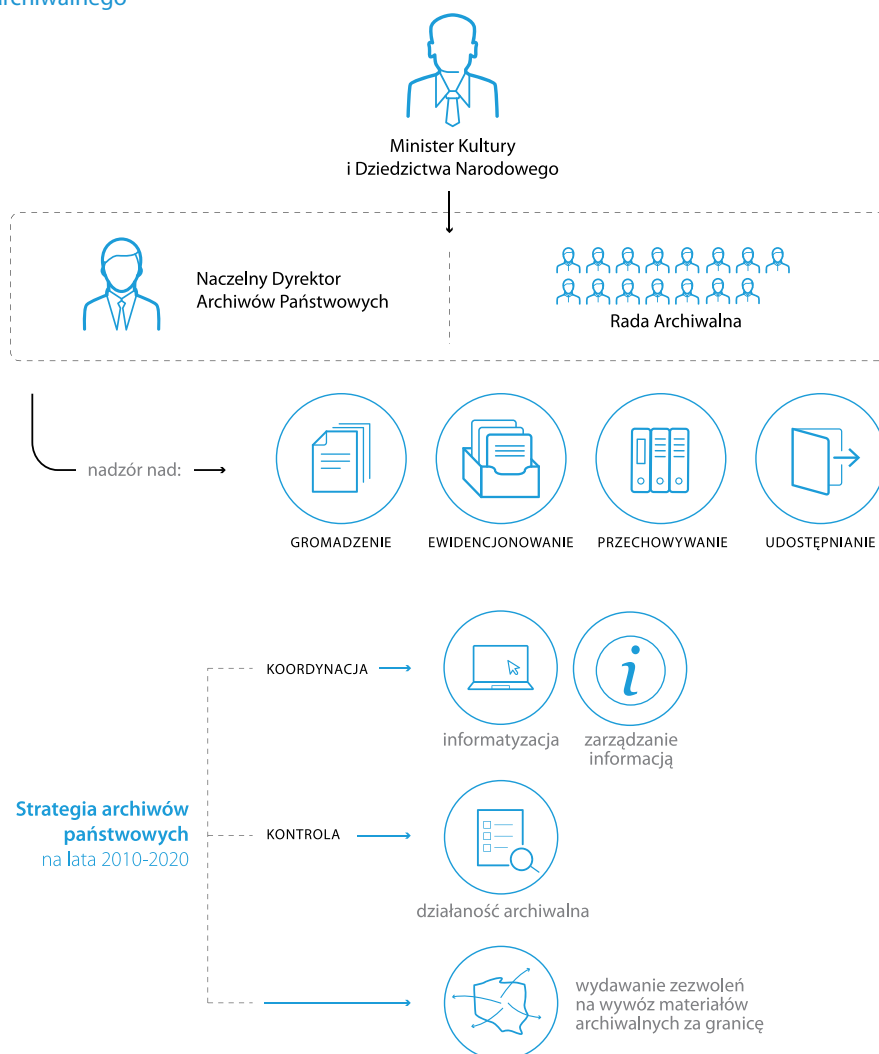
¹⁶ Dalej: „Naczelny Dyrektor”.

¹⁷ Na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym,

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 4

Wybrane zadania Naczelnego Dyrektora dotyczące ochrony narodowego zasobu archiwalnego

Źródło: opracowanie własne NIK.

Działania na podstawie strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020

Naczelny Dyrektor w latach 2016–2019 (do 28 czerwca)¹⁸ planował i realizował działania na podstawie Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020. Wskazana w Strategii misja to trwale zachowanie świadectw przeszłości i zapewnienie do nich powszechnego dostępu w celu wspierania rozwoju państwa i społeczeństwa obywatelskiego. Wizja obejmuje m.in.:

- 1) zapewnienie każdemu obywatelowi przyjaznego, ciągłego i bezpiecznego dostępu, w dowolnym miejscu i czasie, do zgromadzonych w archiwach zasobów informacji;
- 2) inspirowanie i wspieranie sektora publicznego w dziedzinie zarządzania dokumentacją utrwaloną w każdej postaci, w celu zabezpieczenia źródeł pamięci historycznej, a także interesów państwa i obywateli;
- 3) stałe dostosowywanie archiwów do zmieniającego się otoczenia i jego potrzeb.

¹⁸ Tj. do czasu zakończenia czynności kontrolnych.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W celu realizacji misji i wizji, wymieniona strategia przewiduje m.in. następujące cele strategiczne:

Cele strategiczne
i operacyjne

- 1) Zaspokajanie informacyjnych potrzeb społeczeństwa.
Cele operacyjne to m.in: udostępnianie zasobu archiwalnego on-line, udostępnianie ewidencji archiwalnej on-line, udostępnianie bezpośrednie i pośrednie zasobu archiwalnego;
- 2) Zapewnienie efektywności zarządzania dokumentacją, w tym dokumentem elektronicznym, w podmiotach wykonujących zadania publiczne.
Cele operacyjne to: wspieranie nowych rozwiązań prawnych w zakresie efektywnego zarządzania dokumentacją poprzez udział w procesie legislacyjnym, nadzorowanie postępowania z dokumentacją w podmiotach wykonujących zadania publiczne, nadzorowanie procesu wartościowania dokumentacji w podmiotach wykonujących zadania publiczne;
- 3) Zapewnienie właściwych warunków gromadzenia i trwałego przechowywania zasobu archiwalnego w postaci tradycyjnej i cyfrowej.
Cele operacyjne to: poprawa warunków przechowywania oraz zapewnienie powierzchni magazynowej dla zasobu archiwalnego, budowa i rozwój systemu do gromadzenia i zarządzania archiwaliami w postaci cyfrowej, zabezpieczenie i konserwacja archiwaliów, gromadzenie zasobu archiwalnego w postaci tradycyjnej i cyfrowej, przechowywanie zasobu archiwalnego w postaci tradycyjnej i cyfrowej.

Strategia zawierała mierniki realizacji celów operacyjnych, lecz co do zasady nie określała wartości referencyjnych do osiągnięcia. Jednakże w NDAP, na podstawie corocznych statystycznych i opisowych sprawozdań archiwów państwowych za lata 2016–2018, częściowo monitorowano wyniki jej realizacji. Spośród zaplanowanych 43 mierników możliwe było monitorowanie 15 (34,9%). W przypadku dziewięciu mierników (20,9%) zbierane dane były niepełne bądź bezpośrednio nie odpowiadały miernikowi, zaś 19 (44,2%) – nie monitorowano ze względu na brak odpowiednich danych. W NDAP oceniano realizację Strategii oraz w 2018 r. dokonano analizy dotyczącej jej aktualizacji. Zarekomendowano m.in.: zmianę części mierników bądź rezygnację z niektórych z nich, zmianę sposobu ich wyliczania oraz dobór innych źródeł danych.

Bieżący monitoring
realizacji celów strategii

Naczelny Dyrektor nie zapewnił na 2016 r. podejścia pozwalającego na mierzenie skuteczności realizowanych działań¹⁹. Nie przewidział w planach działalności NDAP celów i w konsekwencji nie przyjmował wartości referencyjnych i odpowiadających im zadań w zakresie gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego. Zaniechanie to było niezgodne z art. 68 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych²⁰ w związku z pkt II.B.6 załącznika do komunikatu Nr 23 Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2009 r. w sprawie standardów kontroli zarządczej dla sektora finansów publicznych²¹, zgodnie z którymi odpowiednio celem kontroli zarządczej jest zapewnienie skuteczności i efektywności działania jednostek sektora

Brak celów
Naczelnego Dyrektora
w 2016 r.

¹⁹ Minister nie zobowiązał Naczelnego Dyrektora do stworzenia planu działalności na 2016 r.

²⁰ Dz. U. z 2019 r. poz. 869, ze zm.

²¹ Dz. Urz. MF Nr 15, poz. 84.

finansów publicznych, a wykonanie celów i zadań należy monitorować za pomocą wyznaczonych mierników. Również z treści oświadczenia o stanie kontroli zarządczej za rok 2016 r. wynika, że nie wyznaczono celów i zadań w planach działalności Naczelnego Dyrektora na 2016 r.

Cele Naczelnego Dyrektora na lata 2017–2019

W latach 2017–2019 Naczelnny Dyrektor wyznaczał cele i zadania w planach działalności. W okresie tym jako cel wskazano usprawnienie zarządzania dokumentacją, a obowiązujące mierniki przewidywały wprowadzenie elektronicznego zarządzania dokumentacją w łącznie 22 archiwach państwowych²². W latach 2017–2018 mierniki te zostały osiągnięte. Osiągnięcie miernika za 2019 r. zostanie ocenione w 2020 r. Dodatkowo we wszystkich latach objętych kontrolą corocznie planowano realizację działań NDAP w ramach „Opisu planowanych działań Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych”.

Błędne zaprojektowanie miernika dotyczącego kontroli

W planie działalności na 2018 r. Naczelnny Dyrektor wyznaczył za cel zwiększenie efektywności działalności kontrolnej w stosunku do podległych archiwów i jako miernik przyjął liczbę 60% zaraportowanych przez skontrolowane archiwa, zrealizowanych zaleceń pokontrolnych, w wyznaczonym terminie w stosunku do łącznej liczby zaleceń pokontrolnych wydanych w danym roku. Ostatecznie miernik został osiągnięty na poziomie 48%. Konstrukcja tego miernika i jego wartość referencyjna nie były adekwatne do sformułowanego celu. Pomiar realizacji celu był niemożliwy, gdyż 46,4% spośród wszystkich wydanych w 2018 r. zaleceń (tj. 70 spośród 151) nie miało wyznaczonego terminu realizacji. Ponadto należy zaznaczyć, że termin realizacji zaleceń bywał również określany na kolejny rok. Brak jest uzasadnienia, jakim kierowano się w NDAP przy określaniu wymienionego miernika i jego wartości do osiągnięcia. Nie jest możliwe również, by wskazać metodologię i sposób jego wyliczenia. W 2019 r. zrezygnowano z tego miernika w planie działalności Naczelnego Dyrektora.

Analiza potrzeb Naczelnego Dyrektora

W zakresie diagnozowania potrzeb dotyczących gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego, w latach 2016–2019 (do 28 czerwca) Naczelnny Dyrektor dokonywał również corocznej analizy przyrostu materiałów archiwalnych w 33 archiwach państwowych oraz w archiwach zakładowych podmiotów objętych nadzorem archiwalnym²³. Analizy te związane były z szacowaniem możliwości gromadzenia materiałów archiwalnych przez poszczególne archiwa państwowe. Ponadto Naczelnny Dyrektor uczestniczył w pracach związanych z wdrożeniem jednolitego elektronicznego zarządzania dokumentacją dla administracji publicznej²⁴.

²² Tj. w 2017 r. – cztery, w 2018 r. – dziewięć, w 2019 r. – dziewięć.

²³ Tj. z przedpola archiwalnego – jednostek wytwarzających, gromadzących lub przechowujących dokumentację archiwalną, które podlegają kontroli archiwum państwowego związanej z nadzorem nad narastającym zasobem archiwalnym. Zgodnie z kolejnymi sprawozdaniami KN-1 z działalności archiwalnej nadzorowano łącznie: w 2016 r. 10 021 jednostek z 44 976,91 m.b. (467 069 j.a.) dokumentacji tradycyjnej i 0,059 GB dokumentacji elektronicznej do przejęcia, w 2017 r. – 10 024 jednostek z 52 873,75 m.b. (485 400 j.a.) dokumentacji tradycyjnej i 71 763,89 GB dokumentacji elektronicznej do przejęcia i w 2018 r. – 10 011 jednostek z 51 644,69 m.b. (393 643 j.a.) dokumentacji tradycyjnej i 71 663,89 GB dokumentacji elektronicznej do przejęcia. Istotny wzrost w 2017 r. ilości gromadzonej dokumentacji elektronicznej związany był z zakończeniem działalności dwóch podmiotów, które łącznie posiadały ponad 70 tys. GB materiałów archiwalnych.

²⁴ Dot. projektu pn. „EZD RP – elektroniczne zarządzanie dokumentacją w administracji publicznej”. realizowanego przez Podlaski Urząd Wojewódzki we współpracy z Nauką i Akademicką Siecią

Naczelny Dyrektor, w zakresie gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego, nadzorował i koordynował działalność trzech archiwów o charakterze centralnym²⁵ oraz 30 archiwów niemających charakteru centralnego. Podejmował m.in. działania dotyczące likwidacji ekspozytury w Żywcu Archiwum Państwowego²⁶ w Katowicach, ekspozytury w Nidzicy AP w Warszawie, Oddziału w Nidzicy AP w Olsztynie, czy Oddziału w Skołyszynie AP w Rzeszowie, a także zmiany nazwy AP w Elblągu z siedzibą w Malborku²⁷. Ponadto analizował statuty archiwów państwowych pod kątem potrzeby ich nowelizacji oraz przygotowywał i przeprowadzał odpowiednie ich zmiany. Realizował także zadania mające na celu ujednolicenie zasad postępowania z dokumentacją w różnej postaci, w tym poprzez szkolenia, udział w konferencjach branżowych, czy opiniowanie i wydawanie nowych aktów prawnych o charakterze wewnętrznym oraz proceduralnym (w tym w zakresie nadzoru archiwalnego). Dodatkowo uczestniczył również w opiniowaniu zewnętrznych projektów aktów prawnych w ramach prac Komitetu Rady Ministrów ds. Cyfryzacji oraz wspierał podmioty publiczne w tworzeniu przepisów kancelaryjnych i archiwalnych. Ponadto w NDAP udzielano porad i konsultacji co do archiwów, do których należy przekazać materiały archiwalne oraz do września 2017 r. prowadzono sprawy Komisji Zakupu Archiwaliów, a następnie komisje archiwalnej oceny dokumentacji. Koordynowano również działania archiwów państwowych w zakresie aneksowania umów użyczenia materiałów archiwalnych. Ponadto w 2017 r. przeprowadzono rozpoznanie w archiwach państwowych dotyczące brakowania dokumentacji (dot. dokumentacji po PPS, PPR, PZPR).

**Działania
Naczelnego Dyrektora**

W latach 2016–2019, na podstawie art. 38 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, Naczelny Dyrektor powierzył dwóm jednostkom gromadzenie materiałów archiwalnych, tj.: w 2016 r. – Teatrowi Wielkiemu – Operze Narodowej na 10 lat (lata 2016–2026) oraz w 2017 r. – Muzeum Ziemi Bieckiej na siedem lat (lata 2017–2024).

**Dwa podmioty
z powierzonymi
archiwaliami**

Za granicą, na podstawie zezwoleń wydanych przez Naczelnego Dyrektora zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, znajdowało się w latach 2016–2019 (do 10 maja) łącznie 39 obiektów archiwalnych, w tym 15²⁸ na podstawie zezwoleń wydanych w 2015 r. W 2016 r. Naczelny Dyrektor nie wydał żadnych zezwoleń, w 2017 r. wydał trzy zezwolenia, na podstawie których wywieziono dziewięć dokumentów²⁹, a w 2018 r. zezwolił na wywiezienie 15 dokumentów oraz na przedłużenie

**39 obiektów
poza granicami**

Komputerową Państwowym Instytutem Badawczym. System ten ma być zintegrowany w ramach projektu pn. „Archiwum Dokumentów Elektronicznych” realizowanego przez NDAP.

²⁵ Tj. Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: „AGAD”), Archiwum Akt Nowych (dalej: „AAN”) oraz Narodowe Archiwum Cyfrowe (dalej: „NAC”).

²⁶ Dalej: „AP”.

²⁷ Obecnie Archiwum Państwowe w Malborku.

²⁸ Jeden dokument z zasobu Żydowskiego Instytutu Historycznego na wystawę w Wiedniu, cztery dokumenty z zasobu Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie na wystawę w Madrycie, 10 dokumentów z zasobu Archiwów Państwowych w Łodzi na wystawę w Wiedniu.

²⁹ Trzy dokumenty z zasobu Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie na wystawę w Brukseli, dwa dokumenty z zasobu Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie na wystawę w Brukseli, cztery dokumenty z zasobu Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie na wystawę w Wiedniu.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

pobytu trzem materiałom archiwalnym³⁰. W latach 2016–2019 (do 10 maja) nie było przypadków nieterminowego zwrotu wywiezionych za granicę materiałów archiwalnych.

Przekazanie materiałów do Księstwa Lichtensteinu

Naczelny Dyrektor, na podstawie art. 14 ust. 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, stwierdził, że przechowywany przez AP w Gdańsku fragment akt z Książęcej Kolekcji Lichtenstein w Vaduz i Wiedniu nie wchodzi do narodowego zasobu archiwalnego. Działanie to było poprzedzone uzyskaniem szczegółowych informacji z AP w Gdańsku i Archiwum Księstwa Lichtensteinu, zebranych w związku z ocenami tych materiałów przez ekspertów obu stron. Ponadto Naczelny Dyrektor zlecił przeprowadzenie zewnętrznej ekspertyzy, która potwierdziła brak związku materiałów z Lichtensteinu z narodowym zasobem archiwalnym. Formalnie w dniu 22 marca 2017 r. dokumentacja ta została zwrócona do Książęcej Kolekcji Lichtenstein w Vaduz i Wiedniu. W zamian AP w Gdańsku otrzymało fragment akt miasta Gdańska, zagrabiony przez Armię Czerwoną w 1945 r., a od 1997 r. przechowywany w zbiorach w Wiedniu.

25 nowych wytwórców materiałów archiwalnych

Za wydanie aktu ustalenia wytwórców materiałów archiwalnych, w przypadku jednostki organizacyjnej, której działalność obejmuje całą Polskę, odpowiedzialny jest Naczelny Dyrektor. W 2016 r. wydał akty ustalenia dla siedmiu, w 2017 r. – dla pięciu, a w 2018 r. – 13 podmiotów.

Delegacja uprawnień dla archiwów państwowych

Naczelny Dyrektor, na podstawie art. 6 ust. 2h ustawy archiwalnej, upoważnił dyrektorów archiwów państwowych do występowania w jego imieniu w sprawach określania instrukcji kancelaryjnych, jednolitych rzeczowych wykazów akt i instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego lub składnicy akt. Dyrektorzy AP przekazywali zaś Naczelnemu Dyrektorowi informacje dotyczące uzgadnianych przez nich z jednostkami przepisów kancelaryjnych i archiwalnych. W ramach corocznych spotkań, organizowanych przez NDAP dla kierowników nadzoru archiwalnego z AP, omawiane były zmiany wynikające z nowelizacji ustawy archiwalnej lub innych ustaw. Również przy pomocy dyrektorów archiwów państwowych, Naczelny Dyrektor monitorował ewentualność zaprzestania działalności przez jednostki organizacyjne, które posiadają materiały wchodzące do ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego. Wskazywał także archiwa państwowe właściwe w sprawie ustalenia, czy wnioskująca jednostka organizacyjna wytwarza materiały archiwalne. W 2016 r. dotyczyło to 52 spraw, w 2017 r. – 73, w 2018 r. – 58, a w 2019 r. (do 26 kwietnia) – 27.

Kontrole w archiwach państwowych

W latach 2016–2019 pracownicy NDAP, z upoważnienia Naczelnego Dyrektora, prowadzili kontrole w podległych mu archiwach państwowych oraz w podmiotach, które otrzymały dotacje celowe na realizację zadań publicznych. Kontrola archiwów państwowych realizowana była w dwóch trybach, zależnych od tematyki kontroli, tj. na podstawie ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej³¹ oraz ustawy o narodowym

³⁰ Tj. 15 dokumentów z zasobu Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na wystawę w Bregenz w Austrii oraz przedłużono zezwolenie dla trzech dokumentów z zasobu Muzeum Powstania Warszawskiego w Warszawie znajdujących się na wystawie w Brukseli.

³¹ Dz. U. Nr 185, poz. 1092, ze zm., dalej: „ustawa o kontroli w administracji rządowej”.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

zasobie archiwalnym. Plany kontroli Naczelnego Dyrektora przygotowano uwzględniając priorytety kierownictwa NDAP, cele strategiczne, ryzyka związane z realizacją tych celów, wyniki poprzednich kontroli, informacje zgromadzone w ramach nadzoru nad skontrolowanymi jednostkami, analizę skarg i wniosków. Pod uwagę brano również zapewnienie okresowego cyklu w kontrolowanych jednostkach. W 2016 r. zrealizowano 11 kontroli, w 2017 r. – 17, w 2018 r. – 25. W 2019 r. zaplanowano 15 kontroli. Wszystkie przeprowadzone kontrole dotyczyły w szczególności kształtowania narodowego zasobu oraz gromadzenia materiałów archiwalnych, ewidencji i opracowania materiałów archiwalnych, gospodarki finansowej i zarządzania majątkiem, udzielania zamówień publicznych, wydawania zaświadczeń, uwierzytelnionych kopii i odpisów materiałów archiwalnych w sprawach potwierdzania tytułów własności, przechowywania i udostępniania dokumentacji osobowo-płacowej oraz sposobu wykorzystania dotacji.

Kontrole dotyczące przestrzegania przepisów o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach realizowane były w trybie określonym w ustawie archiwalnej, zaś pozostałe – w trybie ustawy o kontroli w administracji rządowej. Do przeprowadzenia wymienionych kontroli Naczelnny Dyrektor wydawał upoważnienia powołując wyłącznie odpowiednio art. 21 ust. 2 ustawy archiwalnej oraz art. 24 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i art. 6 ust. 3 pkt 1 ustawy o kontroli w administracji rządowej. Przepisy te dotyczyły kompetencji do przeprowadzenia kontroli. Jednakże należało również wskazać odpowiednio art. 21a ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym oraz art. 16 ust. 2 ustawy o kontroli w administracji rządowej – tj. podstawy prawne do wydawania upoważnień.

W latach 2016–2018 w wyniku zrealizowanych kontroli wydano 309 zaleceń, w tym: na podstawie ustawy o kontroli w administracji rządowej 235 (w 2016 r. – 34, 2017 r. – 94, 2018 r. – 107) oraz na podstawie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym 74 (2017 r. – 30, 2018 r. – 44). W przypadku 110 zaleceń wyznaczono termin realizacji, który został przekroczony w sześciu przypadkach. Brak realizacji zaleceń w terminie spowodowany był m.in. błędnym zrozumieniem zalecenia, zmianą terminu realizacji w związku z innymi priorytetowymi zadaniami, czy koniecznością wykonania w pierwszej kolejności innych prac, aby móc wykonać zalecenie.

W celu wspomagania czynności nadzorczych i kontrolnych wykonywanych przez NDAP i archiwa państwowe nad podmiotami określonymi w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, na początku 2016 r. Naczelnny Dyrektor wprowadził system teleinformatyczny Nadzór i Kontrola Archiwalna. Zastąpił on dotychczas stosowaną bazę danych NADZÓR. Nowy system służył m.in. do wprowadzania, przechowywania, edytowania oraz analizy danych dotyczących m.in. informacji o podmiotach wytwarzających materiały archiwalne (wchodzących do państwowego i niepaństwowego ewidencjonowanego zasobu archiwalnego), informacji o kontrolach przestrzegania przepisów o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, informacji o wnioskach o brakowanie oraz wydanych w tym zakresie zgodach i odmowach, informacji o użyczeniach materiałów. System ten jest wykorzystywany przez wszystkie archiwa państwowe poza Archiwum

Upoważnienia
do kontroli bez pełnej
podstawy prawnej

Wzrost liczby zaleceń
pokontrolnych

Wsparcie
teleinformatyczne
– system NiKA

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Głównym Akt Dawnych. Całkowita kwota wydatków na opracowanie, wykonanie i modyfikacje systemu NiKA wyniosła 130,5 tys. zł, a kwota wydatków w latach objętych kontrolą wyniosła 64,6 tys. zł.

Wdrażanie NiKA

W ciągu pierwszego półrocza 2016 r. trwało wdrażanie systemu w archiwach państwowych. Przez cały rok pracownicy NDAP administrowali systemem, udzielając przy tym wsparcia merytorycznego dla użytkowników systemu w archiwach państwowych, a także współpracowali z wykonawcą systemu w zakresie obsługi serwisowej i gwarancyjnej. W tym czasie też zbierano uwagi archiwów dotyczące koniecznych do wprowadzenia zmian oraz nowych funkcjonalności i przygotowano dokumentację dotyczącą koniecznych zmian w systemie. W dniu 1 września 2016 r. Naczelny Dyrektor podjął decyzję i poinformował AP o nierozwijaniu i nierozbudowywaniu systemu NiKA o kolejne funkcjonalności. System jednakże nadal funkcjonuje oraz w ramach Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej³² zaplanowano stworzenie modułu do obsługi nadzoru archiwalnego. NDAP udostępnił NAC dokumentację systemu NiKA oraz dokumentację planowanych zmian. W trakcie realizacji przez NIK czynności kontrolnych prowadzona była analiza biznesowa, na podstawie której ma być podjęta decyzja o ostatecznym kształcie i zakresie modernizacji systemu ZoSIA. Naczelny Dyrektor wskazał, że w przypadku podjęcia decyzji o wyłączeniu części danych z migracji z systemu NiKA do systemu ZoSIA, zapewniony zostanie dostęp do tych danych w systemie NiKA.

Współpraca z innymi jednostkami

Naczelny Dyrektor współpracował z 104³³ jednostkami wytwarzającymi materiały archiwalne w zakresie państwowego zasobu archiwalnego oraz w zakresie niepaństwowego zasobu archiwalnego z 14 jednostkami wytwarzającymi materiały archiwalne³⁴ oraz 22 instytucjami polonijnymi³⁵.

³² Dalej: „ZoSIA”.

³³ Np. Agencją Nieruchomości Rolnych w Warszawie, Komisją Nadzoru Finansowego w Warszawie, Polską Orkiestrą Sinfonia Iuventus w Warszawie, Bankiem Gospodarstwa Krajowego w Warszawie, Poczta Polska S.A. w Warszawie, Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej w Warszawie, Centralnym Ośrodkiem Informatyki w Warszawie, PL.2012+ sp. z o.o. w Warszawie, Studiem Filmowym „Zebra” w Warszawie, Zamkiem Królewskim na Wawelu w Krakowie, Centrum Myśli Jana Pawła II w Warszawie, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Instytutem Pamięci Narodowej w Warszawie.

³⁴ Np. NSZZ Solidarność w Gdańsku, Fundacją Sztuki Współczesnej In Situ w Sokołowsku, Muzeum Żołnierzy Wyklętych w Ostrołęce, Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, Kościołem Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie.

³⁵ Np. Biblioteką Polską w Paryżu, Polską Misją Katolicką w Szwajcarii, Muzeum Polskim w Rapperswilu, Instytutem Józefa Piłsudskiego w Londynie, Polish Music Center w Los Angeles, Centralnym Archiwum Polonii w Orchard Lake, Biblioteką Polską im. I. Domeyki w Argentynie, Muzeum i Archiwum Polonii Australijskiej.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 5

Zadania systemu pn. Nadzór i Kontrola Archiwalna – narzędzia wspierającego pracę NDAP i archiwów państwowych

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli w NDAP i danych ze strony internetowej NDAP <https://enadzor.archiwa.gov.pl/>, dostęp: 8 października 2019 r.

W związku z brakiem możliwości wyodrębnienia danych finansowych bezpośrednio dotyczących gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego, poniżej wskazano całkowite wydatki poniesione z części 24 budżetu państwa – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*, dział 921 – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*, rozdział 92117 – *Archiwa*. W latach 2016–2018 środki finansowe na ten cel rosły, tj. wydatkowano:

- 1) w 2016 r. – łącznie 148 758,8 tys. zł, w tym wydatki Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych jako dysponenta trzeciego³⁶ stopnia łącznie 9359,36 tys. zł,
- 2) w 2017 r. – łącznie 172 820,4 tys. zł, w tym wydatki NDAP jako dysponenta drugiego stopnia³⁷ łącznie 899,9 tys. zł, zaś jako dysponenta trzeciego stopnia łącznie 11 354,8 tys. zł,
- 3) w 2018 r. – łącznie 173 046,9 tys. zł, w tym wydatki NDAP jako dysponenta drugiego stopnia łącznie 2173,6 tys. zł, zaś jako dysponenta trzeciego stopnia łącznie 8906,3 tys. zł.

Wzrost wydatków na ochronę narodowego zasobu archiwalnego

³⁶ Tj. podmiot, który przeznacza otrzymane środki budżetu państwa na realizację wydatków objętych ich planem finansowym bez prawa ich dalszego przekazywania, chyba że przekazują dotacje celowe, o których mowa w art. 127 ust. 2 i art. 149 ust. 2 ustawy o finansach publicznych.

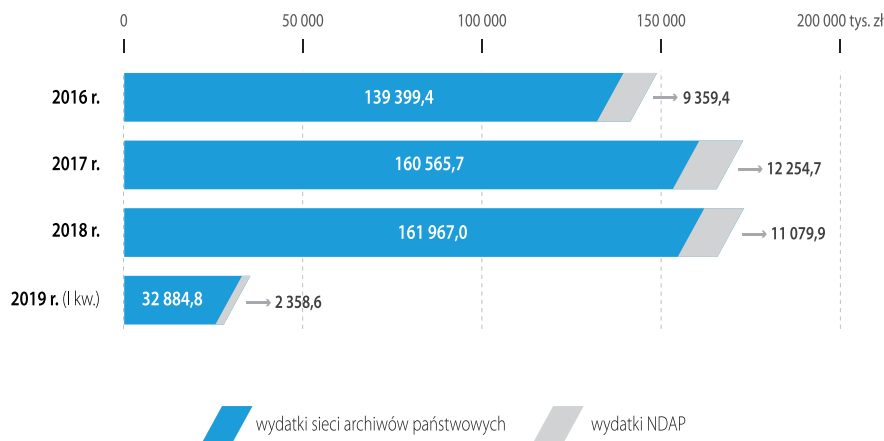
³⁷ Tj. podmiot, który z otrzymanych środków budżetu państwa, realizuje wydatki objęte jego planem finansowym oraz przekazuje środki podległym dysponentom trzeciego stopnia.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W 2019 r. (I kwartał) wydatkowano łącznie 35 243,4 tys. zł, w tym wydatki NDAP jako dysponenta drugiego stopnia wyniosły w tym roku łącznie 242,9 tys. zł, zaś jako dysponenta trzeciego stopnia łącznie 2115,7 tys. zł.

Infografika nr 6

Łączne wydatki w ramach sieci archiwów państwowych oraz na zadania NDAP (w tys. zł)

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli w NDAP.

Wydatki na zadania

Według budżetu w układzie zadaniowym, na działalność NDAP, archiwów państwowych oraz innych jednostek³⁸ wydatkowano w latach 2016–2018 na działanie:

- 1) Koordynacja, nadzór i wspieranie ochrony i popularyzacji dziedzictwa narodowego – odpowiednio: 20 449,7 tys. zł, 23 211,5 tys. zł i 22 434,7 tys. zł³⁹, w tym na działalność NDAP odpowiednio 7855,6 tys. zł, 9001,6 tys. zł, 9007,9 tys. zł,
- 2) Ochrona, udostępnianie, digitalizacja i popularyzacja zasobów kultury i propagowanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym – w kolejnych latach odpowiednio: 64 287,9 tys. zł, 81 287,6 tys. zł i 82 538,9 tys. zł⁴⁰, w tym na działalność NDAP odpowiednio 1474,0 tys. zł, 2918,1 tys. zł, 1563,0 tys. zł;
- 3) Gromadzenie, przechowywanie i badanie dóbr kultury – w kolejnych latach odpowiednio: 46 369,8 tys. zł, 51 107,1 tys. zł i 51 613,6 tys. zł⁴¹, w tym na działalność NDAP odpowiednio 75,3 tys. zł, 335,1 tys. zł, 621,6 tys. zł.

³⁸ Tj. 48 podmiotów, które w kontrolowanym okresie uzyskały dotację celową.

³⁹ Dot. odpowiednio 68, 55 i 53 beneficjentów (w tym w 2016 r. państwowe jednostki budżetowe wydatkowały 19 560 tys. zł, fundacje – 372 tys. zł, stowarzyszenia – 266 tys. zł, instytucje kościelne i wyznaniowe – 252 tys. zł, w 2017 r. odpowiednio – 22 311 tys. zł, 301 tys. zł, 280 tys. zł i 319 tys. zł, a w 2018 r. odpowiednio – 21 557 tys. zł, 259 tys. zł, 116 tys. zł i 503 tys. zł).

⁴⁰ Dot. odpowiednio 42, 34 i 34 beneficjentów (w tym w 2016 r. państwowe jednostki budżetowe wydatkowały 63 898 tys. zł, fundacje – 243 tys. zł, stowarzyszenia – 147 tys. zł, w latach 2017–2018 państwowe jednostki budżetowe odpowiednio 81 288 tys. zł i 82 539 tys. zł).

⁴¹ Dot. w każdym roku kontrolowanego okresu 34 beneficjentów z budżetu państwa oraz w 2016 r. jednego, a w kolejnych latach 2017–2018 – po dwóch beneficjentów ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej (w tym w 2016 r. państwowe jednostki budżetowe wydatkowały 46 324 tys. zł z budżetu państwa i 46 tys. zł ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej, w 2017 r. – 51 107 tys. zł z budżetu państwa, a w 2018 r. – 51 284 tys. zł z budżetu państwa i 330 tys. zł ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej).

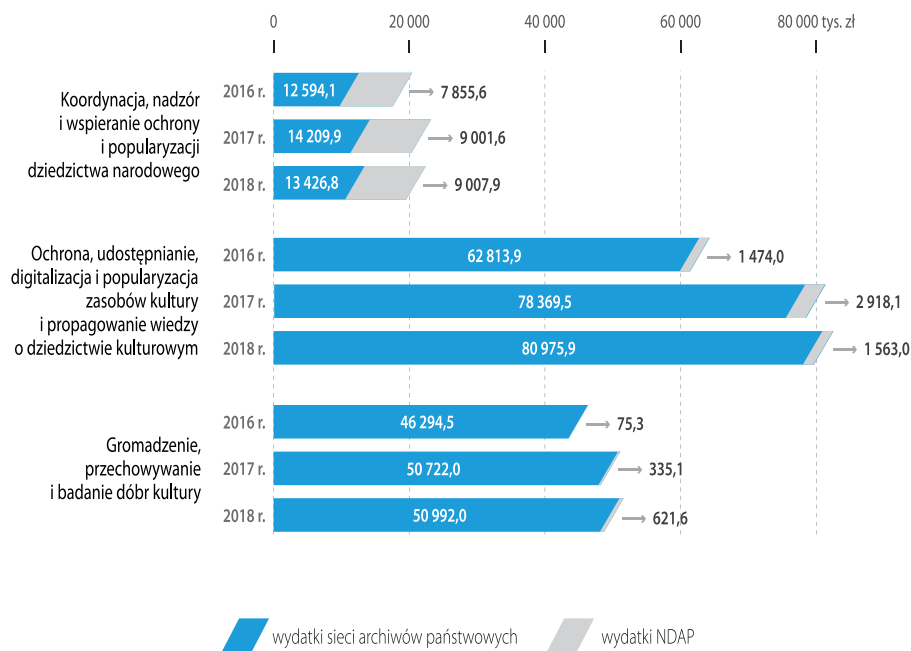

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Na dzień zakończenia czynności kontrolnych NDAP nie posiadała danych zagregowanych w postaci układu zadaniowego za 2019 r.

Infografika nr 7

Realizacja wydatków na wybrane zadania w latach 2016–2018

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli w NDAP.

W okresie od 1 marca 2017 r. do 28 września 2018 r. Naczelny Dyrektor nie został ustanowiony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponentem trzeciego stopnia środków budżetowych, pomimo że zgodnie z § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu państwa⁴² dysponent części budżetowej ustanawia bezpośrednio mu podległych dysponentów drugiego i trzeciego stopnia. Zgodnie z § 1 pkt 2 oraz § 2 ust. 2 pkt 2 zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie ustanowienia dysponentów środków budżetu państwa w części 24 – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego*⁴³, Naczelny Dyrektor został ustanowiony jedynie dysponentem drugiego stopnia. Przed wydaniem tego zarządzenia Naczelny Dyrektor działał na podstawie imiennych upoważnień, które przewidywały dla niego uprawnienia zarówno dysponenta drugiego, jak i trzeciego stopnia. Regulaminy organizacyjne NDAP oraz zasady (polityki) rachunkowości nie były dostosowane do ww. zarządzenia Ministra, przewidując realizację zadań również dla dysponenta trzeciego stopnia. W sprawozdaniach jednostkowych NDAP z wykonania planu dochodów budżetowych (Rb-27) oraz z wykonania planu wydatków budżetu państwa (Rb-28) za okresy sprawozdawcze od 1 stycznia 2017 r. do 31 grudnia 2017 r. oraz od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. wykazywano dochody i wydatki

Dochody i wydatki niezgodnie z zarządzeniem Ministra

⁴² Dz. U. z 2018 r. poz. 2225, ze zm.

⁴³ Dz. Urz. MKiDN poz. 9.

zarówno dysponenta drugiego, jak i trzeciego stopnia. Dopiero od dnia 29 września 2018 r. Minister, na prośbę Naczelnego Dyrektora, ustanowił Dyrektora Generalnego NDAP dysponentem trzeciego stopnia⁴⁴. We wskazanym wyżej okresie wydatki Naczelnego Dyrektora jako dysponenta trzeciego stopnia wyniosły w latach 2017–2018 (odpowiednio) 10 253 488,24 zł i 6 252 045,45 zł, a dochody – 79 082,44 zł i 87 979,55 zł.

**Pula na wynagrodzenia
wyższa o ponad 25%**

W latach 2016–2019 Naczelny Dyrektor występował do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁴⁵ o zwiększenie limitów na wynagrodzenia osobowe dla wszystkich pracowników archiwów państwowych i NDAP. Wnioski argumentował niskimi płacami w sieci archiwów państwowych i różnicami w tym zakresie w stosunku do innych podmiotów publicznych i gospodarczych. Ponadto przedstawiał charakter podejmowanych przez archiwa działań i konieczność realizacji ich przez specjalistów o kwalifikacjach z różnych dziedzin, którym przy dostępnych środkach finansowych trudno zaproponować konkurencyjne wynagrodzenie. Środki finansowe zaplanowane⁴⁶ na wynagrodzenia osób pracujących w ramach sieci archiwów państwowych wzrosły z 66 159,7 tys. zł w 2016 r. do 84 468,4 tys. zł w 2019 r. (wzrost o 27,7% w stosunku do roku 2016 r., tj. o 18 308,6 tys. zł). Jednocześnie poniesione wydatki w latach 2016–2018 były realizowane na poziomie 99,5% – 99,9 % kwot przewidzianych w planie. W 2016 r. zatrudnienie w archiwach państwowych wyniosło 1461,06 pełnozatrudnionych, a w 2019 r.⁴⁷ – 1505,22.

**Ponad 40% więcej
na wynagrodzenia
w NDAP**

W samym NDAP planowane środki finansowe na wynagrodzenia⁴⁸ również uległy zwiększeniu. W 2019 r. nastąpił wzrost o 44,2% w stosunku do roku 2016 r., tj. z 4665,4 tys. zł w 2016 r. do 6727,8 tys. zł (dot. planu). W 2016 r. zatrudnienie w Naczelnej Dyrekcji wyniosło 61,25, a w 2019 r.⁴⁹ liczba ta wynosiła 61,83. Największą grupę zatrudnionych w NDAP stanowili starsi specjaliści, specjaliści i główni specjaliści (odpowiednio średnio 29,4%, 18,4 % i 14,3% wszystkich pracowników w latach 2016–2018).

**Szkolenia
dla pracowników
archiwów państwowych**

NDAP przeprowadzała szkolenia dla pracowników AP dotyczące m.in. finansowania inwestycji z budżetu państwa, specjalistycznych szkoleń dla pracowników kadr i głównych księgowych, procesu retrokonwersji, udostępniania materiałów archiwalnych, wdrażania strategii digitalizacji, wdrażania systemów EZD. Naczelny Dyrektor wskazał, że szkolenia najczęściej prowadzone były przez pracowników NDAP.

⁴⁴ Zgodnie z § 2 ust. 2 pkt 2 Zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 września 2018 r. w sprawie ustanowienia dysponentów środków budżetu państwa w części 24 – *Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego* (Dz. Urz. MKiDN poz. 67).

⁴⁵ Dalej: „Minister”.

⁴⁶ Dane dotyczące wynagrodzenia i zatrudnienia z rocznych sprawozdań Rb-70. Kwoty wynagrodzeń nie obejmują dodatkowego wynagrodzenia rocznego. Przedstawione dane dotyczą NDAP i sieci archiwów państwowych.

⁴⁷ Stan na dzień 31 marca 2019 r.

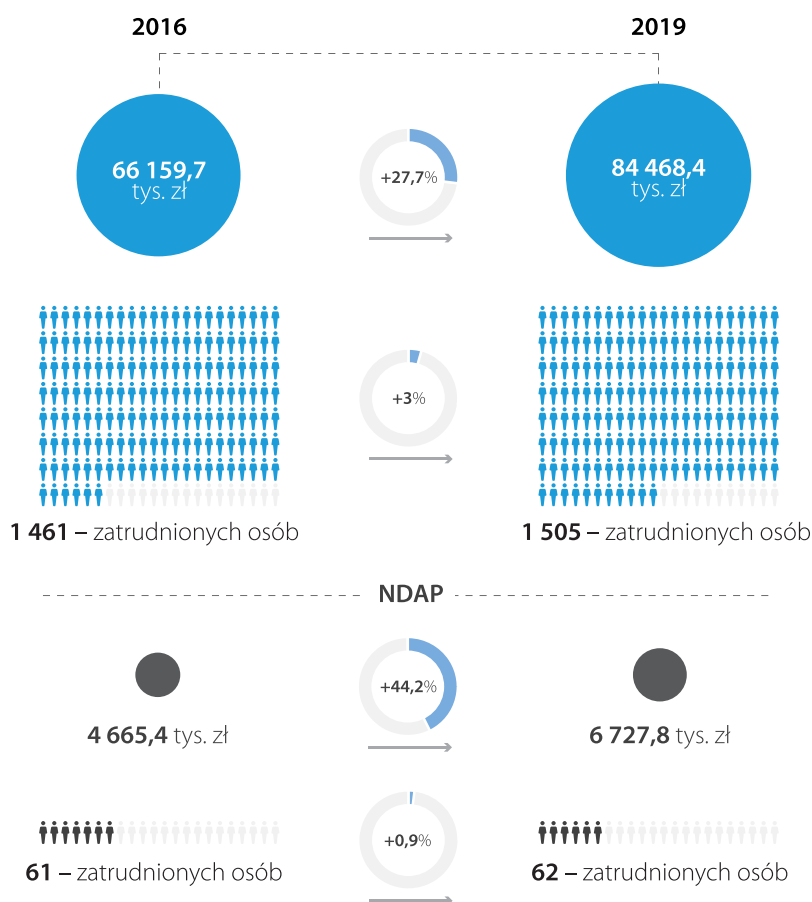
⁴⁸ Dane dotyczące wynagrodzenia i zatrudnienia z rocznych sprawozdań Rb-70. Kwoty wynagrodzeń nie obejmują dodatkowego wynagrodzenia rocznego.

⁴⁹ Stan na dzień 31 marca 2019 r.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 8

Zmiany w zatrudnieniu i środkach na wynagrodzenie w latach 2016–2019 pracowników sieci archiwów państwowych i NDAP

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli w NDAP.

5.1.2. Archiwa Państwowe

Stosownie do przepisów art. 25–26 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, archiwa państwowe dzielą się na archiwa o zasięgu regionalnym oraz archiwa o charakterze centralnym. Zgodnie z art. 25 ust. 1–2 tej ustawy, archiwa państwowe o charakterze centralnym obejmują działaniem obszar całego państwa, a ich zasób archiwalny stanowią materiały archiwalne powstałe w wyniku działalności naczelnych i centralnych organów władzy i administracji rządowej oraz innych centralnych jednostek organizacyjnych, a także materiały archiwalne zgromadzone przez te archiwa w przeszłości (zasób historyczny). Stosownie zaś do art. 26 ust. 1–2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, archiwa państwowe niemające charakteru centralnego obejmują zasięgiem działania jednego lub kilku województw, a ich zasób archiwalny stanowią materiały archiwalne powstałe na terenie ich działania, a także ich zasób historyczny, z wyłączeniem materiałów archiwalnych wchodzących do zasobu archiwalnego archiwów państwowych o charakterze centralnym.

Archiwa centralne
i regionalne

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Archiwa państwowe – struktura i zasób

Sieć archiwów państwowych według stanu na dzień 31 października 2019 r. tworzyły trzy archiwa o charakterze centralnym: Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Akt Nowych, Narodowe Archiwum Cyfrowe oraz 30 archiwów o zasięgu regionalnym wraz z ich 39 oddziałami i trzema ekspozyturami.

Zasób archiwalny, zgromadzony w archiwach państwowych, według stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. obejmował:

98 528	zespołów (zbiorów) archiwalnych
47 405 329	jednostek archiwalnych
350 063	metrów bieżących
150 943	pliki dokumentacji elektronicznej o łącznym rozmiarze 18 358,89 GB

Dane pochodzą ze sprawozdania z działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz archiwów państwowych w 2018 r.

Wzrost wielkości zasobu w kontrolowanych archiwach państwowych

W latach 2016–2019 we wszystkich kontrolowanych archiwach państwowych wzrosła wielkość przechowywanego zasobu. Według danych z 2019 r. (z okresu trwania czynności kontrolnych) zasoby poszczególnych kontrolowanych archiwów państwowych kształtowały się pomiędzy 263,1 tys. jednostek archiwalnych a 3440 tys. jednostek. Największy zasób archiwalny – 3440 tys. jednostek archiwalnych posiadało AAN, a kolejny co do wielkości zasób – ponad 2586 tys. jednostek archiwalnych – należał do Archiwum Państwowego w Katowicach. W NAC w latach 2016–2019 przechowywano od 132 do 144 zespołów archiwalnych, na które składało ok. 15,9 tys. jednostek archiwalnych oraz od 6,4 tys. do 6,7 tys. plików. Na koniec I kwartału 2019 r. pliki dokumentacji elektronicznej zajmowały 238,8 GB. Pomimo niewielkiego zasobu zgromadzonego dotąd w postaci elektronicznej, jedną ze stwierdzonych w trakcie kontroli nieprawidłowości było przejęcie materiałów w postaci elektronicznej w nieodpowiedniej formie. W sanockim oddziale Archiwum Państwowego w Rzeszowie przyjęto plik z dokumentacją, który nie został odpowiednio zewidencjonowany, chociaż odmowa jego przyjęcia była możliwa zgodnie z treścią przepisu § 7 ust. 2 rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji. Plik nie zawierał metadanych, o których mowa w § 2 ust. 1–2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie niezbędnych elementów struktury dokumentów elektronicznych⁵⁰.

Nieprawidłowy sposób przejęcia dokumentacji po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa

W jednym z kontrolowanych archiwów stwierdzono nieprawidłowość polegającą na przyjęciu w dyspozycję zasobu archiwalnego w sposób niezgodny z przepisami rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji.

Przejęcie przez AAN zasobu po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa

Dyrektor AAN dnia 29 grudnia 2017 r. przyjął w dyspozycję zasób archiwalny likwidowanego Ministerstwa Skarbu Państwa (zarówno materiały archiwalne,

⁵⁰ Dz. U. Nr 206, poz. 1518.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

jak i dokumentację niearchiwalną⁵¹ w stanie nieuporządkowanym, częściowo niezewidencjonowanym oraz nieprawidłowo zabezpieczonym technicznie, co było niezgodne z § 5 i załącznikiem nr 4 rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji. Przyjmując zasób archiwalny likwidowanego MSP, bez opisu ilościowego czy jakościowego, działał nierzetelnie. W konsekwencji, pomimo że Archiwum zajmuje się jego obsługą, zasób ten nie został przez 20 miesięcy, tj. od dnia przyjęcia do dnia zakończenia czynności kontrolnych (do 30 sierpnia 2019 r.) wpisany na stan AAN, co było niezgodne z § 8 ust. 4 ww. rozporządzenia stanowiącego, że archiwum państwowe potwierdza przyjęcie materiałów archiwalnych w terminie uzgodnionym przez strony, nie dłuższym niż trzy miesiące od dnia przekazania materiałów archiwalnych. Na skutek tego działania, AAN ponosi koszty porządkowania przejętego po MSP zasobu, pomimo że zgodnie z art. 5 ust. 1c ustawy archiwalnej, koszty związane z przygotowaniem do przekazania i konserwacją materiałów archiwalnych oraz ich przekazaniem ponosi organ lub jednostka organizacyjna przekazująca materiały archiwalne do archiwum państwowego. Ponadto, sposób przejęcia zasobu nie był jednoczesny z przejęciem obsługi spraw zarchiwizowanych w systemie EZD PUW, co skutkowało przejęciem również składu chronologicznego spraw wszczętych i niezakończonych byłego Ministerstwa Skarbu Państwa. Całość zasobu informacyjnego z tego systemu pozostaje na serwerach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Zdjęcia nr 1–2

Przejęte przez AAN akta po zlikwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w AAN.

⁵¹ W skład tego zasobu wchodziły m.in. zasoby Ministerstwa Przekształceń Własnościowych, Agencji ds. Inwestycji Zagranicznych, Międzyresortowego Zespołu ds. Koordynacji i Wdrażania Programu Prywatyzacji PPP, Agencji Prywatyzacji, Fundacji Przekształceń Własnościowych, Central Europe Trust Polska S.A.; Ostrołęckiego Przedsiębiorstwa Produkcji Przemysłowej i Pomocniczej Budownictwa Prefkom S.A. w Ostrołęce, Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego LODIMPEX, Centrum Informatyki Energetyki, Polskiego Towarzystwa Handlu Zagranicznego VARIMEX, Fabryki Obuwia ODRA S.A. w Oleśnicy, Przedsiębiorstwa Instalacji Przemysłowych CHEMINSTAL, Wrocławskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego Północ, Warszawskiej Huty Szkła, Przedsiębiorstwa Transportowo-Handlowego TRANSBUD-SOSNOWIEC, Radomskiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Drzewnego w Radomiu, Nafty Polskiej S.A. w Warszawie, Zakładu Mechanizacji Budownictwa ZMB ZREMB S.A., Poznańskich Zakładów Graficznych; Przedsiębiorstwa Przemysłu Spirytusowego POLMOS RACIBÓRZ z upadłością z siedzibą w Raciborzu, Regionalnej Agencji Rozwoju i Restrukturyzacji ODNOWA sp. z o.o. Własność Skarbu Państwa w Suwałkach.

Duża liczba podmiotów podlegających nadzorowi archiwalnemu

Jednym z zadań archiwów państwowych, wymienionym w art. 28 ust. 1 pkt 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, jest kontrola postępowania z materiałami archiwalnymi, wchodzącymi do państwowego zasobu archiwalnego i dokumentacją niearchiwalną powstałą i zgromadzoną w organach i jednostkach organizacyjnych, o których mowa w art. 5 ust. 1 – bez względu na miejsce i tytuł prawny przechowywania tych materiałów lub dokumentacji, z wyłączeniem organów posiadających archiwa wyodrębnione; sprawowanie kontroli archiwalnych. Liczba podmiotów, które zgodnie z tymi przepisami mogły być kontrolowane pod względem postępowania z materiałami archiwalnymi w przypadku kontrolowanych archiwów wynosiła od 165 do 755. Najwięcej podmiotów objętych nadzorem archiwalnym miało Archiwum Państwowe w Katowicach, a najmniej Archiwum Państwowe w Kaliszu.

Nieprawidłowości w kontrolach przeprowadzanych przez pracowników archiwów

W pięciu kontrolowanych przez NIK archiwach państwowych stwierdzono nieprawidłowości w zakresie przeprowadzanych przez ich pracowników kontroli postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną. Nieprawidłowości te dotyczyły w szczególności zawiadomienia kierowników jednostek kontrolowanych po terminie wynikającym z przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, o mającej się rozpocząć kontroli, przekazania wystąpień pokontrolnych do kierowników jednostek kontrolowanych po terminie wynikającym z przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym bądź zaniechania przekazania protokołów z kontroli oraz wystąpień pokontrolnych, pomimo upływu znacznej liczby dni od zakończenia kontroli. Ponadto stwierdzono brak działań mających na celu wyegzekwowanie informacji o sposobie wykonania zaleceń pokontrolnych przez jednostki objęte nadzorem archiwalnym.

Przykłady nieprawidłowości

W **AP w Częstochowie** w przypadku ośmiu kontroli przekazano wystąpienia pokontrolne po upływie, wynikającego z przepisów art. 21c ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, dwumiesięcznego terminu do jego przekazania. Wystąpienia pokontrolne przekazano po upływie od 74 do 162 dni.

W **AP w Radomiu** w przypadku pięciu zbadanych kontroli zawiadomiono kierowników jednostek kontrolowanych o mającej się odbyć u nich kontroli po terminie wynikającym z przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym oraz przekazano protokoły kontroli z opóźnieniem wynoszącym od 117 do 279 dni od zakończenia kontroli.

W **archiwach państwowych w Łodzi, w Piotrkowie Trybunalskim oraz w Radomiu** stwierdzono, że dyrektorzy nie egzekwowali informacji o sposobie wykonania zaleceń pokontrolnych przez jednostki objęte nadzorem archiwalnym.

W **AP w Kaliszu** podawano błędną podstawę prawną na wystawianych upoważnieniach do przeprowadzenia kontroli oraz nierzetelnie wykazano dane o liczbie przeprowadzonych kontroli w sprawozdaniach statystycznych za lata 2016–2018. Ponadto Archiwum nie przekazało protokołów z kontroli, a następnie wystąpień pokontrolnych 96 jednostkom, pomimo że od daty przeprowadzenia kontroli w tych jednostkach upłynęło od 173 do 924 dni.

W **AP w Katowicach** stwierdzono, że w ewidencji podmiotów objętych nadzorem archiwalnym znajdowały się podmioty, które zakończyły już działalność, a także nie ujęto w niej podmiotów, które powinny tam się znaleźć.

Dyrektorzy archiwów państwowych zostali upoważnieni przez Naczelnego Dyrektora do dokonywania czynności, o których mowa w przepisie art. 6 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Te czynności to m.in. określanie instrukcji kancelaryjnych, sposobu klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji w formie jednolitego rzeczowego wykazu akt oraz określania instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania. W sześciu archiwach państwowych stwierdzono występowanie opóźnień w uzgadnianiu instrukcji kancelaryjnych dla jednostek, które wystąpiły o to do dyrektorów archiwów państwowych.

Opóźnienia
w uzgadnianiu instrukcji
kancelaryjnych

Stosownie do art. 5 ust. 1 pkt 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, do zadań dyrektora archiwum państwowego należy wydawanie zgód na brakowanie dokumentacji innej niż stanowiąca materiały archiwalne. Wszystkie kontrolowane archiwa państwowe realizowały to zadanie. Najwięcej zgód na brakowanie wydał Dyrektor AAN, każdorocznie w okresie 2016–2018 wydano tu ponad 1,2 tys. zgód, a w 2016 r. ponad 2,8 tys. W każdym z badanych lat ponad 1 tys. zgód na brakowanie dokumentacji wydawał również Dyrektor Archiwum Państwowego w Katowicach. W każdym z kontrolowanych archiwów państwowych roczna liczba zgód na brakowanie wydawanych przez dyrektorów przekraczała 0,2 tys. W kontrolowanych archiwach nie było odrębnego sposobu nadzorowania procesów brakowania dokumentacji, nadzór ten był sprawowany przy okazji przeprowadzania kontroli postępowania z dokumentacją archiwalną w jednostkach objętych nadzorem archiwalnym. Badanie kontrolne wybranych zgód udzielanych przez dyrektorów archiwów na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej wykazało, że były one prawidłowe poza dwoma przypadkami archiwów. W Archiwum Państwowym w Kaliszu stwierdzono, że dwie zgody na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej zostały wydane na podstawie wniosków, które nie spełniały wymogów formalnych określonych w § 9 ust. 3 rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji. W Archiwum Państwowym w Katowicach część spisów dokumentacji niearchiwalnej podlegającej brakowaniu nie spełniała wymogów zawartych w przepisie § 9 ust. 4 wymienionego rozporządzenia, a pięć zgód na brakowanie zostało wysłanych po wynikającym z przepisów 30-dniowym terminie. Ponadto w Archiwum Państwowym w Katowicach stwierdzono niewłaściwe udokumentowanie przeprowadzonych ekspertyz archiwalnych, a także dopuszczenie do nadmiernej zwłoki przy załatwianiu spraw z tego zakresu oraz odmowę przyjęcia materiałów archiwalnych bez przeprowadzenia ekspertyzy archiwalnej.

Znaczna liczba zgód
na brakowanie
dokumentacji
niearchiwalnej

5.1.3. Archiwa Wyodrębnione

Archiwa wyodrębnione to kategoria archiwów, wchodzących w skład państwowej sieci archiwalnej. Nie podlegają one Naczelnemu Dyrektorowi. Poza regulacjami ustawowymi, szczegółowe zasady funkcjonowania archiwów wyodrębnionych normują akty prawa wewnętrznego, wydawane przez poszczególnych ministrów sprawujących nad nimi nadzór albo kierowników jednostek, w skład których wchodzi poszczególne archiwa wyodrębnione. Katalog archiwów wyodrębnionych został wymieniony w art. 29 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Są to archiwa m.in:

Archiwa wyodrębnione
jako część państwowej
sieci archiwalnej

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Sejmu RP, Senatu RP, Prezydenta RP, Rady Ministrów, Biura Bezpieczeństwa Narodowego, urzędu obsługującego Ministra Obrony Narodowej oraz organów i jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez tego ministra – w zakresie działu administracji rządowej obrona narodowa, urzędów obsługujących ministra właściwego do spraw wewnętrznych i ministra właściwego do spraw zagranicznych oraz organów i jednostek organizacyjnych podległych i nadzorowanych przez tych ministrów – w zakresie działów administracji rządowej sprawy wewnętrzne i sprawy zagraniczne, wyodrębnionej komórki organizacyjnej w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw finansów publicznych wykonującej zadania w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu – w zakresie tych zadań, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

**Archiwa wyodrębnione
– zasadnicze podmioty**

Jednostki, w których utworzono archiwa wyodrębnione

1. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów
2. Ministerstwo Finansów
3. Ministerstwo Spraw Zagranicznych
4. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
5. Komenda Główna Policji
6. Komenda Główna Straży Granicznej
7. Komenda Główna Straży Pożarnej
8. Wojskowe Biuro Historyczne
9. Kancelaria Sejmu RP
10. Kancelaria Senatu RP
11. Kancelaria Prezydenta RP
12. Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego
13. Agencja Wywiadu
14. Centralne Biuro Antykorupcyjne
15. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego
16. Urząd do spraw Cudzoziemców

**Od lipca 2017 r.
brak archiwum
wyodrębnionego MON**

Do dnia 4 lipca 2016 r. funkcjonowało Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej, które podlegało dyrektorowi Centralnego Archiwum Wojskowego – zgodnie z § 5 pkt 2 zarządzenia Nr 1/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 8 stycznia 2015 r. w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz zakresu ich działania⁵². Od 5 lipca 2016 r., zgodnie z zarządzeniem Nr 19/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 30 czerwca 2016 r. w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz zakresu ich działania⁵³, w zakresie działu administracji rządowej obrona narodowa działalność archiwalną prowadzi wojskowa sieć archiwalna. Wśród archiwów tworzących przedmiotową sieć wymienione jest m.in. Centralne Archiwum Wojskowe, które wchodzi w skład Wojskowego Biura Histo-

⁵² Dz. Urz. MON poz. 6 (uchylone z dniem 1 lipca 2016 r.).

⁵³ Dz. Urz. MON poz. 118, ze zm.

rycznego. W decyzji Dyrektora WBH Nr 58 z dnia 14 października 2016 r. w sprawie wprowadzenia nowego podziału jednostek organizacyjnych nadzorowanych przez archiwa wojskowe podległe Dyrektorowi WBH, Centralne Archiwum Wojskowe wskazane zostało jako archiwum dla obsługi urzędu Ministra Obrony Narodowej. W Ministerstwie Obrony Narodowej nie utworzono archiwum wyodrębnionego. W praktyce w MON wyodrębniono jednakże specjalne pomieszczenia oznaczone obecnie jako „Magazyn akt”, w których składowano akta. Od 1 lipca 2016 r. do 3 kwietnia 2018 r. Dyrektorowi WBH podlegały: Archiwum Wojskowe w Nowym Dworze Mazowieckim, Archiwum Wojskowe w Gdyni, Archiwum Wojskowe w Toruniu i Archiwum Wojskowe w Oleśnicy. Od 11 kwietnia 2018 r. Archiwum Wojskowe w Gdyni stało się oddziałem zamiejscowym Archiwum Wojskowego w Toruniu⁵⁴. Od 2 października 2018 r. jednostkami podległymi Dyrektorowi WBH są Archiwum Wojskowe w Toruniu z oddziałem zamiejscowym w Gdyni oraz Archiwum Wojskowe w Oleśnicy⁵⁵. Archiwum Wojskowe w Nowym Dworze Mazowieckim zostało rozformowane.

Gromadzenie materiałów archiwalnych w KPRM i kontrolowanych ministerstwach odbywało się w szczególności na podstawie:

- instrukcji kancelaryjnych (dot. szczegółowych zasad i trybu wykonywania czynności kancelaryjnych, w tym klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji w formie jednolitego rzeczowego wykazu akt);
- regulaminów organizacyjnych (dot. zadań dla komórek organizacyjnych, w tym prowadzenia archiwum);
- instrukcji archiwalnych (dot. zasad i trybu postępowania z dokumentacją, w tym zasad ewidencji i przechowywania, brakowania czy przekazywania do archiwum państwowego).

Gromadzenie zasobu na podstawie regulacji wewnętrznych

Przykłady nieprawidłowości związanych z regulacjami wewnętrznymi

W Kancelarii Prezesa Rady Ministrów:

- przez ponad 3,5 roku nie określono w drodze zarządzenia, na podstawie art. 5 ust. 3 pkt 4 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, trybu brakowania dokumentacji niearchiwalnej oraz sposobu postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną w przypadku trwałego zaprzestania działalności przez organy lub jednostki organizacyjne, pomimo powstania takiego obowiązku z dniem 1 listopada 2015 r., wprowadzonego przez art. 1 pkt 2 lit. d ustawy z dnia 20 marca 2015 r., o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach⁵⁶. Przyczyną tej sytuacji, zdaniem KPRM, było zaangażowanie pracowników w inne zadania urzędu i brak terminu w ustawie na realizację tego zadania;

Problemy z dostosowaniem regulacji do nowych przepisów

⁵⁴ Stosownie do zarządzenia Nr 4/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 kwietnia 2018 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz zakresu ich działania (Dz. Urz. MON poz. 39).

⁵⁵ Stosownie do zarządzenia Nr 33/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 11 września 2018 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie organizacji archiwów wyodrębnionych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz zakresu ich działania (Dz. Urz. MON poz. 142).

⁵⁶ Dz. U. poz. 566.

- przez niemal 4 lata nie określono w drodze zarządzenia, na podstawie art. 6 ust. 2i ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, instrukcji zarządzania dokumentacją w archiwum wyodrębnionym Rady Ministrów, pomimo powstania takiego obowiązku z dniem 1 listopada 2015 r., wprowadzonego na mocy art. 1 pkt 3 lit. c ustawy o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach. W tym przypadku, zdaniem KPRM, brak terminu na realizację tego obowiązku miał wpływ na tak znaczne opóźnienie;
- cały okres objęty kontrolą organizację i zakres działania archiwum wyodrębnionego Rady Ministrów określało zarządzenie Nr 19 Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2009 r., obowiązujące bez zmian, pomimo nowelizacji ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, w tym istotnych zmian obowiązujących od dnia 1 listopada 2015 r. Na dzień zakończenia czynności kontrolnych (tj. 25 września 2019 r.) projekt zarządzenia w sprawie organizacji archiwum wyodrębnionego Rady Ministrów był na etapie uzgodnień z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Przedmiotowe zarządzenie, zdaniem KPRM, nie było zmieniane z powodów organizacyjnych, dotyczących zaangażowania pracowników Archiwum.

NIK nie podziela wyjaśnień dotyczących zaangażowania pracowników KPRM w wykonywanie innych obowiązków służbowych oraz braku ustawowego terminu na aktualizację zarządzeń. Zgodnie bowiem z art. 68 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 2 i 7 ustawy o finansach publicznych, kontrolę zarządczą w jednostce podejmuje się dla zapewnienia realizacji celów i zadań w sposób m.in. zgodny z prawem, efektywny i terminowy, a jej celem jest m.in. zapewnienie zgodności działalności z przepisami prawa, skuteczność i efektywność działania, a także zarządzanie ryzykiem.

W Ministerstwie Obrony Narodowej nie dostosowano zasad zarządzania dokumentacją do art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, wskazującego na obowiązek kompletowania dokumentacji w sposób odzwierciedlający przebieg załatwiania i rozstrzygania spraw, w szczególności poprzez niedostosowanie jednolitego rzeczowego wykazu akt, w zakresie schematu i budowy wykazu akt, do wymogów określonych w § 3 rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji. W 2016 r. podjęto działania w zakresie dostosowania aktów normatywnych do nowych przepisów ustawy archiwalnej oraz próbę opracowania jednolitego rzeczowego wykazu akt w systemie dziesiętnym. Następnie, Minister Obrony Narodowej, decyzją Nr 164/MON z dnia 9 października 2017 r. w sprawie powołania Zespołu do opracowania systemu zarządzania dokumentacją oraz jej archiwizowania w Ministerstwie Obrony Narodowej⁵⁷, powołał właściwy zespół do opracowania systemu zarządzania dokumentacją oraz jej archiwizowania.

W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji nie określono instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego. Tym samym nie został wypełniony obowiązek określony w art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym⁵⁸. W 2016 r. Centralne Archiwum MSWiA rozpoczęło prace legislacyjne dotyczące opracowania instrukcji w sprawie zarządzania dokumentacją w archiwach resortu spraw wewnętrznych i administracji. Prace zostały jednakże zawieszone ze względu na inne priorytetowe działania, tj. konieczność opracowania i wydania przepisów zarządzenia Nr 46 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie

⁵⁷ Dz. Urz. MON poz. 192, ze zm.

⁵⁸ W brzmieniu nadanym ustawą z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. poz. 566), obowiązującym od dnia 1 listopada 2015 r.

instrukcji kancelaryjnej i jednolitego rzeczowego wykazu akt oraz zarządzenia Nr 43 w sprawie trybu brakowania dokumentacji niearchiwalnej. Prace w zakresie opracowania instrukcji dla archiwów resortu spraw wewnętrznych i administracji mają zostać wznowione po zakończeniu prac nad wydaniem nowego zarządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie instrukcji kancelaryjnej oraz jednolitego rzeczowego wykazu akt MSWiA oraz po zakończeniu prac prowadzonych przez Zespół do spraw doskonalenia procedur obiegu dokumentów w MSWiA, powołany w styczniu 2019 r., w skład którego wchodzi dwóch pracowników archiwum.

Ze względu na sposób zbierania danych w każdym z kontrolowanych archiwów wyodrębnionych, nie ma możliwości jednoznacznego porównania wielkości zgromadzonego w nich zasobu. Zauważyć należy, że w każdym z kontrolowanych archiwów wyodrębnionych zgromadzono ponad 20 000 jednostek archiwalnych. Największy zasób dokumentacji jawnej posiadało Centralne Archiwum Wojskowe funkcjonujące w ramach Wojskowego Biura Historycznego. Ze względu na zmiany organizacyjne, na dzień realizacji czynności kontrolnych nie było możliwości wskazania wielkości jego zasobu liczonego w metrach bieżących. W 2016 r. wynosił on 11 992 m.b.⁵⁹, zaś w dniu 31 grudnia 2018 r. znajdowało się tam 1 464 511 jednostek archiwalnych. Drugim co do wielkości zasobem była dokumentacja przechowywana w archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. W 2016 r. jego rozmiar wynosił 5424,56 m.b. (w tym 96 004 teczek kategoria „A”) i wzrósł w 2018 r. do 5868,56 m.b. (w tym 104 579 teczek kategoria „A”) i był równy 340 623 j.a. Począwszy od 2018 r. w tym archiwum poza aktami własnymi, wytworzonymi przez to ministerstwo, przechowywana jest również dokumentacja byłego Biura Ochrony Rządu⁶⁰. Ministerstwo Spraw Zagranicznych w 2016 r. dysponowało 5749 m.b. (w tym kategoria „A”: 2093 m.b.) dokumentacji, która w 2018 r. wzrosła do 6215 m.b. (w tym kategoria „A”: 2212 m.b.) i wynosiła 49 885 j.a. Najmniejszy zasób zgromadzono w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Znajdują się tam następujące zespoły: zasób wytworzony w KPRM, który wzrósł z 1669,8 m.b. (w tym 636,36 kategoria „A”) w 2016 r. do 1906,19 m.b. (w tym 673,77 kategoria „A”) w 2018 r. Kolejne dwa zespoły to dokumentacja Urzędu Rady Ministrów⁶¹ i Urzędu Służby Cywilnej⁶². Ich wielkość to odpowiednio 992,71 m.b. (w tym kategoria „A”: 494,43 m.b.) w 2016 r. i oraz 897,51 m.b. (w tym kategoria „A”: 407,4 m.b.) w 2018 r. – URM oraz 15 381 j.a., co stanowiło 159,491 m.b. (w tym kategoria „A”: 13,52 m.b.) – USC⁶³.

**Wielkość zasobu
w kontrolowanych
archiwach
wyodrębnionych**

⁵⁹ Ze względu na przewożenie akt z rozformowywanego Archiwum Wojskowego w Nowym Dworze Mazowieckim nie można określić liczby akt liczonych w metrach bieżących przyjętych do zasobu WBH, zatem również łącznej liczby akt CAW WBH liczonych w metrach bieżących.

⁶⁰ Na podstawie ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Służbie Ochrony Państwa (Dz. U. z 2019 r. poz. 828, ze zm.) z dniem 1 lutego 2018 r. Biuro Ochrony Rządu zostało zastąpione Służbą Ochrony Państwa.

⁶¹ Dalej: „URM”.

⁶² Dalej: „USC”.

⁶³ Zespół został przejęty po likwidacji tego urzędu w 2006 r. i jest zespołem zamkniętym, którego stan nie zmieniał się w ciągu kontrolowanego okresu, za wyjątkiem 2016 r., gdy przyrost wyniósł 0,42 m.b., co było spowodowane przekazaniem 23 teczek przez Departament Służby Cywilnej.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Cenne materiały archiwalne

Spośród wszystkich zasobów przechowywanych w kontrolowanych archiwach wyodrębnionych kilka wybranych zasługuje na szczególną uwagę. Materiałami archiwalnymi o szczególnej wartości, które znajdują się w zasobie Wojskowego Biura Historycznego są m.in. wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO archiwalia polskiego wywiadu radiowego z okresu Bitwy Warszawskiej 1920 r. oraz akta Polskiej Organizacji Wojskowej. Ponadto w Centralnym Archiwum Wojskowym WBH znajdują się również cenne i unikatowe kolekcje akt Powstańców Wielkopolskich (zawierające m.in. kwestionariusze osobowe, fotografie i przyznane dyplomy), akta Legionów Polskich i Polskiego Korpusu Posiłkowego oraz akta personalne i odznaczeniowe⁶⁴. W archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych zgromadzona jest kolekcja umów bilateralnych z lat 1918–1939. Ponadto, na podstawie umowy z Naczelnym Dyrektorem, w archiwum MSZ przechowywane są akta „Układu o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej między Ludową Republiką Albanii, Ludową Republiką Bułgarii, Węgierską Republiką Ludową, Niemiecką Republiką Demokratyczną, Polską Rzeczpospolitą Ludową, Rumuńską Republiką Ludową, Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i Republiką Czechosłowacką, podpisany w Warszawie dnia 14 maja 1955 roku”⁶⁵.

Zdjęcie nr 3

Przykład sposobu zgromadzenia cennych archiwaliów w MSZ

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w MSZ.

Kopiowanie zabezpieczające

Dobra praktyka

Archiwum w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów posiadało pracownię zabezpieczenia zasobu, której zadaniem było tworzenie kopii zabezpieczających przechowywanych materiałów archiwalnych przed ich przekazaniem do archiwum państwowego. Kopiowanie zabezpieczające było wykonywane

⁶⁴ W tym kolekcja akt personalnych, kolekcja Generałów i Osobistości, kolekcja Orderu Wojennego Virtuti Militari, kolekcja Orderu Odrodzenia Polski, kolekcja akt odznaczeniowych Komitetu Krzyża i Medalu Niepodległości, kolekcja Krzyża Zasługi oraz Krzyża Walecznych.

⁶⁵ Dz. U. Nr 30, poz. 182, tzw. „Układ Warszawski”.

m.in. w celu ochrony oryginałów papierowych. Skany zabezpieczające wykonywano od 2015 r. W poszczególnych latach kontrolowanego okresu wykonano następującą liczbę skanów: w 2016 r. – 55 197, w 2017 r. – 44 283, w 2018 r. – 45 000 oraz w 2019 r. (do 31 marca) – 11250. Dodatkowo w materiałach archiwalnych przechowywane są nośniki elektroniczne z kopiami pomocniczymi niektórych dokumentów.

W dwóch na trzy kontrolowane ministerstwa, dla każdego działu administracji rządowej winne być zorganizowane odrębne archiwa, z tego dla działów sprawy wewnętrzne i sprawy zagraniczne – archiwa wyodrębnione. W okresie objętym kontrolą Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji kierował trzema działami: administracja publiczna, sprawy wewnętrzne, wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne. W kompetencji Ministra Spraw Zagranicznych od 2009 r. pozostawało kierowanie dwoma działami administracji rządowej: sprawy zagraniczne i członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej. W obu urzędach faktycznie funkcjonowało jednakże jedno archiwum wyodrębnione dla wszystkich działów właściwych dla danego ministra. Oznacza to, że zarówno w MSWiA jak i MSZ nie utworzono odrębnych archiwów zakładowych dla działów administracji rządowej odpowiednio: administracja publiczna czy wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne (MSWiA), a także dla działu członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej (MSZ). Sytuacja ta była niezgodna z art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, który stanowi, że jeżeli jednostką jest ministerstwo, archiwum zakładowe tworzy się odrębnie dla każdego działu administracji rządowej, określonego w przepisach odrębnych. Co więcej, w przypadku MSWiA sytuacja ta była również niezgodna z postanowieniami obowiązującego regulaminu organizacyjnego tego ministerstwa, a także z regulaminem wewnętrznym Departamentu Bezpieczeństwa MSWiA⁶⁶. Jak wyjaśniono, przyczyną tego w obu przypadkach były względy organizacyjne. Zauważyć jednakże należy, że taki sposób gromadzenia dokumentacji ogranicza nad nim nadzór właściwego archiwum państwowego⁶⁷. Efektem stwierdzonej nieprawidłowości jest również faktyczne stosowanie regulacji dotyczących archiwum wyodrębnionego wobec dokumentacji powstającej w ramach pozostałych działów administracji rządowej, co może skutkować późniejszym o 25 lat⁶⁸ przekazywaniem dokumentacji tych działów do archiwum państwowego.

Brak odrębnych archiwów dla każdego działu administracji rządowej w MSWiA i MSZ

⁶⁶ Tj. odpowiednio § 12b pkt 12 i 13 zarządzenia Nr 6 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 lutego 2016 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz. Urz. MSWiA poz. 7 ze zm.), § 14 pkt 14 i 15 zarządzenia Nr 13 Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2018 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (Dz. Urz. MSWiA poz. 15, ze zm.) oraz § 6 Regulaminu organizacyjnego Departamentu Bezpieczeństwa MSWiA zarządzenia nr 37 Dyrektora Generalnego MSWiA z dnia 6 maja 2016 r., zmienionymi zarządzeniami Dyrektora Generalnego MSWiA Nr 73 z dnia 13 października 2016 r., Nr 84 z dnia 23 grudnia 2016 r. oraz Nr 33 z dnia 7 września 2018 r. (niepublikowane).

⁶⁷ Zgodnie z art. 21 ust. 4 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, archiwa wyodrębnione, w przeciwieństwie do archiwów zakładowych, nie podlegają nadzorowi i kontroli przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

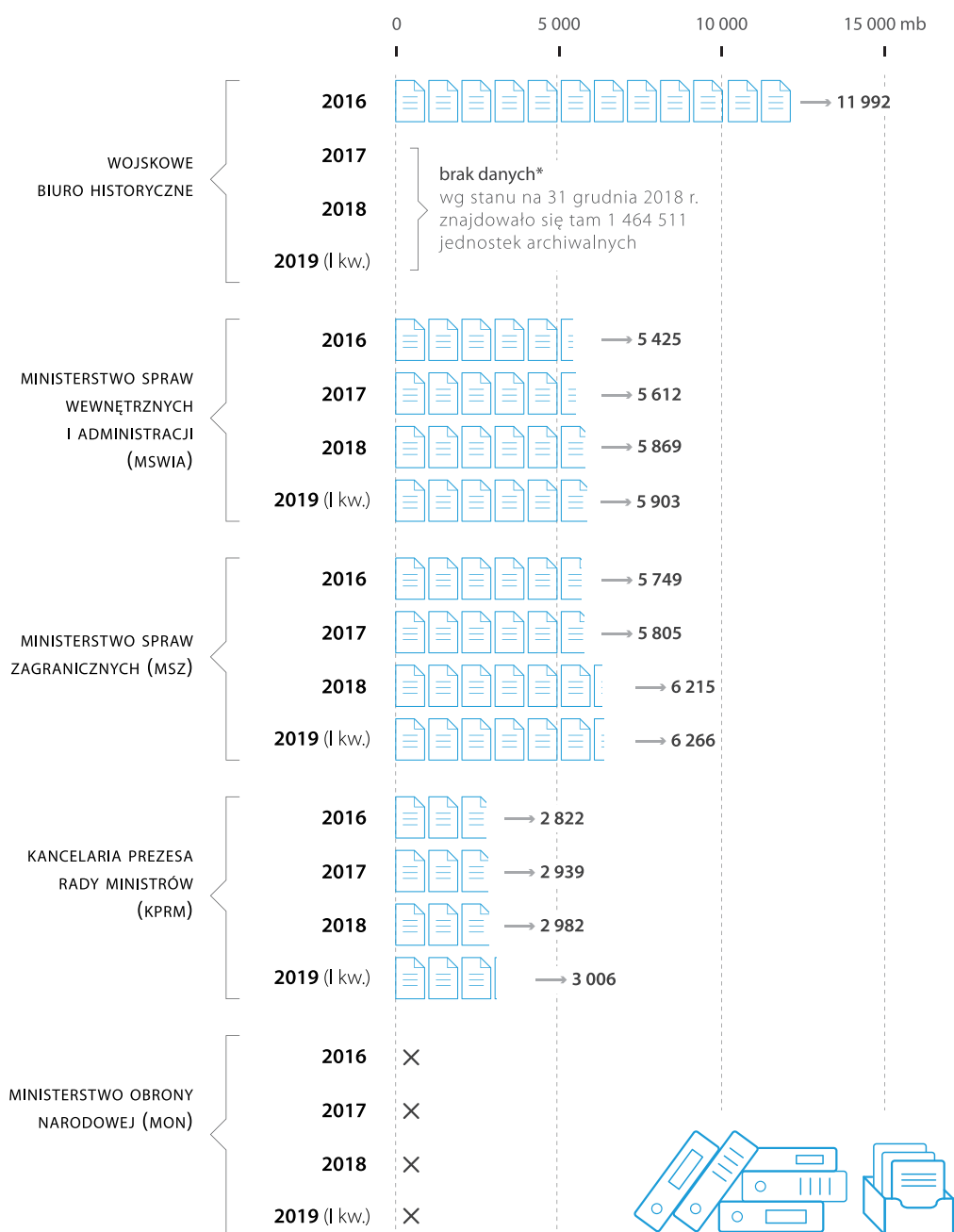
⁶⁸ Okres po upływie którego należy niezwłocznie przekazać dokumentację archiwalną do właściwego archiwum państwowego wynosi: 25 lat – w przypadku archiwów zakładowych, 50 lat – w przypadku archiwów wyodrębnionych.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Infografika nr 9

Przyrost zasobu archiwalnego gromadzonego w kontrolowanych archiwach wyodrębnionych (mierzony w metrach bieżących)

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie kontroli w KPRM, MON, MSWiA, MSZ, WBH.

W MON ponad 750 m.b. akt nieprzekazanych do archiwum wyodrębnionego

W Ministerstwie Obrony Narodowej, w magazynach akt przechowywane są archiwalia, w tym niektóre nawet od ponad 20 lat⁶⁹. W przypadku dokumentacji jawnej dotyczą one:

⁶⁹ Tj. 177 teczek w zakresie korespondencji m.in. z Prezydentem, Kancelarią Premiera, ministerstwami, NIK, Szefem Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Departamentem Wojskowej Służby Informacyjnej, Podsekretarzem Stanu ds. Współpracy z Zagranicą.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- 1) Ministra Obrony Narodowej i Gabinetu MON,
- 2) Departamentu Infrastruktury,
- 3) Departamentu Polityki Zbrojeniowej,
- 4) Departamentu Budżetowego.

Nie zostały one nigdy przekazane do właściwego archiwum wyodrębnionego. Przyczyną tej sytuacji był brak zgody ze strony poszczególnych jednostek organizacyjnych MON, które były dysponentami tej dokumentacji. Zgodnie bowiem z § 33 ust. 18 obowiązującej w MON Instrukcji kancelaryjnej, zbiory dokumentów dotyczące spraw ostatecznie załatwionych, przechowywane są w kancelarii co najmniej pięć lat, a po upływie tego okresu przekazuje się do składnicy akt lub archiwum. Łączna wielkość przechowywanej w MON dokumentacji na koniec pierwszego kwartału 2019 r. wyniosła 755,65 m.b. W kontrolowanym okresie do WBH przekazano z MON jedynie 395 teczek dokumentacji jawnej. W okresie tym nastąpił duży napływ do WBH materiałów archiwalnych związany z reorganizacją wojskowej sieci archiwów.

W pozostałych ministerstwach i KPRM materiały archiwalne w postaci papierowej były na bieżąco przekazywane do właściwych archiwów wyodrębnionych. Co do zasady, bez szczegółowych planów, były one przejmowane z komórek organizacyjnych poszczególnych urzędów do komórek, w ramach których funkcjonują archiwa wyodrębnione.

Bieżące przekazywanie dokumentów do archiwów wyodrębnionych

W latach 2016–2019 (pierwszy kwartał) jedynie nieznaczne zasoby archiwów wyodrębnionych były przekazywane do właściwych archiwów państwowych. Przyczyną w MSZ był proces digitalizacji. W okresie objętym kontrolą MSZ nie przekazało żadnej dokumentacji archiwalnej do właściwego archiwum państwowego. W swoim zasobie archiwum MSZ posiadało 26 opracowanych zespołów akt z lat 1945–1965, dla których, zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, upłynął 50-letni okres przechowywania w archiwum wyodrębnionym. Od 2016 r. trwa projekt cyfryzacji materiałów archiwalnych wytworzonych w latach 1945–1965. Na 26 zespołów archiwalnych dziewięć zostało już zdigitalizowanych, a przekazanie całej wskazanej dokumentacji do właściwego archiwum państwowego związane jest m.in. z dokonaniem digitalizacji pozostałych 17 zespołów. Również w MSWiA nie przekazywano żadnej dokumentacji do właściwego archiwum państwowego. Przyczyną był brak materiałów spełniających przesłanki do ich przekazania. Niemniej jednak w 2017 r. Centralne Archiwum MSWiA przekazało 680 teczek akt do Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. W przypadku KPRM nawis występujący w zespole Urzędu Rady Ministrów zmniejszał się i w kolejnych latach wynosił 494,43 m.b. w 2016 r., 462,40 m.b. – w 2017 r. i 424,40 m.b. – w 2018 r. W kontrolowanym okresie do właściwego archiwum państwowego przekazano łącznie 88,7 m.b. akt (odpowiednio: 31,9 m.b. w 2017 r., 39,8 m.b. w 2018 r. oraz 17 m.b. w 2019 r.⁷⁰), co stanowiło łącznie 4 571 j.a.

Nawis materiałów archiwalnych w archiwach wyodrębnionych

⁷⁰ Do dnia 4 kwietnia 2019 r.

Działania na rzecz ochrony zasobu likwidowanego Ministerstwa Skarbu Państwa

W związku z likwidacją Ministerstwa Skarbu Państwa, w okresie objętym kontrolą zaistniała potrzeba ochrony zgromadzonych w nim materiałów archiwalnych. Ustawą z dnia 16 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę o zasadach zarządzania mieniem państwowym⁷¹, z dnia 1 stycznia 2017 r. urząd obsługujący ministra właściwego do spraw Skarbu Państwa przeszedł w stan likwidacji. W dniu 5 stycznia 2017 r. Prezes Rady Ministrów powołał Likwidatora MSP w likwidacji, określając zakres jej zadań oraz uprawnień. Jednym z zadań Likwidatora MSP w likwidacji było przekazanie materiałów archiwalnych po likwidowanym ministerstwie. Zgodnie z § 2 pkt 6 uchwały Nr 90/2019 Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie reformy zarządzania mieniem Skarbu Państwa⁷², procesy likwidacyjne miały zostać zakończone do dnia 31 marca 2017 r. Na podstawie zaś art. 5 ust. 1a pkt 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, w przypadku, gdy trwale zaprzestają działalności organ lub jednostka organizacyjna, organ lub jednostka organizacyjna przekazuje niezwłocznie materiały archiwalne do właściwego archiwum państwowego. Sposób przekazania materiałów archiwalnych w postaci elektronicznej został określony w § 16–§ 21 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 października 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu postępowania z dokumentami elektronicznymi⁷³.

Starania KPRM na rzecz przejęcia zasobu po MSP przez AAN

Dnia 31 marca 2017 r. (tj. zgodnie z harmonogramem określonym przez Radę Ministrów w Uchwale RM nr 90/2016), Likwidator zwrócił się do KPRM o przejęcie zasobu archiwalnego po MSP w likwidacji. W odpowiedzi KPRM wskazała, że nie jest podmiotem właściwym do przejęcia ww. spraw, które pozostają we właściwości Likwidatora. Następnie pomiędzy KPRM i Prezesem Rady Ministrów a Wicepremierem – Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Naczelnym Dyrektorem oraz AAN toczyły się rozmowy odnośnie do przyjęcia materiałów archiwalnych po MSP w likwidacji przez AAN. Również w związku z wysiłkami, które na rzecz ochrony wskazanego zasobu podejmował KPRM, 29 grudnia 2017 r. został podpisany protokół wstępny zdawczo-odbiorczy przejęcia zasobu po MSP. Ilość i rodzaj przekazywanego zasobu nie zostały w żaden sposób określone (zarówno pod względem ilościowym czy jakościowym). Ze względu na nieuporządkowanie zasobu zgodnie z przepisami prawa, nie został on wpisany na stan AAN.

Nieprzekazanie dokumentacji po MSP w postaci elektronicznej

Z informacji⁷⁴ otrzymanych z 19 ministerstw i Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej wynika, że ponad połowa spośród tych podmiotów (11 z 20) dysponuje materiałami archiwalnymi po likwidowanym Ministerstwie Skarbu Państwa. W większości przypadków (dziewięciu z 11) potwierdzono, że w ślad za dokumentacją w postaci tradycyjnej nie przekazano ich odpowiedników w systemie EZD⁷⁵. Mniej niż połowa (cztery z 11) przejęła tę dokumentację wyłącznie na podstawie protokołów zdawczo-odbiorczych.

⁷¹ Dz. U. poz. 2260, ze zm., dalej: „ustawa Przepisy wprowadzające ustawę o zasadach zarządzania mieniem państwowym”.

⁷² Niepublikowana, dalej: „Uchwała RM nr 90/2016”.

⁷³ Dz. U. Nr 206, poz. 1518.

⁷⁴ Na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

⁷⁵ Dwa podmioty nie odniosły się do tej kwestii.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Pozostałe siedem jednostek przejęło albo jedynie część dokumentacji w formie protokołów (cztery z 11), albo bez protokolarnej formy przekazania (trzy z 11). Ponadto przedstawiciel MSWiA poinformował, że nie odnotowano przekazania teczek spraw niezakończonych dotyczących Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych S.A. z siedzibą w Warszawie.

Na mocy zarządzenia Nr 27 Prezesa Rady Ministrów z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie przeznaczenia składników majątkowych Ministerstwa Skarbu Państwa w likwidacji, KPRM przejęła m.in. serwery po MSP, wraz z systemami, zasobami informacyjnymi i oprogramowaniem. Jednocześnie materiały archiwalne w postaci elektronicznej (w systemie EZD po MSP), zarówno archiwalne jak i spraw wszczętych i niezakończonych MSP i MSP w likwidacji, pozostały nieprzekazane przez Likwidatora właściwym organom przejmującym zadania po zlikwidowanym MSP. Jeszcze w 2019 r. (do 25 września) trwały prace nad udostępnianiem przez KPRM dostępu do sieci LAN MSP w celu weryfikacji danych przez AAN z wykorzystaniem mechanizmów systemu EZD MSP. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych (tj. do 25 września 2019 r.) dokumenty te nie zostały przekazane właściwym organom, przejmującym zadania po zlikwidowanym MSP i AAN. Tymczasem KPRM w marcu 2019 r. poinformowała Likwidatora MSP w likwidacji o tym, że ostatnie realizowane zadania uznaje za wykonane. Ponadto KPRM wyjaśniła, że prace związane z likwidacją MSP w likwidacji toczyły się również w latach 2018–2019, a harmonogram prac (ustanawiający termin zakończenia procesów likwidacyjnych MSP na 31 marca 2017 r.), określony w uchwale nr 90/2016 Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie reformy zarządzania mieniem Skarbu Państwa, miał jedynie charakter prognostyczny, a nie ustanawiający.

KPRM jedynym dysponentem zasobów informacyjnych po MSP w postaci elektronicznej

Wydatki na realizację zadań przez kontrolowane archiwa (KPRM, MSWiA, MSZ) oraz składnicę akt w MON stanowią część wydatków na funkcjonowanie całych urzędów obsługujących dane organy i w związku z tym nie jest możliwe wskazanie poniesionych kosztów. Wydatki na działalność całego WBH zrealizowano w wysokości 3 701 055 zł w 2016 r., 7 285 001 zł w 2017 r. oraz 15 292 821 zł w 2018 r. Wzrost wydatków w 2018 r. był związany z zakupem sprzętu komputerowego oraz serwerów niezbędnych do informatyzacji procesu ewidencjonowania i udostępniania zasobu archiwalnego realizowanego w ramach projektu „Cyfrowe Archiwum Wojskowe” na kwotę 7 204 774 zł brutto. W planie finansowym na 2019 r. przewidziano pierwotnie wydatkowanie kwoty 7 445 161 zł.

Wydatki na archiwa wyodrębnione

5.2. Ewidencjonowanie i przechowywanie narodowego zasobu archiwalnego

W kontrolowanym okresie w archiwach państwowych i wyodrębnionych na ogół prawidłowo i skutecznie ewidencjonowano i przechowywano narodowy zasób archiwalny. Naczelný Dyrektor sprawnie koordynował pracę sieci archiwów państwowych, ustanawiając w tym celu Program „Informacja Archiwalna”. Ponadto, na podstawie rocznych sprawozdań przedkładanych przez 33 archiwa państwowe, dokonywał analizy potrzeb inwestycyjnych w zakresie infrastruktury oraz zakupu regałów do przechowywania materiałów archiwalnych. Na tej podstawie okre-

Narodowy zasób archiwalny na ogół prawidłowo i skutecznie ewidencjonowany i przechowywany

ślał metraż wolnych półek oraz szacował rok, do którego zabezpieczona jest możliwość przejmowania dokumentacji. W efekcie szacował również koszty poszczególnych inwestycji budowlanych wraz ze wskazaniem ich rodzaju i przewidywanego źródła finansowania oraz koszty zakupu lub wymiany regałów wraz z rokiem, do którego zostanie zabezpieczona możliwość przejmowania materiałów archiwalnych. Działał również na rzecz stworzenia Archiwum Dokumentów Elektronicznych. We wszystkich kontrolowanych jednostkach znajdowały się wydzielone pomieszczenia do przechowywania zasobu, wyposażone w środki ochrony przeciwpożarowej i środki ochrony antywłamaniowej. Tym niemniej w ponad 20% (czterech z 18) kontrolowanych archiwów stwierdzono nieprawidłowości dotyczące warunków przechowywania materiałów archiwalnych np. niewłaściwą temperaturę i wilgotność w magazynach archiwalnych, przechowywanie materiałów archiwalnych w ciągach komunikacyjnych, niepodjęcie działań na rzecz odkwaszania części zasobu oraz przechowywanie materiałów archiwalnych bez właściwego zabezpieczenia. Również warunki związane z bezpieczeństwem przeciwpożarowym w niektórych przypadkach winny ulec poprawie.

5.2.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Ewidencjonowanie
na podstawie strategii
i planów działalności

Planowanie i realizację działań w kontekście ewidencjonowania zasobu archiwalnego Naczelny Dyrektor opierał o „Strategię Archiwów Państwowych”. Wyniki jej realizacji monitorowano na podstawie corocznych statystycznych i opisowych sprawozdań archiwów państwowych. Ponadto w 2016 r. w NDAP, na podstawie analizy informacji przesłanych przez dyrektorów archiwów państwowych, dokonano podsumowania liczby zespołów i opisów przeznaczonych do retrokonwersji oraz oszacowano łączne koszty na 23 020,2 tys. zł. Na tej podstawie Naczelny Dyrektor zainicjował „Program retrokonwersji pomocy archiwalnych”. W konsekwencji, w planach działalności Naczelnego Dyrektora na lata 2017–2019 wyznaczano cele i zadania dotyczące ewidencjonowania. Jako cel wskazano ułatwienie korzystania z narodowego zasobu archiwalnego. Kolejne mierniki dla lat 2017–2018 zostały określone jako liczba opisów jednostek inwentarzowych przeniesionych do systemów informatycznych w ramach tzw. „Programu retrokonwersji pomocy archiwalnych”. Celem programu była cyfryzacja wszelkich pomocy ewidencyjno-informacyjnych, które znajdowały się jedynie w postaci papierowej i udostępnienie ich w Internecie. Mierniki zostały osiągnięte w latach 2017–2018 na poziomie odpowiednio 6 789 003 szt. z planowanych 5 655 623 szt. i 3 612 645 szt. z planowanych 4 060 697 szt. Poziom miernika zaplanowanego na 2018 r. nie został osiągnięty w zakładanej wartości, ponieważ zadanie retrokonwersji na późniejszym etapie okazało się czynnością bardziej złożoną, na którą wpływ miało dodatkowo wiele nieprzewidzianych w trakcie konstruowania miernika czynników. Naczelny Dyrektor w latach 2017–2018 nadzorował realizację programu retrokonwersji poprzez np. udzielanie wyjaśnień, przeprowadzanie wizyt w archiwach państwowych, czy organizację spotkań poświęconych praktycznym aspektom retrokonwersji. Dodatkowo w NDAP podjęto również działania dotyczące ustalenia rozmiarów zjawiska zasobu poza ewidencją lub bez ewidencji. W 2019 r. skutkowało to wdrożeniem „Programu ewi-

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

dencjonowania materiałów bez ewidencji i poza ewidencją”. Na 2019 r. zaplanowano 1 567 905 szt. jednostek archiwalnych bez ewidencji i poza ewidencją zinwentaryzowanych w systemie ZoSIA.

W efekcie w kontrolowanym okresie wzrastał odsetek zewidencjonowanych materiałów archiwalnych i w poszczególnych latach wynosił:

- 1) w 2016 r. – 99,6% zespołów (tj. 96 480 z 96 887), stanowiących 69,2% jednostek archiwalnych (tj. 31 782 120 z 45 923 297), równych 98,6% metrów bieżących (tj. 332 232 z 337 102);
- 2) w 2017 r. – 99,6% zespołów (tj. 97 509 z 97 867), stanowiących 73,1% jednostek archiwalnych (34 103 923 z 46 670 885), równych 98,6% metrów bieżących (338 682 z 343 476);
- 3) w 2018 r. – 99,7% zespołów (98 246 z 98 528), stanowiących 73,4% jednostek archiwalnych (34 810 356 z 47 405 329), równych 98,5% m.b. (344 660 z 350 063).

Naczelnny Dyrektor nadzorował i koordynował działalność trzech archiwów o charakterze centralnym oraz 30 archiwów niemających charakteru centralnego. W 2016 r. dodano 5947, w 2017 r. – 12 114, a w 2018 r. – 1392 nowych kart zespołów. Dnia 10 stycznia 2018 r. Naczelnny Dyrektor ustanowił Program „Informacja Archiwalna” w celu koordynacji realizowanych projektów w ramach NDAP i sieci archiwów państwowych, tj. ZoSIA, Archiwum Dokumentów Elektronicznych i portalu szukajwarchiwach.pl.

Do ewidencjonowania i opracowywania materiałów archiwalnych przez archiwa państwowe i inne podmioty, przechowujące narodowy zasób archiwalny, wykorzystywany jest Zintegrowany System Informacji Archiwalnej (system ZoSIA). Opracowywanie systemu rozpoczęto w 2007 r., a przekazano go do wdrożenia w 2010 r. System jest rozwijany, utrzymywany i administrowany przez NAC. Do końca 2017 r. system ZoSIA wdrożono we wszystkich archiwach państwowych. Zastąpił on używane poprzednio bazy danych SEZAM (System Ewidencji Zasobu Archiwalnego) oraz IZA (Inwentarze Zespołów Archiwalnych). W latach 2016–2017 w NDAP działał Komitet Sterujący powołany w celu realizacji projektu ZoSIA i zarządzania nim na poziomie strategicznym. Od 2018 r. Komitet Sterujący do spraw projektu ZoSIA został przeniesiony do NAC. Realizowany jest tam projekt „Modernizacja Zintegrowanego Systemu Informacji Archiwalnej ZoSIA” w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014–2020, którego zakończenie zaplanowano na 30 czerwca 2021 r.

Poza siecią archiwów państwowych ZoSIA funkcjonuje również w innych instytucjach, np. w:

- Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Narodowym Instytucie Dziedzictwa;
- archiwach uniwersyteckich (Archiwum Uniwersytetu Szczecińskiego, Archiwum Uniwersytetu Rolniczego im. Hugona Kołłątaja w Krakowie, Uniwersytecie Jagiellońskim, Politechnice Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki);
- podmiotach funkcjonujących zagranicą (Bibliotece Polskiej im. Ignacego

Wzrost liczby
zewidencjonowanego
zasobu

Działania na rzecz
ewidencjonowania

Systemy informatyczne
dla wsparcia
ewidencjonowania

ZoSIA w innych
podmiotach

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Domeyki w Buenos Aires, Papieskim Instytucie Studiów Kościelnych w Rzymie, Archiwum Polskiej Misji Katolickiej w Szwajcarii, Centralnym Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake, Polskim Instytucie Badawczym i Muzeum w Budapeszcie, Polskim Instytucie Naukowym w Ameryce, Polskiej Misji Katolickiej we Francji);

- archiwach muzeów i bibliotek (Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, Muzeum Narodowym w Krakowie, Państwowym Muzeum na Majdanku, Miejskiej Bibliotece Publicznej w Giżycku);
- Instytucie Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacji Ośrodka Karta, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, Instytucie Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – wersja edukacyjna.

Coraz mniejsze możliwości przechowalnicze

Naczelnny Dyrektor, na podstawie rocznych sprawozdań przedkładanych przez 33 archiwa państwowe, dokonywał analizy potrzeb inwestycyjnych w zakresie infrastruktury oraz zakupu regałów do przechowywania materiałów archiwalnych. Na tej podstawie określał metraż wolnych półek oraz szacował rok, do którego zapewniona jest możliwość przejmowania dokumentacji. W efekcie szacował również koszty poszczególnych inwestycji wraz ze wskazaniem ich rodzaju i przewidywanego źródła finansowania oraz koszty zakupu lub wymiany regałów wraz z rokiem, do którego zostanie zapewniona możliwość przejmowania materiałów archiwalnych. Według ostatnich dostępnych analiz z 2018 r., spada liczba archiwów, które mogą powiększać powierzchnię przechowalniczą poprzez zakup regałów. Przewiduje się, że w latach 2020–2023 aż 10 z 33 archiwów państwowych (30,3%) całkowicie wyeliminuje taką możliwość. Zagadnienie braku miejsca do przechowywania dotyczy zarówno central jak i oddziałów archiwów. W zależności od obiektu, w ciągu najbliższych 10 lat 20 budynków utraci zdolność przechowywania i przejmowania materiałów archiwalnych.

Przechowywanie zgodnie ze strategiami

W NDAP planowano i realizowano działania dotyczące przechowywania zasobu archiwalnego w oparciu o „Strategię Archiwów Państwowych na lata 2010–2020” oraz „Strategię digitalizacji archiwów państwowych na lata 2018–2023”. Wyniki realizacji strategii monitorowano na podstawie corocznych statystycznych i opisowych sprawozdań archiwów państwowych, jednakże co do zasady strategia ta nie zawierała wartości referencyjnych do osiągnięcia na 2020 r. Ponadto we wszystkich latach objętych kontrolą corocznie planowano realizację działań NDAP w zakresie przechowywania zasobu w ramach „Opisu planowanych działań Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych”.

Analiza sposobu przechowywania zasobu

W 2019 r. Naczelnny Dyrektor opracował analizę potrzeb inwestycyjnych archiwów państwowych w zakresie wykorzystania regałów (w tym możliwości ich zakupu) w perspektywie do 2030 r. i oszacował koszty na 1327,8 tys. zł. Ponadto sporządził projekt planu inwestycji archiwów państwowych na lata 2019–2024, wskazując szacunkową wartość wydatków na 490 390 tys. zł, w tym na inwestycje budowlane finansowane w ramach corocznych planów wydatków – 177 101 tys. zł oraz dodatkowo planowa-

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

ny wieloletni program rządowy – 314 289 tys. zł, a także zakupy inwestycyjne NDAP – 30 000 tys. zł.

Realizacje zadań inwestycyjnych planowane na okres objęty kontrolą, były przewidywane przez Naczelnego Dyrektora w:

Kolejne plany inwestycyjne

- 1) programie pn. „Modernizacja infrastruktury archiwów państwowych na lata 2012–2016” – który nie został zrealizowany w zakładanym zakresie ze względu na brak środków finansowych;
- 2) planach z 2017 r. wieloletniego programu pn. „Budowa archiwów państwowych 2018–2023” – który finalnie nie został zatwierdzony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- 3) planach z 2019 r. wieloletniego programu pn. „Budowa archiwów państwowych 2020–2024” – który został przekazany Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego dnia 15 kwietnia 2019 r.

Naczelny Dyrektor uznał, że program inwestycyjny obejmuje: Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, AP w Katowicach, AP w Koszalinie, AP w Łodzi, AP w Piotrkowie Trybunalskim, AP w Poznaniu i AP w Szczecinie. Projekt programu jako cel główny wskazuje „Zapewnienie możliwości gromadzenia, zabezpieczania, udostępniania oraz optymalizację warunków przechowywania materiałów archiwalnych wchodzących w skład narodowego zasobu archiwalnego”. Do wskazanego celu głównego określono sześć celów szczegółowych, wskaźniki i wartości referencyjne, strukturę zarządzania systemem monitorowania działań w ramach programu, plan finansowy oraz harmonogram realizacji poszczególnych zadań.

Wobec braku zapewnienia finansowania w latach 2016–2018 inwestycji w ramach wymienionych programów, Naczelny Dyrektor działał na rzecz zwiększenia przez Ministra limitów środków na wydatki inwestycyjne. W związku z tym, w 2016 r. ukończono budowę nowej siedziby AP w Rzeszowie, w 2017 r. – AP w Białymstoku, zaś na dzień kontroli trwały prace budowlane polegające na budowie nowej siedziby Archiwum Narodowego w Krakowie oraz przebudowie i adaptacji budynku AP w Suwałkach. Dodatkowo w innych archiwach prowadzone są prace remontowe oraz dokonywane zakupy inwestycyjne. Na realizację tych zadań w latach 2016–2019 wydatkowano środki finansowe w łącznej wysokości odpowiednio wynoszące w 2016 r. – 29 792,9 tys. zł, w 2017 r. – 39 930,3 tys. zł, w 2018 r. – 39 589,7 tys. zł i w 2019 r. (do maja) – 228,6 tys. zł.

Inwestycje realizowane poza programem w latach 2016–2019

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Zdjęcia nr 4–5

Nowe siedziby Archiwum Państwowego w Rzeszowie (po lewej) i Archiwum Państwowego w Białymstoku (po prawej)

Źródło: strony internetowe AP w Rzeszowie <http://www.rzeszow.ap.gov.pl/budynek/nowa/> i AP w Białymstoku <http://www.bialystok.ap.gov.pl/galeria/art,115,obiekt-archiwum-panstwowego-w-bialymstoku-otrzymal-glowna-nagrade-vii-edycji-konkursu-aefificium-2015-2019> – dostęp 15 października 2019 r.

Inne działania Naczelnego Dyrektora na rzecz przechowywania

Dodatkowo w NDAP podejmowano działania mające na celu korekty rozmieszczenia zasobu archiwów państwowych zgodnie z zasadami przynależności zespołowej i terytorialnej (178 wniosków dot. scalenia zespołów zaopiniowano pozytywnie). W celu zapewnienia możliwości przechowywania materiałów archiwalnych przez archiwa państwowe, Naczelny Dyrektor w 2019 r. przygotował koncepcję alokacji dokumentacji osobowej i płacowej, tj. dokumentacji niearchiwalnej przechowywanej w archiwach państwowych. Polega ona na systematycznym przemieszczaniu tej dokumentacji z archiwów, które borykają się z brakiem powierzchni magazynowej, do tych, które dysponują wolną powierzchnią. Działanie to ma umożliwić archiwom w najtrudniejszej sytuacji lokalowej realizację zadań ustawowych.

System do przechowywania dokumentacji w postaci elektronicznej – ADE

Zapewnienie warunków przechowywania materiałów archiwalnych w postaci dokumentów elektronicznych ma zapewnić projekt pn. „Archiwum Dokumentów Elektronicznych”. Stworzenie systemu ADE związane jest zabezpieczaniem materiałów archiwalnych w postaci elektronicznej i ich przekazanie do archiwów państwowych, a archiwom państwowym ma umożliwić przejęcie i przechowywanie tej dokumentacji. Ponadto system ma służyć również do udostępniania zgromadzonych w ADE materiałów archiwalnych zainteresowanym stronom (obywatelom, przedsiębiorcom i podmiotom publicznym).

Pierwsza próba stworzenia ADE

Opracowanie i wdrożenie systemu ADE początkowo planowano do realizacji w ramach otrzymanego dofinansowania na podstawie porozumienia z dnia 16 listopada 2015 r. w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa⁷⁶ zawartego pomiędzy NDAP a Instytucją Pośredniczącą, tj. Centrum Projektów Polska Cyfrowa z siedzibą w Warszawie. Całkowita wartość projektu miała wynieść 15 524 tys. zł, w tym dofinansowanie ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej – 12 088 tys. zł. W związku z długo-

⁷⁶ Dalej: „POPC”.

trwała procedurą dotyczącą wyłonienia wykonawcy w ramach ogłoszonego przetargu nieograniczonego na „Opracowanie projektu logicznego Archiwum Dokumentów Elektronicznych oraz usługi w zakresie nadzoru nad wykonaniem systemu teleinformatycznego według projektu logicznego wraz z ewentualnymi zmianami w projekcie”, NDAP nie realizowała projektu w terminie. Naczelny Dyrektor zgłaszał Instytucji Pośredniczącej zaistniałe opóźnienia i wnioskował o wydłużenie terminu realizacji projektu oraz zmianę jego formuły. IP nie wyraziła zgody na zaproponowane zmiany. W związku z nierealizowaniem projektu przez NDAP zgodnie z porozumieniem oraz wystąpieniem okoliczności, które uniemożliwiły wykonywanie obowiązków w nim określonych, IP wypowiedziała w dniu 22 lutego 2017 r. porozumienie.

W 2017 r. Naczelny Dyrektor rozpoczął prace nad przygotowaniem kolejnej koncepcji systemu ADE, do którego w ramach przygotowań zrealizowano studium wykonalności (m.in. analizę stanu obecnego, analizę SWOT, identyfikację potrzeb i problemów, identyfikację grup odbiorców i ich potrzeb). NDAP ponownie złożyła wniosek w ramach POPC oraz otrzymała dofinansowanie. Tym razem wydatki zaplanowano w wysokości 8390,8 tys. zł, w tym ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej 7101,1 tys. zł. Zakończenie realizacji projektu planowane jest na 30 czerwca 2020 r. Projekt wykonywany jest w ramach partnerstwa z NAC, AP w Bydgoszczy oraz AP w Toruniu. Dotychczas projekt realizowany jest zgodnie z harmonogramem wyznaczającym kamienie milowe, a poniesione wydatki na wdrożenie systemu wyniosły 545,2 tys. zł.

Począwszy od 2016 r. Naczelny Dyrektor rozpoczął przyznawanie podmiotom przechowującym ewidencjonowany niepaństwowy zasób dotacji celowych na wspieranie działań związanych z ewidencjonowaniem, opracowaniem, zabezpieczaniem oraz udostępnianiem materiałów archiwalnych.

W 2016 r. ogłoszono trzy konkursy. Na konkurs pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2016” zaplanowano 900 tys. zł, a w wyniku przeprowadzenia oceny wybrano do dofinansowania 24 oferty, wyczerpując tym w całości dostępną pulę środków finansowych. Na drugi konkurs pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2016. Część II” przeznaczono 100 tys. zł i dofinansowano cztery oferty. Ponadto w 2016 r. ogłoszono konkurs pn. „Wspieranie działań archiwalnych w zakresie niepaństwowego zasobu archiwalnego 2016 – priorytet digitalizacja”, którego celem była ochrona dóbr kultury poprzez identyfikację najwartościowszych projektów służących upowszechnieniu i zachowaniu poprzez digitalizację materiałów archiwalnych, wchodzących do ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego. Na konkurs przeznaczono 1000 tys. zł, a wybrano do dofinansowania osiem ofert na kwotę 391,4 tys. zł. W 2017 r. przeprowadzono jeden konkurs pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2017”, w wyniku którego wybrano do dofinansowania 20 ofert na łączną kwotę 900 tys. zł, co wyczerpało środki przeznaczone na konkurs. W 2018 r. Naczelny Dyrektor ogłosił dwa konkursy na realizację zadań publicznych pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2018” oraz „Wspieranie działań archiwalnych 2018. Nabór II”. W wyniku przeprowadzonej oceny w ramach pierwszego konkursu wskazano do dofinansowania dwie oferty na kwotę 132,6 tys. zł, a pozostałe 767,4 tys. zł z zaplanowanych 900 tys. zł przeznaczono na drugi nabór.

Nowa wersja ADE

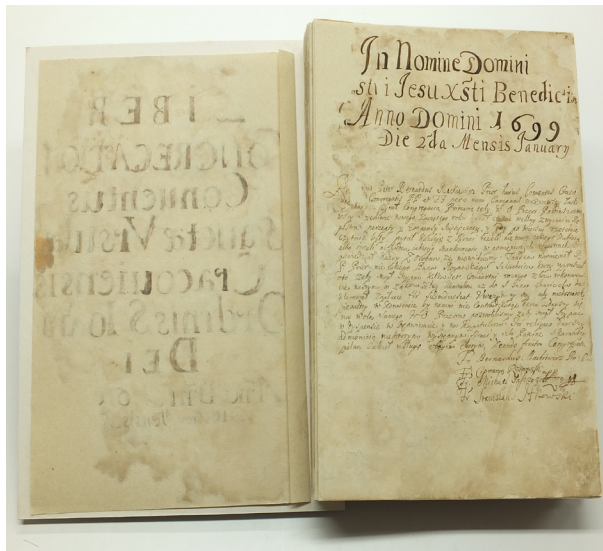
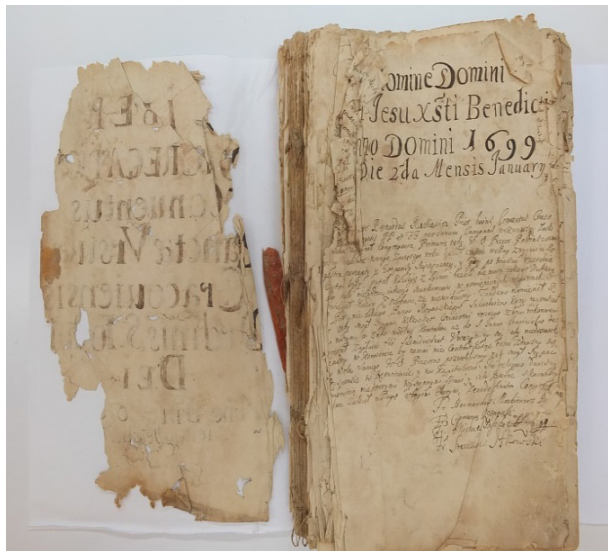
Ponad 4 mln zł
na wsparcie działań
archiwalnych
w latach 2016-2019

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

17 ofert wyłonionych w konkursie dofinansowano na kwotę 747,7 tys. zł. W 2019 r. przeprowadzono konkurs pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2019” z pulą środków do wykorzystania 900 tys. zł. W wyniku oceny złożonych ofert wybrano 15 ofert na łączną kwotę 876,6 tys. zł. Odnośnie do 24 zbadanych ofert (co stanowiło 52%) nie stwierdzono nieprawidłowości.

Zdjęcia nr 6–7

Efekt realizacji przyznanej przez Naczelnego Dyrektora dotacji na działania pn. „Pełna konserwacja i udostępnienie dwóch ksiąg kapituł konwentu św. Urszuli w Krakowie”, wykorzystanej przez Dom Zakonny pod Wezwaniem Trójcy Przenajświętszej w Krakowie – stan przed (po lewej) i po (po prawej) konserwacji

Źródło: kontrola w NDAP.

Błędy w przyznawaniu i rozliczaniu dotacji przez Naczelnego Dyrektora

Problemy z dotacjami w latach 2016–2017

W przypadku dwóch konkursów na realizację zadania publicznego pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2016. Część II” oraz „Wspieranie działań archiwalnych w zakresie niepaństwowego zasobu archiwalnego 2016 – priorytet digitalizacja” termin do składania ofert wynosił odpowiednio 13 i dziewięć dni, tj. był krótszy niż 21 dni od dnia ukazania się ostatniego ogłoszenia o konkursie. Było to niezgodne z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁷⁷, który stanowi, że termin do składania ofert nie może być krótszy niż 21 dni od dnia ukazania się ostatniego ogłoszenia. W konsekwencji NDAP ograniczyła czas na przygotowanie i złożenie ofert potencjalnym oferentom. Przyczyną tej sytuacji, zdaniem Naczelnego Dyrektora, była potrzeba szybkiego rozstrzygnięcia konkursu, tak aby beneficjenci mogli przystąpić z jak największym zapasem czasowym do realizacji zadań względem końca roku.

Zdaniem NIK, potrzeba szybkiego rozpoczęcia realizacji zadania publicznego nie może być przesłanką do skracania terminu trwania naboru ofert określonego przepisami powszechnie obowiązującego prawa.

W dokumentacji 68,8% badanych ofert (tj. pięciu ofert, które otrzymały dofinansowanie oraz sześciu ofert, które pozytywnie przeszły ocenę formalną na 16 wszystkich badanych) w ramach konkursów pn. „Wspieranie działań

⁷⁷ Dz. U. z 2019 r. poz. 688, ze zm., dalej: „udppw”.

archiwalnych 2016” oraz „Wspieranie działań archiwalnych 2016. Część II” nie stwierdzono oświadczeń oferentów o niepodleganiu wykluczeniu z udziału w konkursie, na podstawie odpowiednich § 3 ust. 3–5 regulaminów. Było to niezgodne z § 6 ust. 10 regulaminów ww. konkursów, zgodnie z którymi obowiązkowym załącznikiem do oferty było oświadczenie oferenta o niepodleganiu wykluczeniu z udziału w konkursie. W ramach kryteriów oceny formalnej wskazano bowiem kompletność dokumentacji (§ 7 ust. 3 tych regulaminów), zaś na podstawie § 7 ust. 2 regulaminów, oferty ocenione negatywnie pod względem formalnym podlegają odrzuceniu. W konsekwencji pięć ofert, które powinny zostać odrzucone podczas etapu oceny formalnej, finalnie uzyskały dofinansowanie. Sytuacja ta skutkowałą brakiem dofinansowania tych ofert, które spełniały wszystkie warunki formalne. Naczelny Dyrektor wyjaśnił, że na podstawie zachowanej dokumentacji nie jest w stanie przedstawić wiążących ustaleń. Możliwe, że oświadczenia zostały przedłożone, jednakże nie zachowały się w aktach sprawy. Istnieje również prawdopodobieństwo, że w związku z niejednoznacznym postanowieniem regulaminu, przedmiotowe oświadczenia nie zostały złożone przez oferentów.

W opinii NIK brak wymaganych regulaminem oświadczeń w dokumentacji ofert wskazuje, że w sposób nieprawidłowy dokonano oceny formalnej złożonych ofert. Skutkiem tego przyznano dotacje celowe wskazanym podmiotom na podstawie ofert, które nie zawierały wszystkich wymaganych dokumentów.

W przypadku 65% zbadanych za lata 2016–2018 umów dotacji (tj. 13 na 20) stwierdzono, że wskazane dotacje na lata 2016–2017 rozliczono w przedziale od 35 do 78 dni od dnia złożenia przez beneficjentów sprawozdań. Działanie to było niezgodne z art. 152 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych⁷⁸, który stanowi, że zatwierdzenie rozliczenia dotacji w zakresie rzeczowym i finansowym powinno nastąpić w terminie 30 dni od dnia jego przedstawienia. Przyczyną tej sytuacji był w 2016 r. fakt realizacji trzech konkursów, z których dwa miały zbieżne terminy zakończenia realizacji zadań, co skutkowało większą liczbą sprawozdań. Odnośnie do umów z 2017 r. przyczyną błędnie wyliczanych terminów rozliczenia było uznanie jako właściwego dopiero tego terminu, w którym przedstawiono prawidłowe sprawozdanie. NIK nie kwestionuje, że rozliczenie dotacji powinno nastąpić na podstawie kompletnych i poprawnie sporządzonych sprawozdań, jednakże należy zachować termin przewidziany w art. 152 ust. 2 ufp, tj. 30 dni od dnia przedstawienia przez beneficjenta sprawozdania. Zdaniem NIK, potrzebę poprawy lub uzupełnienia sprawozdania każdorazowo należy uwzględnić w ramach ustawowo obowiązującego terminu.

W konkursie na realizację zadania publicznego pn. „Wspieranie działań archiwalnych 2017” ogłoszonym 7 kwietnia 2017 r. oferty składane były za pomocą elektronicznego systemu rejestracji ofert. Przedstawione do badania oferty nie były zgodne ze wzorem określonym w załączniku nr 1 do obowiązującego wówczas rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań. Wszystkie 34 złożone oferty miały identyczną strukturę, co wynikało z konstrukcji formularzy

⁷⁸ Dz. U. z 2019 r. poz. 869, ze zm., dalej „ufp”.

ofert wymaganych przez Naczelnego Dyrektora. Przyczyną tej sytuacji był fakt, że ze względu na przetwarzanie ofert w systemie informatycznym miały one przy wydruku odmienny układ graficzny niż wzór określony w ww. rozporządzeniu.

Zdaniem NIK, co prawda oferty zawierały wymagane w art. 14 ust. 1 uodpw informacje, jednakże zgodnie z art. 19 tej ustawy obowiązujące wzory ofert określone zostały w drodze rozporządzenia. Formularze ofert wygenerowane z systemu nie posiadały wszystkich wymaganych danych i pól określonych wzorem wynikającym z tego rozporządzenia, np. danych dotyczących organu administracji publicznej, do którego jest adresowana oferta, rodzaju zadania publicznego, sposobu monitorowania rezultatów, źródła informacji o osiągnięciu wskaźnika, pól danych w części pn. Przewidywane źródła finansowania zadania publicznego, dotyczących rozbięcia źródeł finansowania w części pn. „Inne środki finansowe”.

Naczelnny Dyrektor w 2016 r. przyznał w ramach otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych w zakresie wspierania działań archiwalnych dotacje celowe i rozliczył je łącznie w wysokości 1 280 099,18 zł w ramach budżetu dysponenta trzeciego stopnia. Działanie to było niezgodne z § 7 ust. 4 rozporządzenia w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu, który stanowi, że dysponenti trzeciego stopnia przeznaczają otrzymane środki budżetu państwa na realizację wydatków objętych ich planem finansowym bez prawa ich dalszego przekazywania, chyba że przekazują dotacje celowe, o których mowa w art. 127 ust. 2 i art. 149 ust. 2 ufp. Dotacje przyznane przez Naczelnego Dyrektora nie stanowiły wskazanego w tym przepisie wyjątku. Naczelnny Dyrektor wyjaśnił, że dotacje celowe w 2016 r. realizowano na podstawie planu finansowego, który stanowił podstawę gospodarki finansowej jednostki budżetowej zgodnie z art. 11 ust. 3 ufp. Uprzednio pełniący funkcję Naczelnego Dyrektora dodał, że 2016 r. był pierwszym rokiem, w którym przyznawano dotacje celowe na realizację zadań publicznych i wydatki te były realizowane zgodnie z zatwierdzonym planem finansowym NDAP na 2016 r. Wyjaśniający uznał, że taka praktyka jest nieprawidłowa i podjął działania, aby środki finansowe na dotacje celowe były w następnych latach planowane i wydatkowane w ramach planu finansowego dysponenta drugiego stopnia.

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, wobec części z nich do właściwego rzecznika finansów publicznych zostanie złożone zawiadomienie o ujawnionych okolicznościach wskazujących na naruszenie dyscypliny finansów publicznych.

W 2017 r. przeprowadzono cztery kontrole w zakresie przyznanych w 2016 r. dotacji celowych. Dobór do kontroli beneficjentów opierał się na następujących zasadach: trudności w rozliczeniu dotacji, braku akceptacji sprawozdania końcowego oraz częstotliwości pozyskiwania dotacji. Naczelnny Dyrektor poinformował, że w 2018 r. nie przeprowadzono żadnej kontroli realizacji zadań publicznych, ponieważ trwały jeszcze kontrole zainicjowane w 2017 r., w 2019 r. planuje się zweryfikować zleceniobiorców, którzy otrzymali dotacje w latach 2016–2019 i na tej podstawie określić potrzebę przeprowadzenia kontroli. W realizacji wszystkich skontrolowanych w 2017 r. zadaniach publicznych stwierdzono liczne nieprawidłowości. W trzech przypadkach skorygowano sprawozdania końcowe, zaś jedna umowa dotacyjna została rozwiązana i Naczelnny Dyrektor w wydanej decyzji wezwał beneficjenta do zwrotu środków finansowych. Po ponownym rozpatrzeniu sprawy decyzja została utrzymana w mocy.

Naczelny Dyrektor, wydając zarządzenie nr 24 z dnia 14 listopada 2016 r. w sprawie zabezpieczenia i ochrony zasobu archiwalnego Archiwów Państwowych, zrezygnował z wymogu opracowywania przez archiwa państwowe planu działań na wypadek nadzwyczajnych zagrożeń i sytuacji kryzysowych, które obowiązywały we wcześniejszych regulacjach z tego zakresu. Nowe zarządzenie miało na celu ograniczenie wymogów wobec AP sporządzania dodatkowych dokumentów, które jednocześnie wynikały z innych przepisów. Ponadto zrezygnowano z odesłania w zarządzeniu Naczelnego Dyrektora do normy PN-ISO 11799:2006, gdyż w 2015 r. wprowadzono nową normę ISO 11799:2015, która jeszcze nie ma polskiego odpowiednika. Jednakże do nowej normy odwołano się w publikacji pn. „Budynek Archiwum. Wskazówki dla uczestników budowlanego procesu inwestycyjnego”, dostępnej na stronie internetowej NDAP⁷⁹. Naczelny Dyrektor wystosował zalecenie stosowania powyższych wskazówek przez AP.

Działania na rzecz
zabezpieczenia zasobu

Naczelny Dyrektor prowadzi „Wykaz obszarów, obiektów i urządzeń podlegających obowiązkowej ochronie przez specjalistyczne uzbrojone formacje ochronne lub odpowiednie zabezpieczenie techniczne – archiwa państwowe podległe – Naczelnemu Dyrektorowi”. Na tej podstawie dyrektorzy AP są zobowiązani do sporządzania i uzgodnienia planów ochrony obiektów wskazanych w tym wykazie z odpowiednim komendantem wojewódzkim Policji, a w zakresie zagrożeń terrorystycznych – z właściwym dyrektorem delegatury Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Dodatkowo Naczelny Dyrektor zobowiązał dyrektorów AP do przygotowania własnych modułów zadaniowych zawierających procedury realizacji zadań przewidzianych do wykonania w ramach poszczególnych stopni alarmowych.

Plany ochrony obiektów

5.2.2. Archiwa Państwowe

Wszystkie kontrolowane archiwa stosowały środki służące ewidencjonowaniu zasobu. Były to m.in.: inwentarze robocze, spisy zdawczo-odbiorcze, spisy robocze. Wszystkie kontrolowane archiwa państwowe prowadziły ewidencję zasobu w systemie informatycznym ZoSIA, którego administratorem jest NAC.

Środki ewidencji

Powszechnie występującym problemem w archiwach jest znaczny udział zasobu nieopracowanego w całości przechowywanego zasobu. W jednym z kontrolowanych archiwów udział opracowanego zasobu wyniósł zaledwie 18,3%. O powszechności tego problemu świadczą również wyniki badania kwestionariuszowego w niekontrolowanych archiwach państwowych, według których na dzień 31 grudnia 2018 r. udział zasobu opracowanego wahał się od 18,8% do 64,7%, zaś przeciętnie wynosił 41,4%. Wyniki badania kwestionariuszowego pokazały tendencję spadkową w tym zakresie. W archiwach objętych badaniem kwestionariuszowym w latach 2016–2018 (dane na 31 grudnia) udział zasobu opracowanego spadł z 43% do 41,4%.

Znaczna część zasobu
w archiwach państwowych
pozostaje nieopracowana

Duże znaczenie dla ochrony narodowego zasobu archiwalnego mają warunki jego przechowywania, szczególnie w sytuacji obserwowanego stałego zwiększania się liczby materiałów archiwalnych zgromadzonych w archi-

Nieprawidłowości
dot. warunków
przechowywania

⁷⁹ Zob. <https://www.archiwa.gov.pl/files/Budynek-Archiwum-wskazwki-dla-uczestnikow-budowlanego-procesu-inwestycyjnego.pdf>.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

wach państwowych. W wyniku przeprowadzenia oględzin w pomieszczeniach służących do przechowywania zasobu archiwalnego w czterech archiwach (na 13 kontrolowanych) stwierdzono nieprawidłowości w tym zakresie, z czego w przypadku jednego archiwum zostały one usunięte w trakcie czynności kontrolnych.

Przykłady nieprawidłowości

W **Archiwum Państwowym w Poznaniu** gromadzono i przechowywano zasoby archiwalne w ciągach komunikacyjnych budynku głównego. Stwierdzono tu również brak wolnej powierzchni magazynowej.

W **Archiwum Państwowym w Katowicach** stwierdzono uchybienia polegające m.in. na:

- nieodpowiednim zabezpieczeniu instalacji wodnej poprzez podwieszenie wiaderka pod ciekącą rurą w pomieszczeniu z materiałami archiwalnymi. Nieprawidłowość tę usunięto w trakcie trwania czynności kontrolnych;
- przechowywaniu na posadzce worków z materiałami kategorii B. Nieprawidłowość tę usunięto w trakcie trwania czynności kontrolnych;
- przechowywaniu w pomieszczeniu na materiały archiwalne części zasobu bibliotecznego archiwum oraz narzędzi i sprzętu.

W **NAC** nie zapewniono właściwych warunków przechowywania części materiałów. Dotyczyło to dokumentacji fotograficznej, która nie została prawidłowo opakowana.

W **AAN** nie poddano odkwaszaniu ok. 95% akt wymagających tej czynności, a ponadto nie poddano konserwacji ok. 10% zasobu, a reparacji konserwatorskiej ok. 20%.

Zbyt mała powierzchnia przechowywania – w opinii przedstawicieli środowiska archiwistów

Kwestia dostosowania powierzchni przechowalniczej do zwiększającej się ilości zgromadzonego zasobu archiwalnego została również poruszona przez dyrektorów archiwów państwowych objętych badaniem kwestionariuszowym. Jako najistotniejsze bariery i problemy w funkcjonowaniu archiwum państwowego ponad dwie trzecie (68,4%) dyrektorów archiwów wskazało niewystarczającą powierzchnię przechowalniczą. Na problemy związane z przechowywaniem zasobu archiwalnego zwrócił również uwagę Prezes Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. W odpowiedzi na pytania kontrolerów NIK, zadane w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit f. ustawy o NIK, do głównych problemów z zakresu przechowywania zasobu zaliczył fakt, że z 33 archiwów państwowych tylko pięć ma siedziby w obiektach wybudowanych dla celów archiwów. Natomiast pozostałe archiwa mieszczą się w budynkach zaadaptowanych, które odbiegają od standardów jakie powinny spełniać takie budynki.

Nieprawidłowości stwierdzone w kontrolach Państwowej Straży Pożarnej

Najwyższa Izba Kontroli poleciła Państwowej Straży Pożarnej (PSP), na podstawie art. 23 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej⁸⁰, przeprowadzenie czynności kontrolno-rozpoznawczych w ośmiu archiwach państwowych. Doboru archiwów, w których zlecono czynności kontrolno-rozpoznawcze dokonano na podstawie czasu jaki upłynął od ostatniej kontroli PSP, przyjmując jako kryterium pięć lat i dłużej od daty ostatniej kontroli. W wyniku przeprowadzonych czynności

⁸⁰ Dz. U. z 2018 r. poz. 1313, ze zm.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Zdjęcie nr 8–9

Pomieszczenie magazynowe w Archiwum Państwowym w Łodzi (z lewej) i Archiwum Państwowym w Katowicach (z prawej)

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w AP w Łodzi i AP w Katowicach.

kontrolno-rozpoznawczych w ośmiu archiwach państwowych stwierdzono 27 nieprawidłowości. W pięciu archiwach stwierdzono składowanie materiałów palnych (w tym archiwalnych) w ciągach komunikacyjnych, w trzech archiwach nie było protokołów z przeglądu technicznego przeciwpożarowych wyłączników prądu, w dwóch archiwach w ogóle nie było przeciwpożarowych wyłączników prądu przy głównym złączu albo głównym wyjściu, również w dwóch archiwach klatki schodowe nie były wyposażone w uruchamiane samoczynnie urządzenia zapobiegające zadymieniu albo służące do usuwania dymu oraz nie było aktualnych protokołów z przeglądu technicznego instalacji oświetlenia awaryjnego. Wśród nieprawidłowości występujących tylko w jednym archiwum stwierdzono m.in. brak zachowania dojazdu przeciwpożarowego do budynku, niezachowanie wymaganej ilości wody do gaszenia, brak hydrantów wewnętrznych, brak odpowiedniego zasięgu w istniejących w budynku hydrantach oraz brak przeciwpożarowego wyłącznika prądu.

W wyniku analizy udokumentowanych kwalifikacji i kompetencji pracowników archiwów państwowych stwierdzono, że w kontrolowanych archiwach zapewniono wykwalifikowaną kadrę do pracy z zasobami archiwalnymi. Kwestia zapewnienia adekwatnego do zadań archiwów personelu została podniesiona w odpowiedzi na pytania zadane przez kontrolerów NIK w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK Prezesowi Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Generalną uwagą Prezesa Stowarzyszenia w odpowiedzi na pytania zadane przez kontrolerów NIK była kwestia zbyt niskich środków finansowych zarówno w obszarze zabezpieczenia materialnego, wysokości wynagrodzeń jak i liczby zatrudnionych pracowników w stosunku do zadań stawianych archiwom państwowym. Średniomiesięczne wynagrodzenia brutto przykładowych pracowników merytorycznych

**Wykwalifikowana
kadra oraz niewielki
wzrost wynagrodzeń
pracowników archiwów**

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

w archiwach państwowych objętych kontrolą w 2019 r. zostały przedstawione poniżej. Do podanych wynagrodzeń wliczono nagrody oraz dodatkowe wynagrodzenia roczne.

Archiwum Państwowe w mieście między 100-500 tys. mieszkańców	
Archiwista	3,8 tys. zł
Starszy archiwista	4,3 tys. zł
Archiwum Państwowe w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców	
Archiwista	3,9 tys. zł
Starszy archiwista	4,0 tys. zł

Wyniki badania kwestionariuszowego w zakresie dotyczącym wynagrodzeń wskazały na ich niewielki wzrost w latach 2016–2019 (I kwartał). Wysokość przeciętnego wynagrodzenia pracownika archiwum państwowego objętego badaniem kwestionariuszowym (uwzględniającego dodatkowe wynagrodzenie roczne) wynosiła 3,8 tys. zł w 2016 r. oraz 4,2 tys. zł w 2019 r.

Inne stwierdzone nieprawidłowości

W Archiwum Państwowym w Katowicach stwierdzono nieprawidłowości dotyczące prowadzenia rachunkowości oraz zawierania umów zlecenia. Polegały one m.in. na nieprowadzeniu ewidencji szczegółowej do konta księgowego 201 – Rozrachunki z dostawcami, zawarciu umów zlecenia z pracownikami archiwum bez zastrzeżenia, że przeprowadzenie czynności wynikających z tych umów powinno mieć miejsce poza godzinami pracy tych pracowników.

5.2.3. Archiwa Wyodrębnione

Środki ewidencyjne zasobu

Materiały archiwalne, przechowywane w zasobach kontrolowanych archiwów wyodrębnionych, są zewidencjonowane. Stosowane środki ewidencyjne to m.in. inwentarze „kartkowe”, książkowe (np. księgi nabytków/ubytków), spisy zdawczo-odbiorcze, rejestry spisów. W dwóch z pięciu kontrolowanych podmiotów (KPRM i MSWiA) posługiwano się również specjalistycznymi programami wsparcia informatycznego. W jednym z nich (WBH) takowy program był wdrażany do użytkowania. Zauważyć jednakże należy, że w MSWiA program informatyczny wspierający ewidencję papierową zawiera dane dotyczące ok. 1/3 całego zasobu i jest on na bieżąco uzupełniany. Ponadto w odrębnym elektronicznym rejestrze ewidencjonowane były akta przekazane do właściwego archiwum państwowego. MSZ dla własnych potrzeb prowadziło elektroniczną ewidencję nabytków służącą do lokalizacji zgromadzonych zasobów. W MON, ze względu na brak archiwum wyodrębnionego, do ewidencjonowania zgromadzonej dokumentacji posługiwano się dziennikiem korespondencji jako podstawowym środkiem ewidencyjnym. Ponadto teczki akt rejestrowane były w rejestrze teczek dokumentów, dzienników i książek ewidencyjnych.

Zadowalający stan magazynów w czterech na pięć archiwów

Kontrolowane archiwa wyodrębnione przechowywały swój zasób w więcej niż jednej lokalizacji, tj. MSZ – pięciu, KPRM, MSWiA i WBH – dwóch.

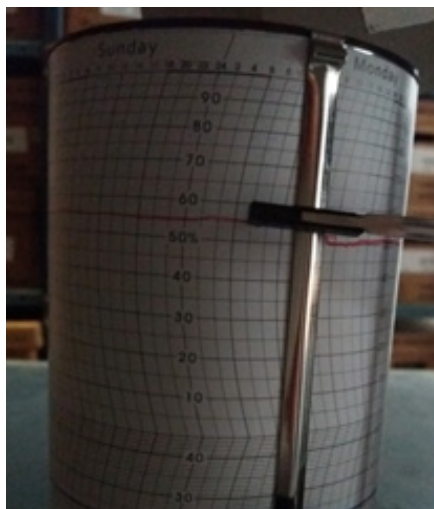

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Ich powierzchnia przechowalnicza wahała się od 202,30 m² w KPRM do 3057,4 m² w przypadku WBH. Na podstawie przeprowadzonych oględzin stwierdzono, że stan czterech z nich (poza KPRM) był zadowalający, a warunki były monitorowane w odpowiedni sposób.

Zdjęcia nr 10–13

Magazyny archiwalne kontrolowanych archiwów wyodrębnionych MSZ (od góry po lewej) wraz z urządzeniem kontrolującym temperaturę i wilgotność (od góry po prawej) oraz magazyny MSWiA (na dole po lewej) i WBH (na dole po prawej)

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w MSWiA, MSZ i WBH.

Wybrane dane dotyczące warunków przechowywania archiwaliów

W WBH wszystkie pomieszczenia do przechowywania zasobów archiwalnych posiadały szerokie, dwuskrzydłowe, metalowe ogniotrwałe drzwi umożliwiające swobodny dostęp i możliwość wygodnego poruszania się oraz transportowania materiałów archiwalnych. W żadnym z pomieszczeń magazynujących archiwalia nie było okien. W pomieszczeniach magazynowych wstawiono biurka, przy których czasowo w ciągu dnia pracowały osoby przygotowujące materiały zarówno do udostępniania jak i do przechowywania. W pomieszczeniach magazynowych wysokość półek była dostosowana do rozmiaru akt. Regały były jasno i jednoznacznie ponumerowane. Dwa największe pomieszczenia posiadały regały przesuwne oraz stałe urządzenia elektroniczne moni-

Warunki
przechowywania

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

torujące temperaturę i wilgotność powietrza. Ponadto na ścianach wisiały termometry na ciecz oraz higrometry analogowe. Pracownicy archiwum dwa razy dziennie dokonywali odczytu wartości temperatury i wilgotności, których wyniki zapisywano w tabeli rejestracji temperatury i wilgotności.

Magazyny archiwalne **MSZ** były usytuowane i wyposażone w sposób zapewniający bezpieczeństwo zgromadzonej dokumentacji. Temperatura i wilgotność w magazynach były na bieżąco kontrolowane. Obiekty wyposażone były w regały umożliwiające cyrkulację powietrza, czujniki wykrywania dymu, zabezpieczenia przeciwwłamaniowe. Pomieszczenia magazynowe były klimatyzowane, czyste i nie stwierdzono przypadków zakurzonej czy zniszczonej dokumentacji.

Wszystkie pomieszczenia magazynowe **MSWiA** były suche, w stanie ogólnym dobrym. Magazyny nie posiadały okien, tym samym nie były narażone na nasłonecznienie. Jednakże w przypadku magazynów w piwnicy w jednej z lokalizacji przez część pomieszczeń przechodzą rury i przewody wodociągowe. Pomieszczenia magazynowe wyposażone były w regały metalowe stacjonarne i przesuwne zabezpieczone farbą antykorozyjną. Rozmiar półek na wszystkich regałach był dostosowany do wysokości akt – wysokość ta jest modyfikowalna. Każdy magazyn miał inny numer, a regały oznaczone były kolejnym numerem w danym magazynie. Na bocznych ściankach regałów podane były rodzaje akt i numery spisów zdawczo-odbiorczych na każdej półce.

Złe warunki w magazynach archiwum KPRM

W Kancelarii Prezesa Rady Ministrów nie zapewniono należytych warunków do przechowywania wszystkich materiałów archiwalnych będących w zasobie archiwum KPRM, pomimo że na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym Szef KPRM był zobowiązany do zapewnienia m.in. ochrony przed uszkodzeniem i zniszczeniem tych materiałów. Należy dodatkowo podkreślić, że nieprawidłowe warunki przechowywania, wpływające na niszczenie materiałów archiwalnych oraz niezapewnienie właściwej ochrony przed uszkodzeniem stwierdzono we wszystkich pomieszczeniach Archiwum. Przechowywanych jest w nich łącznie 1105,33 m.b. materiałów archiwalnych (kategoria A), które zgodnie z art. 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, przechowuje się wiecznie.

Stwierdzone nieprawidłowości w magazynach archiwum Rady Ministrów KPRM:

- cztery z pięciu pomieszczeń magazynów usytuowane były na poziomie -1, a w dwóch pomieszczeniach znajdowały się centralne wentylacje oraz instalacje: centralne ogrzewanie, centralna woda użytkowa, ciepło technologiczne, instalacja wody deszczowej i hydranty. Część rur i instalacji była umiejscowiona bezpośrednio nad regałami z materiałami archiwalnymi;
- jeden magazyn przylegał ścianą do hydroforni, w której znajduje się instalacja rur starego typu, zajmująca ok. 1/4 kubatury pomieszczenia, z widocznym przeciekiem i zawilgoceniem na podłodze. Niektóre elementy instalacji były skorodowane, z widocznym wykwitem. Na ścianie przyległej do magazynu znajdowała się instalacja rur mająca ujście w skorodowanej umywalce. Na poziomie hydroforni znajduje się inny magazyn, w którym przebiega zagipsowana rura;
- w pomieszczeniach archiwum wskaźnik wilgotności powietrza w ciągu roku wynosił od 0,1% rH do 72,6% rH, a temperatura – od 15,9 °C do 31,9 °C, podczas gdy zalecany wskaźnik wilgotności powietrza w magazynach archiwum powinien wynosić od 45% rH do 60% rH, temperatura zaś – do 20 °C,

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

- część dokumentacji przechowywana była w pozycji grzbietami do dołu, w pionie lub pod różnymi kątami, częściowo opierając się o siebie, zarówno w teczkach tekturowych, jak i w miękkich poszytach, częściowo powodując wygięcie dokumentacji;
- w jednym magazynie regały oznaczone były numerami spisów zdawczo-odbiorczych dokonanych ręcznie kredą,
- drzwi do czterech pomieszczeń archiwum nie były ogniotrwałe,
- niektóre materiały archiwalne, wytworzone na kwaśnym papierze, były w złym stanie i wykruszały się.

W powyższej sytuacji należy dodać, że przy każdorazowym wzroście temperatury o 10°C, dwukrotnie zwiększa się tempo reakcji rozkładu chemicznego, zachodzącego w tradycyjnych materiałach archiwalnych. Przy współczynniku rH powyżej 70% bardzo prawdopodobny jest rozwój mikroorganizmów. Dodatkowo ciepło i wysoka wilgotność względna stymulują rozwój mikroorganizmów i stwarzają warunki sprzyjające dla owadów i gryzoni. Wahanie temperatury i wilgotności względnej powietrza, powodując kurczenie się i rozkurczanie materiałów organicznych, mogą prowadzić do uszkodzeń⁸¹. Mając na uwadze powyższe należy podkreślić, że KPRM przewiduje remonty magazynów. W związku z tym planuje przenieść dokumentację z obecnych magazynów do innych pomieszczeń lub innego budynku. W efekcie zasób ten ma być przechowywany zgodnie z obowiązującymi normami i przepisami.

Zdjęcia nr 14–17

Magazyny archiwalne KPRM

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W MON pomimo formalnego braku archiwum, magazyny akt z dobrymi warunkami

Pomimo braku w MON archiwum wyodrębnionego, przechowywana jest tam dokumentacja archiwalna. Gromadziły ją obsługujące urząd kancelarii, a przechowywana była w podręcznych szafach pomieszczeń tych kancelarii oraz magazynach akt. Magazyn akt w pierwszej lokalizacji to dwa usytuowane w suterenie pomieszczenia o łącznej powierzchni ok. 140 m², wyposażone w instalację centralnego ogrzewania i klimatyzację. Magazyn był wyposażony w szafy oraz regały metalowe przesuwne (jezdne) zabezpieczone przed korozją, ustawione prostopadłe do okien i oddalone od ścian, zapewniające możliwość stałego dostępu do całości przechowywanej dokumentacji bez potrzeby przestawiania części dokumentacji w celu dotarcia do innej. W magazynie monitorowano panującą tam temperaturę i wilgotność. Zapewniono w nim wysokość półek dostosowaną do rozmiaru akt, a odstęp pomiędzy najniższą położoną półką regałów a podłogą oraz pomiędzy najwyższą położoną półką a sufitem zapewniał cyrkulację powietrza. Jednoznacznie i jasno ponumerowano regały i półki, a oznaczenia były unikatowe. Z kolei magazyn akt w drugiej lokalizacji, w stanie ogólnym dobrym, składał się również z dwóch pomieszczeń o łącznej powierzchni ok. 50 m². Magazyn wyposażony był w szafy oraz regały metalowe stacjonarne. W kontrolowanych magazynach akt znajdowała się dokumentacja jawna sięgająca 1998 r.

Zdjęcia nr 18–19

Funkcjonujące w MON składnice akt nieprzekazanych do właściwego archiwum wyodrębnionego

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w MON.

Personel archiwów wyodrębnionych

Przechowywanym w archiwach wyodrębnionych zasobem zajmowali się wykwalifikowani pracownicy poszczególnych jednostek kontrolowanych. W latach objętych kontrolą w archiwach zatrudnionych było w KPRM – od pięciu do dziewięciu osób, w MON – dwie osoby, w MSWiA – pięć osób, w MSZ – od dziewięciu do jedenastu osób, w WBH – 98 osób. Co do zasady wskazani pracownicy posiadali wykształcenie historyczne, archiwistyczne, bądź w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Niektórzy ukończyli podyplomowe studia archiwistyczne. Inni, w przypadku braku kierunkowego wykształcenia, przechodzili odpowiednie szkolenia z zakresu działalności archiwalnej. Pracownicy podnosili również swoje kompetencje uczestnicząc w kursach dotyczących np. zarządzania dokumentacją, elek-

tronicznego obiegu dokumentacji, nowoczesnych technik analitycznych dla konserwacji obiektów zabytkowych, archiwistyki i zarządzania dokumentacją, identyfikacji i ochrony fotografii, kontroli mikrobiologicznej zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, ochrony danych osobowych, czy wreszcie obsługi klientów zewnętrznych.

Wysokość wynagrodzeń pracowników archiwów wyodrębnionych w urzędach administracji rządowej była przybliżona lub wyższa od przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej i kształtowała się na podobnym poziomie. Średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w latach 2016–2019, w zależności zajmowanego stanowiska i urzędu, w którym funkcjonowało archiwum, wynosiło od 4,4 tys. zł w 2016 r. do 14,4 tys. zł w 2019 r.⁸²

Wynagrodzenia pracowników WBH kształtowały się na zauważalnie niższym poziomie, tj. od 2,9 tys. zł do 5,1 tys. zł.

Wynagrodzenia archiwistów

5.3. Udostępnianie narodowego zasobu archiwalnego

NIK pozytywnie ocenia realizację prawa dostępu do materiałów archiwalnych. Na uwagę zasługuje stworzenie i prowadzenie portali internetowych, które umożliwiały poszukiwanie oraz przeglądanie zdigitalizowanych materiałów archiwalnych. Dotyczy to zasobu archiwów państwowych oraz części zasobu Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Wojskowego Biura Historycznego. Na tę sytuację w archiwach państwowych wpływ miała m.in. realizacja zainicjowanych przez Naczelnego Dyrektora programów retrokonwersji pomocy archiwalnych. W dwóch kontrolowanych archiwach wyodrębnionych (KPRM, MSZ) pomimo nieokreślenia zasad udostępniania materiałów archiwalnych dla użytkowników z zewnątrz, realizacja prawa dostępu do nich nie była utrudniona. Jednakże w MON w sposób nieuprawniony ograniczono dostęp do ok. 750 m.b. akt, ze względu na fakt ich nieprzekazania do właściwego archiwum wyodrębnionego.

Pozytywna ocena realizacji przez archiwa prawa dostępu do materiałów archiwalnych

5.3.1. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych

Planowanie i realizację działań w kontekście udostępniania zasobu archiwalnego Naczelny Dyrektor opierał „Strategię Archiwów Państwowych na lata 2010–2020” oraz „Strategię digitalizacji archiwów państwowych na lata 2018–2023”. Ponadto w planach działalności NDAP dla lat 2017–2019 wyznaczano cele i zadania. Wyniki realizacji strategii monitorowano na podstawie corocznych statystycznych i opisowych sprawozdań archiwów państwowych, jednakże co do zasady strategia ta nie zawierała wartości referencyjnych do osiągnięcia na 2020 r. W latach 2017–2018 jako cel wyznaczono ułatwienie korzystania z narodowego zasobu archiwalnego. Mierniki dla kolejnych lat 2017–2019 dla tego celu zostały określone jako liczba kopii cyfrowych przekazanych do NAC celem opublikowania na stronie internetowej www.szukajwarchiwach.pl⁸³, tj. odpowiednio: 4 944 777 szt., 4 205 967 szt. i 3 913 387 szt. W latach 2017–2018 mierniki te zostały osiągnięte. Serwis SwA służy do udostępniania użytkownikom informacji o zasobie archiwów państwowych wraz z wybranymi

Plany działań na rzecz udostępniania zasobu

⁸² Tj. najniższe i najwyższe średnie miesięczne wynagrodzenie w całym okresie objętym kontrolą.

⁸³ Dalej: „SwA”.

Działania na rzecz ułatwienia udostępniania

mi kopiami cyfrowymi materiałów archiwach zgromadzonych w polskich archiwach (obecnie dostępnych jest ponad 37 milionów skanów). Jest on administrowany, utrzymywany i rozwijany przez NAC. Opisy materiałów archiwalnych pochodzą z systemu ZoSIA, ponadto serwis zawiera dane z bazy Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego (PRADZIAD).

W NDAP przeprowadzono diagnozy potrzeb związanych z udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego. W 2016 r. dokonano analizy zasadności otwarcia czytelni archiwów państwowych w soboty, realizując przy tym również analizę funkcjonowania archiwów w ramach dyżurów w godzinach popołudniowych. W ich wyniku uznano za niecelowe wprowadzenie generalnej zasady otwarcia czytelni w wymienionym dniu tygodnia. Ponadto w odpowiedzi na potrzeby wsparcia archiwów państwowych w procesie udostępniania materiałów archiwalnych, w 2018 r. powołano zespół ds. sformułowania zasad publikacji danych cyfrowych, który w efekcie w czerwcu 2018 r. wypracował „Zasady publikacji odwzorowań materiałów archiwalnych on-line”. Dodatkowo w trakcie realizowanej kontroli przeprowadzane były: przegląd regulaminów udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych – w celu ich ujednolicenia i wypracowania ramowego regulaminu udostępniania. Ponadto dokonywana jest także analiza organizacji udostępniania zasobu archiwów w okresie letnim – w celu zapewnienia optymalnego dostępu do zasobów w tym czasie. Co więcej, Naczelny Dyrektor zainicjował w latach 2016–2017 programy digitalizacji zmierzające do udostępniania online kopii cyfrowych materiałów archiwalnych. Naczelny Dyrektor zajmował się także wspieraniem poszukiwań zasobu archiwalnego prowadzonych przez osoby prywatne i instytucje.

5.3.2. Archiwa Państwowe

Realizacja prawa dostępu do materiałów archiwalnych

Stosownie do art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym każdemu przysługuje prawo dostępu do materiałów archiwalnych. Zgodnie z art. 16a ust. 2 wymienionej ustawy, krąg podmiotów wymienionych w art. 22 ust. 1–2 ustawy, winien udostępniać materiały archiwalne w oryginale i reprodukcje materiałów archiwalnych. Ograniczenia dostępu zostały uregulowane w art. 16b ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Kontrolowane archiwa państwowe udostępniały zasoby poprzez możliwość osobistego zapoznania jak i sporządzanie odpisów, kopii oraz odpowiedzi na pytania. Ponadto kontrolowane archiwa przeprowadzały kwerendy. Wskutek nieokreślenia przez NDAP jednolitych zasad świadczenia usług związanych z udostępnianiem użytkownikom zasobu archiwalnego, zasady te zostały ustalone przez poszczególne archiwa odmiennie, np. przeprowadzenie płatnych kwerend lub odpłatne wykonywanie reprodukcji dokumentów zamawianych do własnych celów urzędowych przez organy władzy publicznej (z wyłączeniem organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz polskich urzędów konsularnych). W 2019 r. Naczelny Dyrektor przeprowadzał przegląd regulaminów udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych – w celu ich ujednolicenia i wypracowania ramowego regulaminu udostępniania.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Spośród archiwów państwowych o zasięgu regionalnym najwięcej razy wnioskowano o udostępnienie w przypadku Archiwum Państwowego w Poznaniu. Liczba wniosków o udostępnienie wynosiła ponad 5 tys. w każdym z badanych lat (5318 w 2016 r., 5414 w 2017 r. oraz 5136 w 2018 r.). Duże liczby wniosków o udostępnienie zasobu odnotowano również w przypadku archiwów państwowych w Łodzi (ok. 5 tys. rocznie) oraz archiwum w Katowicach – było to między 1,4 tys. a 1,6 tys. wniosków rocznie. W Archiwum Narodowym w Krakowie rocznie wnioskowano o udostępnienie między 2,7 tys. a 2,9 tys. razy. W przypadku pozostałych archiwów państwowych o zasięgu regionalnym było to zwykle kilkaset wniosków rocznie. Najmniejsza liczba wniosków o udostępnienie dotyczyła NAC, do którego skierowano ok. 0,1 tys. wniosków rocznie w badanym okresie. Liczba złożonych wniosków przekładała się bezpośrednio, w przypadku kontrolowanych archiwów państwowych, na wielkość udostępnianego zasobu oraz liczbę osób z niego korzystających. Największe ilości udostępnionego zasobu, liczby wizyt oraz użytkowników korzystających z archiwów miały miejsce również w przypadku archiwów w Poznaniu, Łodzi i Katowicach.

**Zainteresowanie
udostępnianiem zasobu**

Przykłady dotyczące liczby użytkowników korzystających z pracowni naukowych archiwów państwowych

W latach 2016–2019 w celu zapoznania się z materiałami z zasobu archiwalnego w archiwum państwowym:

- w Poznaniu ok. 1,4 tys. użytkowników złożyło każdorocznie ponad 5 tys. wizyt;
- w Łodzi od ok. 1,1 tys. do 1,3 tys. użytkowników złożyło ponad 5 tys. wizyt;
- w Radomiu ok. 0,5 tys. osób składało od 1,1 tys. do 1,4 tys. wizyt rocznie;
- w Koszalinie ok. 0,4 tys. osób składało od 1 tys. do 1,1 tys. wizyt rocznie.

W 13 kontrolowanych archiwach państwowych na przedstawione powyżej liczby wniosków, wizyt oraz użytkowników wystąpiło sześć przypadków odmów udostępnienia zasobu archiwalnego. Badanie kontrolne wykazało, że w każdy z tych przypadków wydano decyzję administracyjną, która zawierała wskazane przepisami prawa elementy. Nie stwierdzono nieuprawnionego ograniczania prawa dostępu do materiałów archiwalnych w archiwach państwowych.

**Brak przypadków
nieuprawnionego
ograniczania prawa
dostępu do materiałów
archiwalnych**

Materiały archiwalne były udostępniane przede wszystkim do celów naukowych, a w drugiej kolejności genealogicznych. W AP w Katowicach wystąpiły nieprawidłowości dotyczące odpłatności za usługi związane z udostępnianiem zasobu. W cenniku usług udostępnianym użytkownikom nie wskazano wysokości zryczałtowanych kosztów przesyłki dla zamówień usług archiwalnych, mimo że zamieszczono informację o wysokości opłaty dla zamówień niearchiwalnych. W 16 przypadkach usługowego udostępniania zasobu archiwalnego, stanowiących 65% skontrolowanej próby, nie przekazano zamawiającemu kompletu informacji wymaganych regulaminem świadczenia usług, a w 10 przypadkach usługowego udostępniania zasobu (40% skontrolowanej próby) nie naliczono zamawiającemu należności w pełnej wysokości wymaganej regulaminami i cennikami usługi. Ponadto

**Nieprawidłowości
w zakresie usługowego
udostępniania zasobu
w jednym archiwum
państwowym**

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Sprzyjające warunki udostępniania w pracowniach naukowych

w tej kontrolowanej jednostce stwierdzono, że wstępna kontrola kompletności i rzetelności dokumentów dotyczących operacji gospodarczych i finansowych w zakresie dochodów z udostępniania zasobu archiwalnego była nieskuteczna.

Wszystkie kontrolowane archiwa posiadały pracownie naukowe, w których zainteresowani użytkownicy mogli, po złożeniu wniosków, skorzystać z materiałów archiwalnych poprzez możliwość osobistego zapoznania się z nimi, albo sporządzania kopii lub zdjęć. Po dokonaniu oględzin pracowni naukowych we wszystkich kontrolowanych archiwach nie stwierdzono nieprawidłowości w funkcjonowaniu którejkolwiek z nich. Dyrektorzy archiwów państwowych dostosowali godziny otwarcia pracowni naukowych do potrzeb użytkowników. W przynajmniej jeden dzień w tygodniu, w każdym z kontrolowanych archiwów, pracownia naukowa była czynna w godzinach popołudniowych (tj. po godzinie 16:00), co dawało możliwość dostępu do zasobu archiwalnego, również dla osób pracujących w dni powszednie.

Przykłady dobrej praktyki w zakresie dostępności pracowni naukowej dla użytkowników

W AP w Poznaniu we wszystkie dni tygodnia istniała możliwość udostępnienia zasobu w godzinach popołudniowych. Pracownia naukowa była czynna od poniedziałku do piątku w godzinach od 9:00 do 18:30, z wyłączeniem okresu ferii letnich.

W archiwach państwowych w Szczecinie i Piotrkowie Trybunalskim pracownie naukowe były czynne w godzinach od 9:00 do 18:00 w dwa dni w tygodniu.

Oprócz możliwości osobistego zapoznania się z materiałami archiwalnymi, przechowywanymi w archiwach państwowych, jednostki te wykonywały na zlecenie użytkowników kwerendy archiwalne. W każdym ze skontrolowanych archiwów przeprowadzano kwerendy, a ich liczba była proporcjonalna do wielkości zgromadzonego w archiwum zasobu i obszaru właściwości miejscowej oraz liczby zamieszkującej ją ludności. Dużą liczbę

Zdjęcia nr 20–21

Pomieszczenie obsługi czytelników w Archiwum Państwowym w Radomiu (po lewej) i pomieszczenie czytelników w Archiwum Państwowym w Łodzi (po prawej)

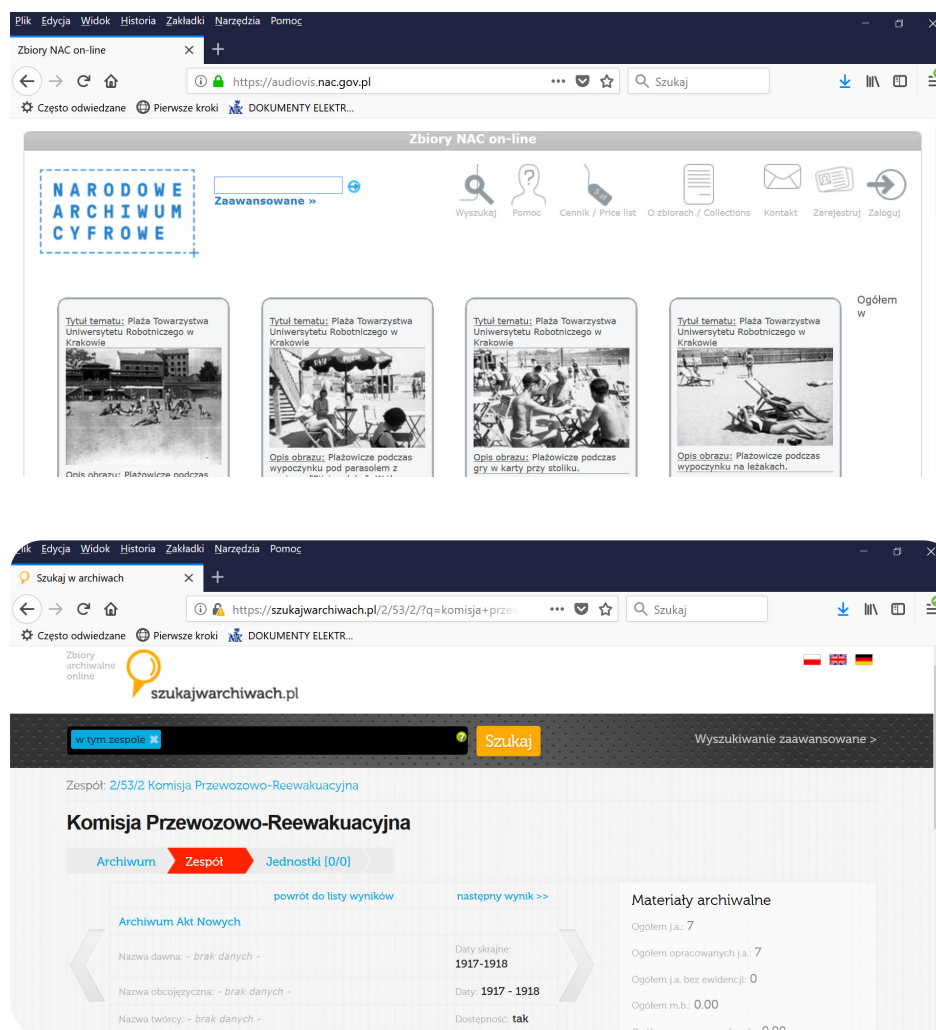
Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w AP w Radomiu i AP w Łodzi.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

przeprowadzonych kwerend odnotowano w przypadku archiwów państwowych w Katowicach, Łodzi i Poznaniu (ok. 5 tys. rocznie w badanym okresie) oraz w Archiwum Narodowym w Krakowie. Średnie okresy przeprowadzania kwerend przez kontrolowane archiwa były zróżnicowane, co było związane z przedmiotem kwerend, a nie z wielkością czy charakterem działania poszczególnych archiwów. Na ogół wynosiły kilkanaście dni, przy czym najkrótsze terminy to jeden dzień, a maksymalne wynosiły nawet 157 dni (wiązało się to np. z prowadzeniem korespondencji związanej z wyjaśnianiem i uzupełnianiem przedmiotu kwerendy).

Zdjęcia nr 22–23

Portale prowadzone przez NAC, służące udostępnianiu zasobu online

Źródło: strony internetowe <https://szukajwarchiwach.pl/> i <https://audiovis.nac.gov.pl/> - dostęp 28 października 2019 r.

W Narodowym Archiwum Cyfrowym udostępniano również materiały archiwalne o innym charakterze niż w pozostałych archiwach państwowych (np. nagrania, zdjęcia, filmy). W kontrolowanym okresie udostępniono w formie elektronicznej 36,7 tys. skanów materiałów oraz 14,7 tys. minut nagrań. NAC prowadzi również statystykę odsłon dla dwóch serwisów umożliwiających poszukiwanie i korzystanie z zasobów archiwalnych w formie elektronicznej.

Liczba odsłon dokonanych przez użytkowników serwisów (dane Narodowego Archiwum Cyfrowego)		
Okres	szukajwarchiwach.pl	audiovis.nac.gov.pl
2016 r.	37 043,5 tys.	6 173,7 tys.
2017 r.	39 495 tys.	4 377,5 tys.
2018 r.	45 587,9 tys.	7 436,3 tys.

Rozporządzenie
Rady Ministrów
niedostosowane
do ustawy

5.3.3. Archiwa Wyodrębnione

Zasady udostępniania zasobu archiwalnego przez archiwa wyodrębnione zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych⁸⁴. Pomimo zmian ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, powyższy akt wykonawczy nie był nowelizowany, a przez to bardziej niż ustawa ograniczał możliwość dostępu do materiałów archiwalnych. Przez ponad trzy lata w KPRM nie podjęto działań mających na celu dostosowanie brzmienia § 6 ust. 1–2 oraz § 9 pkt 1 tego rozporządzenia⁸⁵ do obowiązującego stanu prawnego wynikającego z aktualnych przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Tymczasem nowelizacja ustawy o narodowym zasobie archiwalnym z dniem 16 czerwca 2016 r. zmieniła zasady udostępniania materiałów archiwalnych, w szczególności dotyczące okresu, jaki musiał upłynąć od ich wytworzenia (uchylono m.in. art. 17 ust. 1 tej ustawy). Zniesiono również ograniczenia podmiotowe (materiały archiwalne mogły być udostępniane tylko jednostkom organizacyjnym i obywatelom) i przedmiotowe (dla potrzeb nauki, kultury, techniki oraz gospodarki) wynikające z ówczesnie obowiązującego art. 16 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Na podstawie zaś art. 26 pkt 2 ustawy o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego, art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym przyjął brzmienie: „Każdemu przysługuje prawo dostępu do materiałów archiwalnych”. Tymczasem § 6 ust. 1–2 oraz § 9 pkt 1 rozporządzenia w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów ograniczają dostęp do materiałów w zakresie szerszym niż wynika to z ww. przepisów aktualnie obowiązującej ustawy. W konsekwencji niedostosowanie przepisów aktu wykonawczego do ustawy skutkowało potencjalnym ograniczeniem dostępu do materiałów archiwalnych. Pomimo powyższego w trakcie kontroli nie stwierdzono przypadków niezgodnego z ustawą archiwalną ograniczenia dostępu do materiałów archiwalnych.

⁸⁴ Dz. U. Nr 196, poz. 1161.

⁸⁵ Na podstawie § 6 ust. 1–2 rozporządzenia w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych, określono ograniczenia w dostępie do zasobu, związane z obowiązkiem uzyskania zgody wobec materiałów, od których wytworzenia nie upłynęło 30 lat. Ponadto zgodnie z § 9 pkt 1 tego rozporządzenia, organ, któremu podlega archiwum lub który je nadzoruje, może uzależnić udostępnienie materiałów archiwalnych od potwierdzenia faktu prowadzenia prac o określonej tematyce lub od przedłożenia przez zainteresowanego pisma polecającego instytucji lub osoby właściwej w zakresie prowadzenia prac dotyczących danej tematyki. Przepisy te były spójne z obowiązującym na dzień wydania rozporządzenia art. 17 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, który stanowił, że materiały archiwalne są udostępniane po upływie 30 lat od ich wytworzenia.

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

W okresie objętym kontrolą, tj. przez ponad trzy i pół roku (do dnia 21 sierpnia 2019 r.) w KPRM nie określono wewnętrznych zasad udostępniania materiałów archiwalnych z zasobu Archiwum dla użytkowników spoza KPRM. Pomimo tego od użytkowników, przed udostępnieniem materiałów, wymagano m.in. podpisania oświadczenia, że korzystając z materiałów archiwum nie zmienią w jakikolwiek sposób zawartości udostępnionej dokumentacji. Obowiązek ten nie wynikał ani z przepisów prawa ani regulacji wewnętrznych KPRM. Każdy był legitymowany i informowany przez pracownika archiwum o sposobie korzystania z pracowni, a użytkownicy korzystali z pokoju pojedynczo (w pokoju jest tylko jedno miejsce), po wcześniejszym umówieniu terminu wizyty. Praca w pokoju odbywała się pod nadzorem archiwisty. Zasady udostępniania dokumentacji przechowywanej w archiwum zostały określone w trakcie czynności kontrolnych zarządzeniem nr 16 Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 2019 r. w sprawie instrukcji zarządzania dokumentacją w archiwum wyodrębnionym. Określono m.in. zasady udostępniania materiałów archiwalnych pracownikom KPRM jak i pozostałym użytkownikom, sposób dokonania oceny dopuszczalności udostępnienia dokumentacji, godziny udostępniania dokumentacji oraz zasady udostępniania materiałów w elektronicznym zarządzaniu dokumentacją.

Wymagania wobec użytkowników bez formalnych podstaw w jednym podmiocie

W latach 2016–2019 (do 31 marca) w czterech kontrolowanych archiwach wyodrębnionych (KPRM, MSWiA, MSZ i WBH), w różnych formach 4779 użytkownikom zewnętrznym udostępniono łącznie, na podstawie 7679 zgłoszeń, 105 028 jednostek archiwalnych. Przeprowadzono 11 013 kwerend, a w latach 2016–2018 pracownie naukowe zostały odwiedzone 11 151 razy. Archiwum, które udostępniało najwięcej ze swojego zasobu jest WBH, tj. jego działalność dotyczyła 87,8% (92 179 z 105 028) wszystkich wypożyczonych jednostek archiwalnych, 66,0% (3155 z 4779) wszystkich użytkowników zewnętrznych, 71,8% (5516 z 7679) liczby zgłoszeń, 81,5% (8980 z 11 013) kwerend i 87,1% (9715 z 11 151) wizyt w pracowni. Kolejne archiwa to MSWiA i MSZ. Co prawda w MSWiA liczba zgłoszeń i użytkowników (odpowiednio 1279 i 1070) była wyższa niż w MSZ (odpowiednio 489 i 449), to znacznie więcej jednostek archiwalnych udostępniło MSZ – 9864 wobec 1716 – w MSWiA. Zauważyć tutaj należy, że pracownia MSZ została odwiedzona w latach 2016–2019 (do 31 marca) 1482 razy, a MSWiA w ogóle nie posiada pracowni do udostępniania zasobu. Najmniej ze swojego zasobu udostępniła KPRM, tj. na podstawie 395 wniosków złożonych przez 105 użytkowników, udostępniono 1269 jednostek archiwalnych. Liczba zrealizowanych kwerend wynosiła 395, a wizyt w pracowni – 38.

Liczba udostępnień

W latach 2016–2017 nastąpił wzrost wypożyczeń jednostek archiwalnych z 26 849 do 32 753 oraz liczby użytkowników z 1290 do 1452. W 2018 r. nastąpił nieznaczny spadek do 29 058 wypożyczonych jednostek archiwalnych i 1382 użytkowników. Udostępnianie zasobu jednakże kształtowało się różnie w różnych jednostkach

Udostępnianie w liczbach

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Liczba udostępnionych użytkownikom zewnętrznym jednostek archiwalnych					
	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)	RAZEM
WBH	22 196	28 335	26 007	15 641	92 179
MSZ	3431	3562	2311	560	9864
MSWiA	566	618	401	131	1716
KPRM	656	238	339	36	1269
MON	0	0	0	0	0
Liczba użytkowników zewnętrznych					
	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)	Razem
WBH	791	891	926	547	3155
MSWiA	314	384	305	67	1070
MSZ	158	140	117	34	449
KPRM	27	37	34	7	105
MON	0	0	0	0	0

Formy udostępniania Udostępnianie zasobu przez archiwa wyodrębnione realizowane było poprzez:

- możliwość osobistego zapoznania się z dokumentami albo sporządzania kopii lub zdjęć w pracowni naukowej archiwum (dla użytkowników zewnętrznych);
- wypożyczanie oryginałów lub kopii (dla komórek merytorycznych urzędów, w których funkcjonowały archiwa wyodrębnione);
- przekazanie informacji o zawartości dokumentacji lub kopii;
- dostęp do wersji elektronicznej przez stronę internetową – od dnia 16 listopada 2018 r. część zasobów archiwum MSZ udostępniania była w wersji elektronicznej przez stronę internetową MSZ (www.archiwum.msz.gov.pl). Do końca I kwartału 2019 r. na stronie tej zarejestrowano 4455 wizyt.

Dodatkowo, WBH na stronie internetowej udostępniło możliwość przeszukiwania kartoteki online (https://wbh.wp.mil.pl/pl/skanywyszukiwarka_zaaawansowana/).

Nieuzasadnione ograniczenie w dostępie

W MON, ze względu na nieutworzenie archiwum wyodrębnionego, przy jednoczesnym przechowywaniu ponad 700 m.b. akt, nie udostępniano zasobu o charakterze jawnym użytkownikom zewnętrznym. W nieuprawniony sposób ograniczono zatem przysługujące każdemu ustawowe prawo dostępu do materiałów archiwalnych, o którym mowa w art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Sytuacja ta związana była z regulacjami wewnętrznymi MON. Zgodnie z § 33 ust. 18 obowiązującej w tym ministerstwie Instrukcji kancelaryjnej, zbiory dokumentów dotyczące spraw ostatecznie załatwionych, przechowuje się w kancelarii co najmniej pięć lat, a po upływie tego okresu przekazuje się do składnicy akt lub archiwum. W konsekwencji w tym ministerstwie przechowywano archiwalia o charakterze jawnym, które w znacznej części wytworzono przed 20 laty.

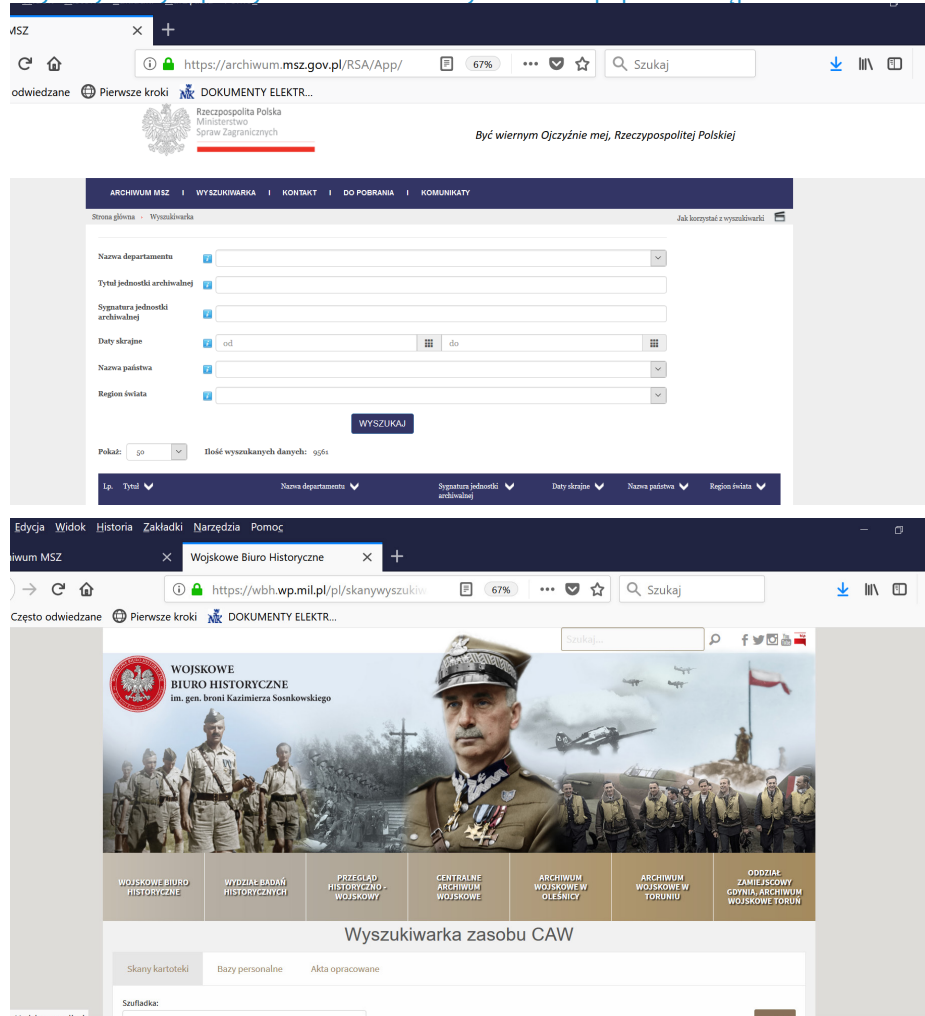

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

Zasadniczym kryterium decydującym o nieprzekazywaniu tych dokumentów do wyodrębnionego archiwum był brak zgody na przekazanie dokumentacji ze strony komórek organizacyjnych MON, które były jej dysponentami i którym one służyły do realizacji zadań merytorycznych. Zauważyć jednakże należy, że taki sposób ograniczenia w dostępie do zgromadzonego zasobu archiwalnego pozbawia użytkowników kontroli sądowo-administracyjnej w związku z ustawowym obowiązkiem wydania decyzji administracyjnej o ewentualnej odmowie dostępu do materiałów archiwalnych.

Zdjęcia nr 24–25

[Przykłady dobrych praktyk – ułatwienia dla użytkowników poprzez dostęp online do zasobu](#)

bądź ewidencji: wyszukiwarka zasobu na stronie MSZ (na górze str. 61), wyszukiwarka zasobu na stronie WBH (na dole)

Źródło: strony internetowe MSZ (<https://archiwum.msz.gov.pl/RSA/App/>), i WBH (https://wbh.wp.mil.pl/pl/skanywyszukiwarka_kartoteka_personalno_odznaczeniowa/?szufladka=FORN-FRAC#wynik) – dostęp 23 października 2019 r.

Pracownie naukowe trzech kontrolowanych archiwów wyodrębnionych, w których udostępniane były zasoby archiwalne, dostosowano do potrzeb użytkowników. Dostęp do nich nie był utrudniony, a ich wielkość wahała się od pracowni na jedno stanowisko (KPRM) do pracowni na 25 stanowisk (WBH). Co do zasady pracownie wyposażone były w sprzęt komputerowy oraz urządzenia do odczytywania mikrofilmów. Jednakże pracownie te róż-

Dogodne warunki udostępniania w trzech jednostkach

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

niły się między sobą godzinami pracy. Najdłużej dostępne dla użytkowników zewnętrznych było WBH. Dla użytkowników otwarte było od poniedziałku do piątku, w godzinach od 9:00 do 19:00. Zarówno pracownia KPRM jak i MSZ dostępna była po wcześniejszym umówieniu. Pracownia KPRM otwarta jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 8:30 do 16:00, zaś MSZ

Zdjęcia nr 26-27

Pracownia naukowa WBH (po lewej) i MSZ (po prawej)

Źródło: oględziny przeprowadzone w trakcie czynności kontrolnych w MSZ i WBH.

– od poniedziałku do czwartku w godzinach od 9:00 do 15:00. MSWiA nie posiada wydzielonej pracowni dla użytkowników zewnętrznych.

Przykłady

Nie stwierdzono przypadków nieuzasadnionego bądź nieprawidłowego ograniczenia dostępu do zasobu archiwów wyodrębnionych. Jednakże w trzech na cztery kontrolowane jednostki, które udostępniały zasób archiwalny, stwierdzono nieprawidłowości związane z nieprzestrzeganiem przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, bądź odpowiedniego aktu wykonawczego:

- w dwóch przypadkach (**KPRM i MSZ**) po dniu 16 czerwca 2016 r. nadal za zgodą udostępniano materiały archiwalne, niezawierające informacji stanowiących tajemnice prawnie chronione. Powyższe było niezgodne z art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym stanowiącym, że każdemu przysługuje prawo dostępu do materiałów archiwalnych oraz art. 16d ust. 2 pkt 1 tejże ustawy, zgodnie z którym podmioty zobowiązane udostępniają materiały archiwalne w oryginale albo reprodukcje tych materiałów w dostosowanych do tego celu pomieszczeniach, po pisemnym zgłoszeniu w postaci papierowej lub elektronicznej, tj. bez konieczności uzyskania pisemnej zgody organu, któremu podlega archiwum lub który je nadzoruje. Nowelizacja ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach zmieniła zasady udostępniania materiałów archiwalnych, w szczególności dotyczące okresu, jaki musiał upłynąć od ich wytworzenia (uchylono m.in. art. 17 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, zgodnie z którym materiały archiwalne

WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

są udostępniane po upływie 30 lat od ich wytworzenia). Zniesiono również ograniczenia podmiotowe (materiały archiwalne mogły być udostępniane tylko jednostkom organizacyjnym i obywatelom) i przedmiotowe (dla potrzeb nauki, kultury, techniki oraz gospodarki) wynikające z art. 16 tej ustawy.

- na wnioskach stosowanych przez **MSWiA**, dotyczących udostępnienia materiałów archiwalnych, nie było adnotacji o braku zastrzeżeń co do dopuszczalności udostępnienia, co było niezgodne z § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych. Pracownicy archiwum traktowali dekretację Dyrektora Departamentu Bezpieczeństwa, uwidocznioną w rejestrze elektronicznym „historia dekretacji” przy przesyłaniu w formie elektronicznej wniosku, jako akceptację wniosku i brak zastrzeżeń.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe

Pytania definiujące cel główny kontroli	Celem głównym kontroli było udzielenie odpowiedzi na pytanie: Czy narodowy zasób archiwalny jest chroniony w sposób prawidłowy i skuteczny?
Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli	1. Czy narodowy zasób archiwalny jest prawidłowo i skutecznie gromadzony? 2. Czy narodowy zasób archiwalny jest prawidłowo i skutecznie ewidencjonowany i przechowywany? 3. Czy narodowy zasób archiwalny jest w prawidłowy i skuteczny sposób udostępniany?
Zakres podmiotowy	Kontrolą objęto 19 jednostek, w tym: Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Obrony Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, Wojskowe Biuro Historyczne, Narodowe Archiwum Cyfrowe, Archiwum Akt Nowych oraz 11 archiwów państwowych o zasięgu regionalnym.
Kryteria kontroli	Kontrolę przeprowadzono na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli, z uwzględnieniem kryteriów określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy, tj. legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.
Okres objęty kontrolą pokontrolnych	Kontrolą objęto lata 2016–2019 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych). Postępowanie kontrolne przeprowadzono w okresie od 18 kwietnia 2019 r. do 25 września 2019 r.
Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK	W ramach postępowania kontrolnego Najwyższa Izba Kontroli wystąpiła do kierowników jednostek, w których utworzono archiwa wyodrębnione oraz do dyrektorów archiwów państwowych o informacje w formie badania kwestionariuszowego.
Udział innych organów kontroli	W związku z ustaleniami kontroli, wystąpiono do Komendanta Głównego Straży Pożarnej o przeprowadzenie czynności kontrolno-rozpoznawczych w ośmiu archiwach państwowych, w których czynności te nie były realizowane przez ponad pięć lat.
Pozostałe informacje	Kontrola pn. <i>Ochrona narodowego zasobu archiwalnego</i> (P/19/024) została podjęta z inicjatywy własnej Najwyższej Izby Kontroli. Zastrzeżenia do wystąpień pokontrolnych zgłosili kierownicy czterech jednostek: 1) Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w dniu 7 sierpnia 2019 r. złożył jedno zastrzeżenie. W podjętej w dniu 23 sierpnia 2019 r. uchwale nr 57/2019 Kolegium NIK oddaliło złożone zastrzeżenie; 2) Minister Obrony Narodowej złożył w dniu 22 sierpnia 2019 r. dwa zastrzeżenia do wystąpienia pokontrolnego. W podjętej w dniu 23 października 2019 r. uchwale nr 65/2019 Kolegium NIK uwzględniło w całości jedno, a w części również jedno złożone zastrzeżenie; 3) Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych złożył w dniu 6 września 2019 r. jedno zastrzeżenie. W podjętej w dniu 23 października 2019 r. uchwale nr Kolegium NIK uwzględniło w części złożone zastrzeżenie; 4) Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów złożył w dniu 16 października 2019 r. siedem zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego. W podjętej

w dniu 20 listopada 2019 r. uchwale nr 70/2019 Kolegium NIK uwzględniło w całości dwa zastrzeżenia, w części jedno zastrzeżenie oraz oddaliło zastrzeżenia w pozostałym zakresie.

Ponadto NIK sformułowała 50 wniosków pokontrolnych, z których zrealizowano 23, w trakcie realizacji jest 18, zaś 9 nie zostało zrealizowanych. NIK wnioskuje:

Sformułowano
51 wniosków
pokontrolnych

- do Naczelnego Dyrektora o:
  - terminowe rozliczanie i zatwierdzanie sprawozdań z wykonania zadań publicznych zleczanych do realizacji w ramach otwartych konkursów,
  - zamieszczanie w upoważnieniach do kontroli pełnej podstawy prawnej ich wydania,
  - konstruowanie mierników adekwatnie mierzących wskazane w planie działalności Naczelnego Dyrektora cele;
- do Szefa KPRM o:
  - podjęcie działań w kierunku przekazania pozostających na serwerach KPRM, materiałów archiwalnych zasobu archiwum zakładowego MSP oraz materiałów archiwalnych MSP i MSP w likwidacji spraw wszczętych i niezakończonych właściwym podmiotom,
  - podjęcie działań w celu zapewnienia odpowiednich warunków do przechowywania oraz ochrony przed uszkodzeniami i zniszczeniem materiałów archiwalnych będących w zasobie archiwum KPRM,
  - podjęcie działań mających na celu zmianę rozporządzenia w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów poprzez dostosowanie jej do obowiązującego stanu prawnego wynikającego z aktualnych przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym,
  - zaprzestanie stosowania niezgodnej z ustawą o narodowym zasobie archiwalnym procedury udzielania zgody na udostępnianie materiałów archiwalnych;
- do Ministra Spraw Wewnętrznych o:
  - opracowanie instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwum zakładowego, zgodnie z wymogiem określonym w art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym,
  - dostosowanie organizacji archiwum Ministerstwa do wymogów art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym,
  - umieszczanie na wnioskach lub zgłoszeniach dotyczących udostępniania dokumentacji archiwalnej, po dokonaniu pozytywnej oceny dopuszczalności udostępnienia, adnotacji o braku zastrzeżeń zgodnie z § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych;
- do Ministra Spraw Zagranicznych o:
  - dostosowanie organizacji archiwum MSZ do wymogów art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym,
  - przekazanie do AAN dokumentacji, której okres przechowywania w archiwum MSZ upłynął,
  - zapewnienie udostępniania materiałów archiwalnych zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym,

w tym dostosowanie do ustawowych zasad udostępniania materiałów archiwalnych obowiązujących w tym zakresie aktów normatywnych o charakterze wewnętrznym;

- do Ministra Obrony Narodowej o:
  - dostosowanie regulacji instrukcji kancelaryjnej w taki sposób, aby zapewnić dostęp, zgodnie z art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, do materiałów archiwalnych oraz podjęcie działań zapewniających dochowanie ustalonego na 1 stycznia 2020 r. terminu jej wprowadzenia i stosowania,
  - dostosowanie jednolitego rzeczowego wykazu akt Ministerstwa do przepisów rozporządzenia w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji w zakresie schematu budowy i wykazu akt,
  - uwzględnienie kontroli działalności archiwalnej w rocznych planach kontroli Ministra Obrony Narodowej oraz ich realizację,
  - umożliwienie dostępu do zgromadzonych w Ministerstwie zasobów archiwalnych poprzez ich umieszczenie w odpowiednim archiwum wyodrębnionym;
- do Dyrektora AAN o:
  - przejęcie dokumentacji stanowiącej materiały archiwalne archiwum zakładowego byłego MSP w EZD PUW.
  - podjęcie działań, w porozumieniu z KPRM, mających na celu przejęcie i przekazanie spraw wszczętych i niezakończonych z EZD PUW (wraz ze stosowną dokumentacją ze składu chronologicznego) przez właściwy podmiot odpowiednim organom i podmiotom,
  - doprowadzenie do uporządkowania, zewidencjonowania i technicznego zabezpieczenia znajdującego się w Archiwum zasobu archiwalnego po MSP,
  - podjęcie działań mających na celu intensyfikację prac związanych z odkwaszaniem zasobu materiałów archiwalnych Archiwum;
- do Dyrektora NAC o:
  - przejmowanie materiałów archiwalnych na podstawie porozumień zawieranych z przekazującą materiały archiwalne jednostką organizacyjną, zgodnie z wymogiem określonym w § 3 ust. 2 rozporządzenia w sprawie przekazywania materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny,
  - udzielenie odpowiedzi w sprawie ustalania w porozumieniu przepisów kancelaryjno-archiwalnych, w terminie określonym w § 4 ust. 1 zarządzenia nr 20 Naczelnego Dyrektora w sprawie sposobu postępowania przy określaniu przepisów kancelaryjnych i archiwalnych wydanych przez organy i kierowników jednostek organizacyjnych w porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem,
  - potwierdzanie przejęcia materiałów archiwalnych w terminie określonym w § 8 ust. 4 rozporządzenia w sprawie klasyfikowania, przechowywania i brakowania dokumentacji archiwalnej,
  - przepakowanie lub opakowanie materiałów archiwalnych narażonych na uszkodzenie lub zabrudzenie,
  - uzupełnienie wyposażenia pomieszczenia socjalnego przyległego do Biura Obsługi Klienta we wszystkie sprzęty do ewakuacji wymagane w § 14 zarządzenia Dyrektora NAC;

ZAŁĄCZNIKI

- do dyrektorów archiwów państwowych o zasięgu regionalnym m.in. o:
  - terminowe uzgadnianie przepisów kancelaryjno-archiwalnych,
  - monitorowanie i egzekwowanie od jednostek objętych nadzorem archiwalnym informacji o sposobie wykonania zaleceń pokontrolnych.

W dwóch kontrolowanych jednostkach wystąpiły finansowe rezultaty kontroli na kwotę ogółem 17 905 232,87 zł, z tego 17 785 632,87 zł wydatkowanych z naruszeniem prawa (NDAP) oraz 119 600 zł wydatkowanych w następstwie działań stanowiących naruszenie prawa (AAN).

Finansowe
rezultaty kontroli

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej
1.	Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego	Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	Michał Dworczyk
2.		Ministerstwo Obrony Narodowej	Mariusz Błaszczak
3.		Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	Paweł Pietrzyk
4.		Wojskowe Biuro Historyczne	Sławomir Cenckiewicz
5.		Archiwum Akt Nowych	Tadeusz Krawczak
6.	Delegatura NIK w Katowicach	Archiwum Narodowe w Krakowie	Wojciech Krawczuk
7.		Archiwum Państwowe w Częstochowie	Elżbieta Surma-Jończyk
8.	Delegatura NIK w Krakowie	Archiwum Państwowe w Katowicach	Piotr Greiner
9.		Archiwum Państwowe w Rzeszowie	Jan Basta
10.	Delegatura NIK w Łodzi	Archiwum Państwowe w Radomiu	Kazimierz Jaroszek
11.		Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim	Tomasz Matuszak
12.	Delegatura NIK w Poznaniu	Archiwum Państwowe w Szczecinie	Krzysztof Kowalczyk
13.		Archiwum Państwowe w Kaliszu	Grażyna Schlender
14.	Delegatura NIK w Szczecinie	Archiwum Państwowe w Poznaniu	Henryk Krystek
15.		Archiwum Państwowe w Koszalinie	Katarzyna Królczyk
16.	Delegatura NIK w Warszawie	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	Joachim Brudziński
17.		Ministerstwo Spraw Zagranicznych	Jacek Czaputowicz
18.		Narodowe Archiwum Cyfrowe	Radosław Kałużniak
19.		Archiwum Państwowe w Łodzi	Piotr Zawilski

Wykaz jednostek
kontrolowanych

6.2. Wykaz ocen kontrolowanych jednostek

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
1.	Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	W formie opisowej	1. KPRM na bieżąco i prawidłowo aktualizowała i dostosowywała do potrzeb instrukcję kancelaryjną oraz jednolity rzeczowy wykaz akt. Dokumentacja z jednostek organizacyjnych Kancelarii była przejmowana do archiwum zgodnie z wewnętrznymi regulacjami w tym zakresie. 2. Działania KPRM w zakresie ewidencji materiałów archiwalnych były prawidłowe i skuteczne. W posiadaniu Archiwum nie ma zasobu nieopracowanego. 3. KPRM skutecznie udostępniała materiały archiwalne. Użytkownikom zapewniono odpowiednie warunki udostępniania, chociaż w archiwum obowiązywały częściowo zasady nieuregulowane przepisami prawa, ani wewnętrznymi regulacjami.	1. Niepodjęcie skutecznych działań w celu przekazania elektronicznej wersji zasobu likwidowanego Ministerstwa Skarbu Państwa, który od 31 marca 2017 r. do dnia zakończenia kontroli pozostawał na serwerach KPRM. Dotyczy to zarówno przekazania elektronicznej wersji zasobu archiwum zakładowego do Archiwum Akt Nowych, jak również elektronicznych materiałów archiwalnych spraw wszczętych i niezakończonych do odpowiednich organów i podmiotów właściwych w sprawach. 2. Nawis archiwalny, z którego w kontrolowanym okresie przekazano do Archiwum Akt Nowych materiały archiwalne nawet z lat 40-tych XX w. 3. Wewnętrzne uregulowania dotyczące pracy Archiwum, trybu brakowania dokumentacji niearchiwalnej oraz sposobu postępowania z materiałami archiwalnymi i dokumentacją niearchiwalną w przypadku trwałego zaprzestania działalności przez organy lub jednostki organizacyjne – zostały częściowo dostosowane do obowiązujących przepisów prawa w trakcie trwania czynności kontrolnych, tj. po niemal czterech latach od wprowadzenia stosownej delegacji ustawowej w tym zakresie. Inna część regulacji wewnętrznych, dotyczących organizacji i zakresu działania archiwum wyodrębnionego Rady Ministrów, do dnia zakończenia czynności kontrolnych pozostawała na etapie uzgodnień z właściwym w tym zakresie organem. 4. Nie zapewniono odpowiednich warunków do przechowywania oraz ochrony przed uszkodzeniem i zniszczeniem materiałów archiwalnych. Nieprawidłowe warunki dotyczyły zarówno nieodpowiedniej wilgotności i temperatury, jak i sposobu przechowywania dokumentacji oraz umiejscowienia magazynów w bezpośrednim otoczeniu różnego rodzaju instalacji, w tym wodnych. W nieodpowiednich warunkach, powodujących dwukrotnie szybsze niszczenie dokumentacji, przechowywano ponad 1000 m.b. materiałów archiwalnych, które zgodnie z przepisami prawa przechowuje się wiecznie. 5. Zasady działania archiwum wyodrębnionego formalnie określono dopiero 19 sierpnia 2019 r. Materiały archiwalne, niezawierające informacji stanowiących tajemnice państw chronione, udostępniano za zgodą, pomimo że od dnia 16 czerwca 2016 r. art. 16a ustawy o narodowym zasobie archiwalnym stanowi, że każdemu przysługuje prawo dostępu do nich. W latach 2016–2019 nie było jednakże przypadku odmowy udostępnienia materiałów. 6. KPRM nie podjęła działań mających na celu dostosowanie przez Radę Ministrów przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych do obowiązujących od 16 czerwca 2016 przepisów ustawy archiwalnej.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
2.	Ministerstwo Obrony Narodowej	W formie opisowej	1. Minister Obrony Narodowej w latach 2016–2019 prawidłowo i skutecznie ewidencjonował i przechowywał w kancelariach i magazynach akt dokumentację stanowiącą narodowy zasób archiwalny. 2. Stosowany w Ministerstwie system ewidencyjny jednoznacznie identyfikował zgromadzone materiały archiwalne i całą dokumentację niearchiwalną na każdym etapie przechowywania. Warunki przechowywania dokumentów nie zagrażały ich zniszczeniu, uszkodzeniu bądź kradzieży. Dostęp do magazynów akt był odpowiednio reglamentowany i kontrolowany.	1. Minister Obrony Narodowej nie w pełni prawidłowo realizował proces gromadzenia dokumentacji wytworzonej przez komórki organizacyjne Ministerstwa. 2. Minister nie planował i nie prowadził kontroli w obszarze działalności archiwalnej w latach 2016–2019 (do 14 czerwca). 3. Minister nie dostosował również jednolitego rzeczowego wykazu akt, będącego częścią Instrukcji Kancelaryjnej, do obowiązujących wymogów dotyczących klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji.
3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	W formie opisowej	1. W okresie objętym kontrolą Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji zapewnił gromadzenie narodowego zasobu archiwalnego, jego ewidencjonowanie, przechowywanie i udostępnianie. 2. Ustalono procedury przyjmowania dokumentacji do archiwum, oraz prawidłowo określono zasady jej klasyfikowania i kwalifikowania. 3. W latach 2016–2019 Centralne Archiwum, funkcjonujące w Ministerstwie jako archiwum wyodrębnione, skutecznie gromadziło i przechowywało dokumentację archiwalną, przekazaną przez jednostki podległe i nadzorowane przez Ministra oraz komórki organizacyjne Ministerstwa, a także zapewniało prawidłowe udostępnianie akt zainteresowanym podmiotom.	1. Niedostosowanie organizacji archiwum Ministerstwa do wymogów art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, tj. nieutworzenie odrębnych archiwów zakładowych dla działów administracji publicznej, wyznaczenia religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, kierowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, 2. Nieokreślenie organizacji i zakresu działania archiwum Ministerstwa, co było niezgodne z wymogami określonymi w art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, 3. Nieumieszczanie na wnioskach lub zgłoszeniach dotyczących udostępnienia materiałów archiwalnych adnotacji o braku zastrzeżeń, co było niezgodne z § 8 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
4.	Ministerstwo Spraw Zagranicznych	W formie opisowej	1. Minister Spraw Zagranicznych zapewnił gromadzenie narodowego zasobu archiwalnego, jego ewidencjonowanie, przechowywanie i udostępnianie. Ustalił spójne procedury przyjmowania dokumentacji do archiwum oraz zasady jej klasyfikowania i kwalifikowania. W latach 2016–2019 Ministerstwo skutecznie i zgodnie z wewnętrznymi regulacjami gromadziło i przechowywało dokumentację archiwalną przekazaną przez jednostki podległe i nadzorowane przez Ministra oraz komórki organizacyjne Ministerstwa, a także zapewniało udostępnianie akt zainteresowanym podmiotom. 2. Na podstawie przeprowadzanych analiz w Ministerstwie identyfikowano potrzeby i problemy związane z zarządzaniem dokumentacją archiwalną w jednostkach organizacyjnych i placówkach dyplomatycznych MSZ oraz podejmowano odpowiednie działania naprawcze.	1. Niedostosowanie organizacji archiwum Ministerstwa do wymogów art. 33 ust. 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, tj. nieutworzeniu odrębnego archiwum zakładowego dla działu członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej, kierowanego przez Ministra Spraw Zagranicznych. 2. Nieprzekazywanie do Archiwum Akt Nowych opracowanych zbiorów akt z lat 1945–1965, dla których upłynął 50 letni okres przechowywania w archiwum wyodrębnionym, co było niezgodne z art. 32 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. 3. Udostępnianie wszystkich materiałów archiwalnych, niezawierających informacji stanowiących tajemnice prawnie chronione, na wniosek za zgodą Dyrektora Biura Archiwum i Zarządzania Informacją, od 16 czerwca 2016 r. niezgodnie z przepisami znolizowanej ustawy o narodowym zasobie archiwalnym.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
5.	Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych	W formie opisowej	1. Prawdłowo i skutecznie realizowano w latach 2016–2019 zadania na rzecz ochrony narodowego zasobu archiwalnego dotyczące działań nadzorczych i koordynacyjnych związanych z jego gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem. 2. Systematycznie dokonywano diagnozy potrzeb i na tej podstawie planowano i podejmowano spójne oraz adekwatne działania. Realizowano cele określone w przyjętej „Strategii Archiwów Państwowych na lata 2010–2020” oraz „Strategii digitalizacji archiwów państwowych na lata 2018–2023”, np. poprzez inicjowanie w latach 2017–2018 programów retrokonwersji, czy wdrażanie narzędzi teleinformatycznych wspomagających ochronę narodowego zasobu archiwalnego. Dodatkowo szacowano możliwości przechowywalnicze archiwów państwowych i na tej podstawie planowano przedsięwzięcia inwestycyjne. 3. Zwiększenie o 27,7% (tj. o 18 308,6 tys. zł) w 2019 r. w stosunku do 2016 r. planowanych środków finansowych na wynagrodzenia pracowników sieci archiwów państwowych. 4. Przyznawanie od 2016 r. podmiotom przechowującym ewidencjonowany niepaństwowy zasób dotacji celowych na wspieranie działań związanych z ewidencjonowaniem, opracowaniem, zabezpieczaniem oraz udostępnianiem materiałów archiwalnych.	1. Od 1 marca 2017 r. do 28 września 2018 r. wydatkowano 16 505,5 tys. zł i pobrano dochody w wysokości 167,1 tys. zł jako dysponent trzeciego stopnia, pomimo że ustanowiono w tym okresie jedynie dysponenta drugiego stopnia, zgodnie z § 1 pkt 2 oraz § 2 ust. 2 pkt 2 zarządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie ustanowienia dysponentów środków budżetu państwa w części 24 – <i>Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego</i>, 2. W 2016 r. wydatkowano łącznie 1 280,1 tys. zł na finansowanie dotacji celowych w ramach budżetu dysponenta trzeciego stopnia z naruszeniem § 7 ust. 4 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu państwa. 3. W przypadku 65% zbadanych za lata 2016–2018 umów dotacji (tj. 13 na 20) zatwierdzono rozliczenie dotacji za lata 2016–2017 w przedziale od 35 do 78 dni od dnia złożenia przez beneficjentów rozliczeń dotacji, co było niezgodne z art. 152 ust. 2 ufp stanowiącym, że rozliczenie dotacji w zakresie rzeczowym i finansowym powinno nastąpić w terminie 30 dni od dnia jego przedstawienia. 4. W przypadku dwóch konkursów w 2016 r. na realizację zadania publicznego określono terminy do składania ofert odpowiednio na 13 i dziewięć dni od dnia ukazania się ostatniego ogłoszenia o konkursie, co było niezgodne z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie stanowiącym, że termin do składania ofert nie może być krótszy niż 21 dni. 5. Przyznano w 2016 r. dotacje celowe pięciu podmiotom, których oferty nie spełniały wskazanych w regulaminach konkursów wymogów formalnych, wydawano upoważnienia dla pracowników NDAP do prowadzenia kontroli z niepełną podstawą prawną ich wydania, jak również w ramach planów działalności nie wyznaczono celów na 2016 r., zaś w 2018 r. określono nieadekwatny miernik do przyjętego celu.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
6.	Wojskowe Biuro Historyczne im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego	Pozytywna	1. Dyrektor WBH zorganizował wojskową sieć archiwalną wydając odpowiednie decyzje, dotyczące organizacji archiwów podległych i nadzoru archiwalnego w jednostkach wojskowych. 2. W ramach nadzoru nad archiwami podległymi i jednostkami objętymi nadzorem archiwalnym pracownicy WBH dokonywali ekspertyz materiału archiwalnego, w wyniku których decydowano o braku dokumentów albo przejmowaniu do zasobu archiwalnego. Prowadzili też szkolenia w tych jednostkach. 3. WBH ewidencjonowało zasób archiwalny przy pomocy właściwych środków ewidencyjnych takich jak bazy danych, inwentarze książkowe i kartkowe oraz spisy zdawczo-odbiorcze. Zasób archiwalny Centralnego Archiwum Wojskowego WBH powiększał się w kontrolowanym okresie i wynosił 1 464 511 jednostek akt na koniec 2018 r. 4. Przechowywanie i zabezpieczenie zasobu archiwalnego było prawidłowe i skuteczne. Budynek, w którym przechowywano zasób archiwalny był chroniony i zabezpieczony pod względem przeciwpożarowym. Magazyny do przechowywania zasobu archiwalnego były odpowiednio usytuowane i prawidłowo wyposażone. 5. Pracownicy merytoryczni WBH posiadali odpowiednie kwalifikacje i podnosili kompetencje zawodowe uczestnicząc w kursach i szkoleniach. 6. W WBH zapewniono prawo dostępu do materiałów archiwalnych poprzez działalność pracowni naukowej i pracowni informacji naukowej. Pracownia naukowa była właściwie usytuowana i prawidłowo wyposażona, co zapewniało bezpieczeństwo udostępnianych materiałów archiwalnych. W kontrolowanym okresie nie wystąpiły przypadki nieprawidłowego ograniczania dostępu do materiałów archiwalnych.	

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
7.	Archiwum Akt Nowych w Warszawie	W formie opisowej	1. Prawidłowe i skuteczne ewidencjonowanie i udostępniania narodowego zasobu archiwalnego oraz prawidłowość jego przechowywania przez Archiwum w latach 2016–2019 (do 30 sierpnia).	1. Niezgodne z trybem określonym w § 6–8 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej, przyjęcie w dniu 29 grudnia 2017 r. przez Archiwum – w dyspozycję – całego zasobu archiwalnego zlikwidowanego Ministerstwa Skarbu Państwa w postaci papierowej. Zasób przyjęto w stanie nieuporządkowanym, częściowo niezewidencjonowanym oraz nieprawidłowo zabezpieczonym technicznie, tj. niezgodne z § 5 oraz odpowiednio załącznikiem nr 4 do wymienionego rozporządzenia. Ponadto w Protokole wstępnym zdawczo-odbiorczym nie określono opisu ilościowego lub jakościowego zbioru liczącego ok. 7480 metrów bieżących. Sytuacja ta skutkowała potrzebą ponoszenia przez Archiwum kosztów związanych z odpowiednim przygotowaniem materiałów archiwalnych (np. w 2018 r. wydatkowano 119,6 tys. zł na usługę związaną z porządkowaniem), pomimo że zgodnie z art. 5 ust. 1c ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym, koszty związane z przygotowaniem do przekazania i konserwacją materiałów archiwalnych oraz ich przekazaniem do archiwum państwowego ponosi organ lub jednostka organizacyjna przekazująca materiały archiwalne do archiwum państwowego. 2. W zakresie całego zasobu AAN stwierdzono brak odkwaszenia (według stanu na I połowę 2019 r.) ok. 95% akt, z czego nie poddano konserwacji jednostkowej ok. 10% z nich, a reparacji konserwatorskiej ok. 20%.
8.	Archiwum Narodowe w Krakowie	W formie opisowej	1. W Archiwum na bieżąco przejmowano materiały archiwalne likwidowanych jednostek, które trwale zaprzestały prowadzenia działalności, tym samym umożliwiono im realizację nałożonego na nie przepisami ww. ustawy archiwalnej obowiązku. 2. Prowadzony przez Dyrektora Archiwum nadzór nad procesem gromadzenia materiałów archiwalnych w nadzorowanych jednostkach był skuteczny. 3. Proces ewidencjonowania narodowego zasobu archiwalnego był prowadzony zgodnie z wytycznymi NDAP w sposób prawidłowy i skuteczny.	1. W Archiwum nie zapewniono w części przypadków niezwłoczności uzgadniania przepisów kancelaryjno-archiwalnych nadzorowanych jednostek. 2. Warunki przechowywania narodowego zasobu archiwalnego nie spełniały wymogów (norm i rekomendacji) dotyczących lokalizacji obiektów, konstrukcji, wyposażenia, zabezpieczenia na wypadek zagrożeń.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
9.	Archiwum Państwowe w Częstochowie	W formie opisowej	W Archiwum skutecznie, ale nie w pełni prawidłowo realizowano w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z gromadzeniem narodowego zasobu archiwalnego. Działalność w zakresie ewidencjonowania i przechowywania zasobu archiwalnego była prowadzona prawidłowo i skutecznie. NIK ocenia pozytywnie działalność Archiwum w zakresie udostępniania narodowego zasobu archiwalnego.	1. W ośmiu przypadkach kontroli (36% zbadanych), przekazano wystąpienia pokontrolne do kierowników jednostek kontrolowanych po upływie dwumiesięcznego terminu od daty zwrotu podpisanego protokołu kontroli, co stanowiło naruszenie przepisu art. 21c ust.1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. 2. W dziewięciu przypadkach (45% zbadanych), przekroczone określone w procedurach wewnętrznych terminy na uzgadnianie przepisów archiwalno- kancelaryjnych liczonych od wpływu do Archiwum wniosku jednostki o ich uzgodnienie.
10.	Archiwum Państwowe w Kaliszu	W formie opisowej	Archiwum prawidłowo i skutecznie realizowało w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego.	Nadzór Archiwum nad gromadzeniem narodowego zasobu archiwalnego przez jednostki nadzorowane prowadzony był niezatętnie oraz z naruszeniem procedury kontrolnej, ustalonej w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym.
11.	Archiwum Państwowe w Katowicach	W formie opisowej	1. Pozytywnie należy ocenić działania Archiwum w zakresie ewidencjonowania zasobu archiwalnego, w tym efekty realizacji Programu retrokonwersji pomocy archiwalnych, w wyniku którego znacząco wzrosła liczba pomocy informacyjnych o zasobie Archiwum dostępnych w wersji elektronicznej. 2. Archiwum nie ograniczało w sposób nieprawidłowy dostępu do materiałów archiwalnych.	1. Nieprawidłowości w wykonywaniu nadzoru nad narastającym zasobem archiwalnym. 2. Nie zapewniono aktualizacji ewidencji podmiotów nadzorowanych przez Archiwum, a sprawy z zakresu: uzgadniania normatywnów kancelaryjno-archiwalnych, dokumentowania przeprowadzonych ekspertyz i kontroli, wydawania zgód na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej, a także zawierania umów użyczenia (aneksów do umów) dotyczących dokumentacji archiwalnej pozostawionej do używania w jednostkach organizacyjnych załatwiane były z opóźnieniami. 3. Warunki przechowywania narodowego zasobu archiwalnego w Centrali Archiwum oraz w Oddziale w Gliwicach nie spełniały wymogów przewidzianych przepisami prawa – pierwotne przeznaczenie tych obiektów nie miało bowiem żadnego związku z przechowywaniem dokumentacji. W rezultacie tylko Oddział w Bielsku-Białej dysponował obiektem zaprojektowanym i wybudowanym do tego celu. Realizacja planowanej od 2016 roku inwestycji pn. Rozbudowa i przebudowa siedziby Archiwum Państwowego w Katowicach niewątpliwie przyczyni się do znaczącej poprawy warunków przechowywania zasobu w całym Archiwum. 4. Niski stopień opracowania zasobu Archiwum, wynoszący na 30 kwietnia 2019 roku 1/3 zasobu mierzonego w metrach bieżących i 1/4 – w jednostkach archiwalnych. 7. Niepodjęcie żadnych działań w sprawie znak II.4242.1.2017, związanej z sygnałami o niekontrolowanym wpływie dokumentacji z archiwum zakładowego, a także w sprawie II.461.1.2016, związanej z propozycją przekazania Archiwum zgromadzonej dokumentacji przez stowarzyszenie, w związku z zakończeniem jego działalności.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
12.	Archiwum Państwowe w Koszalinie	W formie opisowej	1. W Archiwum w sposób prawidłowy i skuteczny realizowano w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z chronieniem, gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego. 2. Prawidłowo przyjmowano materiały archiwalne. Właściwie zorganizowano i realizowano kontrole zasobu oraz przestrzegania przepisów archiwalnych przez nadzorowane jednostki. 3. Stosowane środki ewidencyjne umożliwiały sprawną identyfikację i ochronę zasobu przez wykwalifikowanych pracowników. 4. Działania Archiwum zapewniały prawidłową oraz skuteczną realizację zadań i celów związanych z udostępnianiem zasobu archiwalnego. Sprzyjały temu: adekwatny do potrzeb sposób przeprowadzania kwerend archiwalnych, prawidłowe udostępnianie zgromadzonych materiałów archiwalnych oraz należyte ich zabezpieczenie. 5. Stan techniczny budynków Archiwum i ich wyposażenie umożliwiały właściwe przechowywanie archiwaliów.	

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
13.	Archiwum Państwowe w Łodzi	Pozytywna	1. W Archiwum w sposób prawidłowy realizowano w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z ochronieniem, gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego. 2. Przejmowanie materiałów archiwalnych wchodzących do państwowego i ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego oraz brakowanie dokumentacji niearchiwalnej odbywało się zgodnie z przepisami. 3. Sposób przechowywania i udostępniania zasobu archiwalnego zapewniał jego ochronę przed zniszczeniem, a prowadzona ewidencja umożliwiała identyfikację zasobu. 4. Dyrektor Archiwum skutecznie nadzorował proces gromadzenia i użyczania materiałów archiwalnych. 5. Przeprowadzono kontrole w zakresie przestrzegania przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym oraz współpracowano z jednostkami tworzącymi ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny.	Dyrektor Archiwum nie podjął działań w celu wyegzekwowania od kierowników 13 jednostek kontrolowanych informacji o sposobie wykonania zaleceń zawartych w wystąpieniach i działaniach podjętych w celu usunięcia nieprawidłowości lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
14.	Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim	Pozytywna	1. Archiwum planowało i realizowało zadania związane z gromadzeniem zasobu archiwalnego w oparciu o analizy potrzeb i założone mierniki prawidłowo i skutecznie. 2. Rzetelnie prowadzony nadzór nad gromadzeniem zasobu umożliwiał bieżące przejmowanie uporządkowanego zasobu i zmniejszał ryzyko jego utraty. Poprzez odpowiednią ewidencję i sukcesywne opracowywanie zbiorów umożliwiano sprawną identyfikację zasobu. 3. Usytuowanie magazynów, wyposażenie i wprowadzone systemy zabezpieczające zapobiegały zniszczeniu bądź utracie materiałów archiwalnych. Dokumenty poddawano ocenie stanu zgromadzonego zasobu, a do obsługi Archiwum zapewniono wykwalifikowany personel. 4. Zapewniono odpowiednie warunki udostępniania materiałów archiwalnych. Sposób przeprowadzania kwerend i działalności informacyjnej był adekwatny do potrzeb, a czas ich realizacji możliwie najkrótszy.	1. Na 173 wnioski o zaopiniowanie i zatwierdzenie regulacji wewnętrznych złożonych do Archiwum przez nadzorowane jednostki 34 (19,7%) zaopiniowano i zatwierdzono w czasie od trzech do sześciu miesięcy, 19 (11%) w czasie od sześciu miesięcy do roku i dwóch miesięcy (1,2%) w czasie powyżej roku, ponadto w przypadku 16 wniosków w trakcie realizacji czas od ich złożenia wynosi ponad trzy miesiące. 2. Archiwum nie monitorowało realizacji zaleceń pokontrolnych po przeprowadzanych przez nie kontrolach w jednostkach nadzorowanych w 18 przypadkach (na 37 z zaleceniami pokontrolnymi), pomimo upływu czasu na ich realizację.
15.	Archiwum Państwowe w Poznaniu	W formie opisowej	1. W Archiwum prawidłowo i skutecznie realizowano w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego. W Archiwum funkcjonowały środki ewidencyjne, które umożliwiały i usprawniały identyfikację i ochronę zasobu. 2. Nadzór Archiwum nad gromadzeniem narodowego zasobu archiwalnego przez jednostki nadzorowane prowadzony był zgodnie z procedurą kontrolną określoną w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym.	1. Brak wolnej przestrzeni magazynowej oraz gromadzenie i przechowywanie materiałów archiwalnych w ciągach komunikacyjnych budynku głównego Archiwum. 2. Gromadzenie i przechowywanie materiałów archiwalnych w zewnętrznych budynkach/magazynach nieodpowiadających potrzebom magazynowania archiwaliów (niewłaściwe usytuowanie, wyposażenie, stan techniczny).

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
16.	Archiwum Państwowe w Radomiu	W formie opisowej	1. Archiwum planowało i realizowało działania w zakresie gromadzenia zasobu na podstawie rzetelnej analizy potrzeb i zadań określonych na dany rok, planując przy tym mierniki i wartości referencyjne oraz dokonując oceny ich osiągnięcia. 2. Adekwatnie do potrzeb planowano, a następnie przejmowano dokumentację archiwalną zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami. 3. W Archiwum prawidłowo i skutecznie ewidencjonowano i przechowywano narodowy zasób archiwalny. Zapewniono funkcjonowanie spójnego systemu ewidencyjnego, który umożliwiał i usprawniał identyfikację i ochronę zasobu. 4. Budynek Archiwum był prawidłowo usytuowany, a jego wyposażenie, w tym w systemy przeciwpożarowe i antywłamaniowe, oraz bieżące monitorowanie warunków panujących w magazynach, zapewniało skuteczną ochronę zgromadzonego zasobu. 5. W Archiwum prawidłowo i skutecznie udostępniano narodowy zasób archiwalny, zapewniono również adekwatny do potrzeb sposób prowadzenia kwerend. Podejmowano adekwatne do zdiagnozowanych potrzeb i stanu faktycznego działania w celu zapewnienia optymalnego zabezpieczenia udostępnianego zasobu. 6. Prawidłowo realizowano wydatki związane z gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem zasobu archiwalnego.	Organizacja systemu i realizacja kontroli w jednostkach nadzorowanych nie w pełni sprzyjała prawidłowemu i efektywnemu gromadzeniu narodowego zasobu archiwalnego. Odstępnie od bieżącego monitorowania wykonania zaleceń pokontrolnych, w szczególności dotyczących przekazywania do Archiwum dokumentacji archiwalnej, nie zapewniano skutecznej ochrony narodowego zasobu archiwalnego w zakresie objętym ustaleniami kontroli.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
17.	Archiwum Państwowe w Rzeszowie	Pozytywna	1. W latach 2013–2016 Archiwum zrealizowało inwestycję pn. „Budowa nowej siedziby Archiwum Państwowego w Rzeszowie”. 2. W przypadku przejmowania państwowego i niepaństwowego zasobu archiwalnego uzgadniano poprawność spisów zdawczo-odbiorczych, co umożliwiło przejęcie materiałów w sposób uporządkowany. 3. Prowadzono ewidencję podmiotów nadzorowanych i na bieżąco monitorowano liczbę jednostek objętych nadzorem. 4. Budynki oraz magazyny spełniały wszelkie wymogi – m.in. przeciwpożarowe, przeciwwłamaniowe, higieniczne, klimatyczne (wilgotność temperatura), jak również posiadały stosowne wyposażenie.	1. W okresie objętym kontrolą Archiwum (Oddział AP w Sanoku) przyjęło jeden plik elektroniczny w 2018 r. Plik nie zawierał metadanych, o których mowa w § 2 ust. 1–2 rozporządzenia MSWiA z 30.10.2006 r. 2. W Archiwum nie opracowano planu ewakuacji zasobu archiwalnego.

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
18.	Archiwum Państwowe w Szczecinie	W formie opisowej	1. Archiwum prawidłowo i skutecznie realizowało w latach 2016–2019 zadania ustawowe związane z gromadzeniem, ewidencjonowaniem i przechowywaniem oraz udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego. 2. Usytuowanie i wyposażenie Archiwum (zarówno Centrali jak i Oddziału w Międzyzdrojach), sprzyjało bezpieczeństwu przechowywanego zasobu, podobnie jak stosowane środki ewidencyjne, które usprawniały identyfikację i ochronę zasobu przez wykwalifikowany personel. 3. Organizacja systemu i realizacja kontroli dotyczących stosowania przepisów archiwalnych w jednostkach nadzorowanych sprzyjała takiemu ewidencjonowaniu i przechowywaniu narodowego zasobu archiwalnego, w trakcie którego zapewniono identyfikację i minimalizację barier oraz eliminację nieprawidłowości dotyczących prawidłowego i efektywnego ewidencjonowania i przechowywania zasobu. 4. Działania Archiwum zapewniały prawidłową i skuteczną realizację zadań i celów związanych z udostępnianiem narodowego zasobu archiwalnego, czemu sprzyjały adekwatny do potrzeb sposób przeprowadzania kwerend archiwalnych, prawidłowo realizowany dostęp użytkowników do zgromadzonych materiałów archiwalnych, a także zabezpieczenie udostępnianych materiałów archiwalnych.	

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności*	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
19.	Narodowe Archiwum Cyfrowe	W formie opisowej	1. NAC podejmowało skuteczne działania w celu gromadzenia zasobu archiwalnego, w tym m.in. poprzez przejmowanie materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny i państwowy zasób archiwalny i prowadzenie nadzoru nad jednostkami organizacyjnymi. 2. NAC prawidłowo ewidencjonowało przechowywane materiały archiwalne. 3. NAC zapewniło użytkownikom dostęp do zasobu archiwalnego, również poprzez bezpłatne udostępnienie części zasobu w postaci elektronicznej na stronach internetowych. 4. Prawidłowo wydatkowano środki przeznaczone na realizację zadań związanych z gromadzeniem, ewidencjonowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem zasobu archiwalnego, a także w sposób prawidłowy pobierano dochody z tytułu jego udostępniania.	1. Przejęcie materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny bez zawarcia porozumienia z jednostką przekazującą te materiały, co było niezgodne z § 3 ust. 2 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie warunków i trybu przekazywania do archiwów państwowych materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny. 2. Prowadzenie spraw dotyczących ustalania przepisów kancelaryjno-archiwalnych oraz potwierdzaniu przejmowania materiałów archiwalnych w terminach niezgodnych odpowiednio z: § 4 ust. 1 zarządzenia nr 20 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 27 listopada 2015 r. w sprawie sposobu postępowania przy określaniu przepisów kancelaryjnych i archiwalnych wydawanych przez organy i kierowników jednostek organizacyjnych w porozumieniu z Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych oraz § 8 ust. 4 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej; 3. Niezapewnieniu dla części posiadanego zasobu właściwych warunków przechowywania. 4. Niepełnym wyposażeniu w sprzęt do ewakuacji jednego z pomieszczeń, co było niezgodne z § 14 zarządzenia nr 19/2011 Dyrektora NAC z 22 grudnia 2011 r. w sprawie wprowadzenia instrukcji postępowania na wypadek wystąpienia zagrożeń mogących powodować uszkodzenie materiałów archiwalnych lub kopii zapasowych materiałów archiwalnych w postaci cyfrowej w NAC.

*) pozytywna / negatywna / w formie opisowej

6.3. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno- -ekonomicznych

Narodowy zasób
archiwalny w przepisach
ustawy archiwalnej

Zgodnie z art. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, pojęcie „materiały archiwalne wchodzące do narodowego zasobu archiwalnego” zostało określone jako wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty elektroniczne w rozumieniu przepisów ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne oraz inna dokumentacja, bez względu na sposób jej wytworzenia, mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie. Narodowy zasób archiwalny, zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. W zależności od stosunku własności materiałów archiwalnych, narodowy zasób archiwalny dzieli się na państwowy zasób archiwalny i niepaństwowy zasób archiwalny (art. 2 ust. 2 pkt 1–2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym). Stosownie do art. 3 powołanej ustawy, materiały archiwalne stanowiące narodowy zasób archiwalny przechowuje się wieczyście, a zgodnie z art. 4 ust. 1 tej ustawy, nadzór nad nim sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Przechowywanie
i brakowanie zasobu

Dokumentacja powstająca w organach państwowych i państwowych jednostkach organizacyjnych oraz w organach jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostkach organizacyjnych, a także napływająca do nich, zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, jest przechowywana przez te organy i jednostki organizacyjne, a następnie dokumentacja stanowiąca materiały archiwalne jest przekazywana niezwłocznie po upływie 25 lat od jej wytworzenia do właściwego archiwum państwowego, o ile organ lub jednostka organizacyjna nie przekazały wcześniej materiałów archiwalnych do archiwum państwowego. Pozostała dokumentacja może ulec brakowaniu, za zgodą dyrektora właściwego archiwum państwowego, chyba że zgoda ta nie jest wymagana, albo właściwego organu archiwum wyodrębnionego. Dokumentacja niearchiwalna może być brakowana po upływie okresu jej przechowywania, określonego w jednolitym rzeczowym wykazie akt lub kwalifikatorze dokumentacji, oraz po uznaniu przez organ lub jednostkę organizacyjną, że dokumentacja niearchiwalna utraciła dla nich znaczenie, w tym wartość dowodową (art. 5 ust. 2 pkt 2 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym).

Państwowa
sieć archiwalna

Zgodnie z art. 23 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, działalność archiwalna obejmuje gromadzenie, ewidencjonowanie, przechowywanie, opracowanie, zabezpieczenie i udostępnianie materiałów archiwalnych

oraz prowadzenie działalności informacyjnej. Na mocy zaś art. 22 ust. 1 pkt 1–4 tej ustawy, działalność archiwalną w zakresie państwowego zasobu archiwalnego prowadzi państwowa sieć archiwalna, którą tworzą archiwa państwowe, archiwa wyodrębnione, archiwa zakładowe organów państwowych i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz archiwa zakładowe organów jednostek samorządu terytorialnego i samorządowych jednostek organizacyjnych. W związku z nowelizacją w 2015 r. powołanej ustawy⁸⁶, od 1 listopada 2015 r. następować winien proces implementacji aktów wykonawczych przygotowanych i podpisanych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, związanych z kształtowaniem i ochroną narodowego zasobu archiwalnego, tj. rozporządzenia w sprawie warunków i trybu przekazywania do archiwów państwowych materiałów archiwalnych tworzących ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny oraz w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji.

Zadania w obszarze gromadzenia narodowego zasobu archiwalnego realizują archiwa państwowe jak i archiwa wyodrębnione. Sieć archiwów państwowych stanowią trzy archiwa o charakterze centralnym oraz 30 archiwów o zasięgu regionalnym. Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w archiwach państwowych zgromadzono ponad 47 405 tys. jednostek archiwalnych oraz ponad 150 tys. plików dokumentacji elektronicznej. Zasób archiwów państwowych stale wzrasta co również stwierdzono w latach 2016–2019 na przykładzie archiwów kontrolowanych. Poza tym funkcjonują również archiwa wyodrębnione, wchodzące w skład państwowej sieci archiwalnej, jednakże niepodlegające Naczelnemu Dyrektorowi. Należą do nich m.in. archiwa utworzone w takich jednostkach jak Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Wojskowe Biuro Historyczne, Kancelaria Sejmu RP, Kancelaria Senatu RP, Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, czy Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Funkcjonowanie archiwów wyodrębnionych, poza ustawą o narodowym zasobie archiwalnym i odpowiednim aktem wykonawczym, normują akty prawa wewnętrznego wydawane przez poszczególnych ministrów sprawujących nad nimi nadzór albo kierowników jednostek, w skład których wchodzi poszczególne archiwa wyodrębnione. Katalog archiwów wyodrębnionych został enumeratywnie wymieniony w art. 29 ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym. Ze względu na różny sposób gromadzenia danych, nie można jednoznacznie podać łącznej ilości przechowywanego zasobu przez archiwa wyodrębnione.

W trakcie kontrolowanego okresu zmienił się sposób udostępniania zasobu. Do 15 czerwca 2016 r., zgodnie z art. 16 ust. 1 ówczesnie obowiązującej ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, materiały archiwalne udostępniano jednostkom organizacyjnym i obywatelom dla potrzeb nauki, kultury, techniki oraz gospodarki. Udostępnianie materiałów archiwalnych dla powyższych potrzeb było bezpłatne. Na podstawie zaś art. 17 ust. 1–1a tej ustawy, materiały archiwalne były udostępniane po upływie

Sieć
archiwów państwowych
i archiwa wyodrębnione

Zmiany w sposobie
udostępniania

⁸⁶ Dot. ustawy o zmianie ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

30 lat od ich wytworzenia. Niezależnie od wieku materiałów archiwalnych można było, w drodze decyzji, odmówić ich udostępnienia, jeżeli ich stan fizyczny nie pozwalał na udostępnienie, udostępnienie miałoby spowodować naruszenie prawnie chronionych interesów Państwa, jednostek organizacyjnych i obywateli, tajemnic prawnie chronionych. Szczególny sposób udostępniania materiałów archiwalnych określało rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 lipca 2008 r. w sprawie określenia szczególnych wypadków i trybu wcześniejszego udostępniania materiałów archiwalnych⁸⁷. Na podstawie art. 26 ustawy z dnia 25 lutego 2016 r. o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego⁸⁸ zmieniono sposób udostępniania zasobów. Od 16 czerwca 2016 r., zgodnie z art. 16a ust. 1 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym, każdemu przysługuje prawo dostępu do materiałów archiwalnych. Na podstawie art. 16b ust. 1–2 powołanej ustawy dostęp do materiałów archiwalnych podlega ograniczeniu w zakresie i na zasadach określonych w przepisach o ochronie informacji niejawnych, o ochronie innych tajemnic ustawowo chronionych, ze względu na ochronę dóbr osobistych i danych osobowych, ze względu na potrzebę zachowania integralności składników państwowego zasobu archiwalnego zagrożonego uszkodzeniem, zniszczeniem lub utratą. Materiały archiwalne podlegają udostępnianiu nie wcześniej niż w przypadku:

- aktów stanu cywilnego lub ksiąg stanu cywilnego, od końca roku kalendarzowego, w którym nastąpiło odpowiednio sporządzenie aktu lub zamknięcie księgi, dotyczących: urodzeń – po 100 latach, małżeństw i zgonów – po 80 latach, indywidualnej dokumentacji medycznej – po 100 latach od sporządzenia ostatniego wpisu, aktów notarialnych i dokumentacji ksiąg wieczystych wraz z urządzeniami ewidencyjnymi – po 70 latach od sporządzenia aktu lub składnika dokumentacji, dokumentacji spraw sądowych i postępowań dochodzeniowych – po 70 latach od uprawomocnienia się orzeczenia lub zakończenia postępowania, ewidencji ludności – po 30 latach od jej wytworzenia, dokumentacji osobowej i płacowej pracodawców – po 50 latach od ustania stosunku pracy. W art. 16b ust. 3 ustawy archiwalnej określono zaś przypadki niestosowania ww. ograniczeń.

⁸⁷ Dz. U. Nr 156, poz. 970.

⁸⁸ Dz. U. z 2019 r. poz. 1446.

6.4. Sposób przeprowadzenia oraz wyniki badania kwestionariuszowego

W trakcie przeprowadzania kontroli działając na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, Najwyższa Izba Kontroli przeprowadziła badanie kwestionariuszowe wśród dyrektorów archiwów państwowych oraz kierowników jednostek, w których zorganizowano archiwa wyodrębnione.

Podstawa prawna
przeprowadzenia badań
kwestionariuszowych

Kwestionariusz zawierał pytania zamknięte i składał się z 16 zagadnień w przypadku archiwów państwowych oraz z 11 pytań w przypadku archiwów wyodrębnionych. Tematem badania były m.in. kwestie dotyczące wielkości posiadanego zasobu archiwalnego, liczby zgłoszeń i wielkości zasobu udostępnianego użytkownikom archiwów oraz liczby użytkowników korzystających z zasobu, dostępności pracowni naukowej (godziny otwarcia), stanu zatrudnienia pracowników archiwów. Dodatkowo zapytano dyrektorów archiwów państwowych oraz kierowników jednostek, w których utworzono archiwa wyodrębnione, o najistotniejsze problemy i bariery w funkcjonowaniu archiwów.

Zagadnienia
objęte badaniem

Najwyższa Izba Kontroli uzyskała informacje od 19 dyrektorów archiwów państwowych⁸⁹ oraz od trzech kierowników jednostek, w których utworzono archiwa wyodrębnione.

Liczba respondentów

WYNIKI BADANIA KWESTIONARIUSZOWEGO

ARCHIWA PAŃSTWOWE

1. Jaka była wielkość zasobu archiwalnego zgromadzonego w Archiwum (wraz z oddziałami) w latach 2016–2019 (I kwartał), mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach bieżących według stanu na 31 grudnia?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
16 166 244 j.a.	16 548 870 j.a.	16 900 819 j.a.	16 377 278 j.a.
175 786,5 m.b.	178 743,8 m.b.	181 454 m.b.	177 265 m.b.

2. Jaka ilość zewidencjonowanego zasobu (dot. kategorii A) była zgromadzona w Archiwum (wraz z oddziałami) w poszczególnych latach, mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach według stanu na 31 grudnia?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
15 691 088 j.a.	16 076 444 j.a.	16 375 423 j.a.	15 911 305 j.a.
174 247,8 m.b.	177 179,1 m.b.	179 709,3 m.b.	175 743,9 m.b.

3. Jaka ilość opracowanego zasobu (dot. kategorii A) była zgromadzona w Archiwum (wraz z oddziałami) w poszczególnych latach, mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach bieżących według stanu na 31 grudnia?

⁸⁹ Łączna liczba archiwów państwowych kontrolowanych oraz objętych badaniem kwestionariuszowym wyniosła 30. Kontrolą ani badaniem kwestionariuszowym nie objęto jedynie Archiwum Głównego Akt Dawnych.

ZAŁĄCZNIKI

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
6 946 627 j.a.	7 001 075 j.a.	6 999 283 j.a.	7 004 254 j.a.
174 247,8 m.b.	80 222,27 m.b.	80 247 m.b.	80 261,8 m.b.

4. Jaka była wielkość przejmowanych przez Archiwum (wraz z oddziałami) materiałów archiwalnych od poszczególnych podmiotów w latach 2016–2019 (I kwartał), mierzona w jednostkach archiwalnych?

Rodzaj podmiotu, od które przejęto zasób archiwalny	Osoby fizyczne	Instytucje samorządowe	Instytucje państwowe	Przedsiębiorstwa
Jednostki akt	32 509	416 875	562 217	121 592
Procentowy udział	2,9%	36,8%	49,6%	10,7%

5. Czy Archiwum (wraz z oddziałami) posiada pracownię naukową i/lub czytelnie?

Odpowiedź TAK	19 archiwów (100%)

6. Ile pracowni naukowych i/lub czytelni posiada archiwum (wraz z oddziałami), według stanu na dzień 30 czerwca 2019 r.

Odpowiedź	Liczba archiwów, których dyrektorzy udzielili takiej odpowiedzi
Jedna pracownia	8
Dwie pracownie	5
Trzy i więcej pracowni	6

7. Czy użytkownicy mają możliwość korzystania z pracowni naukowych/ czytelni Archiwum i jego oddziałów po godzinie 16-tej?

Odpowiedź	Liczba archiwów, których dyrektorzy udzielili takiej odpowiedzi
Tak, we wszystkich pracowniach naukowych	10
Tak, ale nie we wszystkich pracowniach naukowych	7
Nie	2

8. Jaka była liczba zgłoszeń o udostępnienie przez Archiwum, zasobu archiwalnego w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
17 144	16 903	16 599	5 469

ZAŁĄCZNIKI

9. Jaka była liczba negatywnie rozpatrzonych przez Archiwum zgłoszeń o udostępnienie zasobu archiwalnego w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
212	217	261	110

10. Jaka była liczba użytkowników korzystających z pracowni naukowych/ czytelni Archiwum w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
25 797	26 694	24 640	6 707

11. Jaka była liczba udostępnionych przez Archiwum jednostek archiwalnych w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
278 080 j.a.	254 960 j.a.	259 658 j.a.	65 383 j.a.

12. Jaka była łączna kwota wydatkowana na wynagrodzenia pracowników Archiwum w poszczególnych latach (na podstawie sprawozdania Rb-70 o zatrudnieniu i wynagrodzeniach)?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
32 828, tys. zł	35 440,7 tys. zł	35 739,1 tys. zł	39 478,9 tys. zł

13. Jaka była liczba osób zatrudnionych w Archiwum w latach 2016–2019?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
715,7	717,7	741,8	807

14. Proszę podać pięć najcenniejszych według Pani/Pana zbiorów archiwum?

Najczęściej występująca odpowiedź	Akta miasta

15. W którym roku przeprowadzona została ostatnia kontrola Państwowej Straży Pożarnej w magazynach centrali oraz oddziałów Archiwum?

Rok wykonania kontroli	Liczba archiwów
Wcześniej niż w 2010 r.	4
2017 r.	3
2010 r., 2013 r., 2015 r.	2

16. Jakie dostrzega Pani/Pan najistotniejsze problemy i bariery w funkcjonowaniu Archiwum w zakresie ochrony narodowego zasobu archiwalnego?

Odpowiedź	Liczba archiwów, których dyrektorzy udzielili takiej odpowiedzi/ procent
Niewystarczająca powierzchnia przechowalnicza	13 (68,4%)
Niewystarczająca kadra	12 (63,2%)
Niewystarczający poziom finansowania zadań związanych z gromadzeniem zasobu	9 (47,4%)
Niewystarczający poziom finansowania zadań związanych z ewidencjonowaniem i przechowywaniem zasobu	8 (42,1%)
Utrudniona współpraca z jednostkami objętymi nadzorem archiwalnym	6 (31,6%)
Niewystarczający poziom finansowania zadań związanych z udostępnianiem zasobu	4 (21,1%)
Nieodpowiedni stan pomieszczeń magazynowych	4 (21,1%)

17. Czy w Archiwum przygotowano plan gotowości i reagowania w wypadku nadzwyczajnych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego zasobu archiwalnego?

Odpowiedź	Liczba archiwów / procent
Tak	15 (78,9%)
Nie	4

18. Czy dostrzega Pani/Pan problemy i/lub bariery we współpracy z jednostkami organizacyjnymi, w których posiadaniu pozostaje ewidencjonowany niepaństwowy zasób archiwalny?

Pytanie miało charakter otwarty. Uzyskane odpowiedzi koncentrowały się wokół ograniczonych możliwości rozpoznania stanu ewidencjonowanego niepaństwowego zasobu archiwalnego jak i możliwości ingerencji w jego kształtowanie.

19. Czy dostrzega Pani/Pan wyzwania związane z działalnością archiwów państwowych na rzecz narodowego zasobu archiwalnego? Jeśli tak, proszę wskazać jakie.

Pytanie miało charakter otwarty. Największa liczba odpowiedzi zwracała uwagę na wyzwania dotyczące procesów zabezpieczania i konserwowania zasobu oraz wyzwania związane z przejmowaniem, ewidencjonowaniem i udostępnianiem materiałów elektronicznych.

ARCHIWA WYODRĘBNIONE

1. Jaka była wielkość zasobu archiwalnego zgromadzonego w Archiwum (wraz z oddziałami) w latach 2016–2019 (I kwartał), mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach bieżących, megabajtach / gigabajtach według stanu na 31 grudnia?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
42 955 j.a.	43 962 j.a.	45 308 j.a.	45 562 j.a.
656,4 m.b.	687,9 m.b.	524,8 m.b.	891,7 m.b.

2. Jaka ilość zewidencjonowanego zasobu (dot. kategorii A) była zgromadzona w Archiwum (wraz z oddziałami) w poszczególnych latach, mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach według stanu na 31 grudnia?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
1 167 j.a.	1 007 j.a.	1 346 j.a.	254 j.a.
29,5 m.b.	31,71 m.b.	66,73 m.b.	4,86 m.b.

3. Jaka ilość opracowanego zasobu (dot. kategorii A) była zgromadzona w Archiwum (wraz z oddziałami) w poszczególnych latach, mierzona w jednostkach archiwalnych, metrach bieżących oraz megabajtach/gigabajtach według stanu na 31 grudnia?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
1 073 j.a.	1 155 j.a.	1 714 j.a.	1 724 j.a.
157 m.b.	0 m.b.	0 m.b.	0 m.b.

4. Czy Archiwum posiada pracownię naukową lub miejsca pracy dla czytelników, gdzie udostępniany jest zasób archiwalny?

Odpowiedź TAK	2
Odpowiedź NIE	1

5. Czy czytelnicy mają możliwość korzystania z pracowni naukowej lub wyznaczonych miejsc do pracy po godzinie 16-tej?

Odpowiedź	Liczba archiwów, których dyrektorzy udzielili takiej odpowiedzi
Tak, we wszystkie dni tygodnia	2
Nie	1

ZAŁĄCZNIKI

6. Jaka była liczba zgłoszeń o udostępnienie przez Archiwum zasobu archiwalnego w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
37	250	16	1

7. Jaka była liczba negatywnie rozpatrzonych przez Archiwum zgłoszeń o udostępnienie zasobu archiwalnego w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
0	86	4	0

8. Jaka była liczba użytkowników korzystających z pracowni naukowych/czytelni Archiwum w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
123	150	98	16

9. Jaka była liczba udostępnionych jednostek archiwalnych w poszczególnych latach?

2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r. (I kwartał)
5 j.a.	7 j.a.	3 j.a.	1 j.a.

10. Czy w Archiwum przygotowano plan gotowości i reagowania w wypadku nadzwyczajnych zagrożeń dla bezpieczeństwa narodowego zasobu archiwalnego?

Odpowiedź TAK	3
Odpowiedź NIE	0

11. Jakie dostrzega Pani/Pan najistotniejsze problemy i bariery w funkcjonowaniu Archiwum w zakresie ochrony narodowego zasobu archiwalnego?

Odpowiedź	Liczba archiwów wyodrębnionych, których kierownictwo udzieliło takiej odpowiedzi
Niewystarczający poziom finansowania	1
Niewystarczająca kadra	1
Niewystarczająca powierzchnia przechowalnicza	0
Nieodpowiedni stan magazynów	0
Nie dostrzegam żadnych problemów	1
Inne	0

6.5. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności

1. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r. poz. 553, ze zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 20 października 2015 r. w sprawie klasyfikowania i kwalifikowania dokumentacji, przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych i brakowania dokumentacji niearchiwalnej (Dz. U. z 2019 r. poz. 246).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (Dz. U. poz. 1566),
4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych (Dz. U. Nr 196, poz. 1161).

6.6. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego
8. Minister Obrony Narodowej
9. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji
10. Minister Spraw Zagranicznych
11. Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
12. Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych
13. Sejmowa Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
14. Komisja Kultury i Środków Przekazu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
15. Komisja Kultury i Środków Przekazu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

6.7. Stanowisko Ministra do informacji o wynikach kontroli

WICEPREZES RADY MINISTRÓW
MINISTER
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
prof. dr hab. Piotr Gliński

Warszawa, 04 marca 2020 r.

BAK.o801.2.2020

Pani
Małgorzata Motylow
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Szanowna Pani Prezes!

Na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (j.t. Dz. U. z 2019 r. poz. 489, ze zm.) przedstawiam swoje stanowisko odnośnie do Informacji o wynikach kontroli (dalej zwanej: „Informacją”) pn. *Ochrona narodowego zasobu archiwalnego (nr P/19/024)*. Równocześnie uprzejmie dziękuję za przeprowadzenie niniejszej kontroli, odnoszącej się do tego zadania państwa polskiego, przypisanego do działu administracji rządowej kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Na wstępie odniosę się do ustaleń Najwyższej Izby Kontroli w zakresie wieloletnich zaniedbań dotyczących przede wszystkim braków w powierzchni przechowalniczej, niedostosowania obiektów użytkowanych przez archiwa państwowe do wykonywania przez nie zadań ustawowych, a także niskich wynagrodzeń pracowników. Problemy te są na bieżąco analizowane w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz Ministerstwie Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego, czego efektem jest chociażby przeznaczenie przeze mnie w 2019 r. dodatkowych środków w kwocie 5,6 miliona złotych na wzrost wynagrodzeń pracowników archiwów państwowych. Mając na względzie, iż poziom wynagrodzeń wciąż jest na niezadawalającym poziomie, konieczne jest podejmowanie dalszych działań pozwalających na systematyczną poprawę sytuacji kadrowej w państwowej sieci archiwalnej. Niemniej istotna kwestia infrastruktury użytkowanej przez archiwa państwowe również znajduje swoje odzwierciedlenie w już prowadzonych inwestycjach w sieci archiwalnej. Należy zaznaczyć, iż poza podejmowanymi obecnie działaniami inwestycyjnymi wieloletnie zaniedbania w tym zakresie leżały u podstaw rozpoczęcia działań przygotowawczych do przyjęcia wieloletniego programu budowy archiwów państwowych, opracowanego przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, którego procedowanie zostało zaplanowane na rok 2020. Podjęcie w szerszym zakresie działań inwestycyjnych będzie miało wymierny wpływ na zapewnienie

odpowiedniej ochrony narodowego zasobu archiwalnego, pozwoli również na skuteczniejsze wykonywanie ustawowych zadań archiwów państwowych.

Wniosek w zakresie podjęcia działań legislacyjnych w celu zapewnienia odpowiednich, dodatkowych wymogów ochrony przeciwpożarowej dotyczących zgromadzonych w archiwach zasobów, analogicznie do środków ochrony stosowanych w przypadku muzeów i ich zasobów należy uznać co do zasady za słuszny. W chwili obecnej zagadnienia dotyczące ochrony przeciwpożarowej w archiwach państwowych są regulowane m.in. rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. poz. 719, z późn. zm.), wydanym na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1372, z późn. zm.) – § 27 ust. 1 pkt 1 i § 28 ust. 1 pkt 13, w zakresie wyznaczania przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych chronionych obiektów w archiwach. Sama zaś ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164) nie nakłada na archiwa państwowe szczególnych, niestandardowych wymogów ochrony przeciwpożarowej. W związku z powyższym uregulowanie ww. kwestii wymagałoby umieszczenia w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach stosownej delegacji ustawowej, podobnie jak ma to miejsce w art. 5 ust. 5 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, do wydania przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego stosownego aktu wykonawczego. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż podjęcie takowej inicjatywy legislacyjnej będzie pociągało za sobą trudne do oszacowania w tym momencie skutki finansowe, spowodowane koniecznością wydatkowania znaczących środków finansowych na realizację zabezpieczenia budynków, w których archiwa państwowe obecnie przechowują zasób archiwalny. Obecnie, w związku z brakiem prawnego obowiązku szczególnej ochrony przeciwpożarowej narodowego zasobu archiwalnego środki te nie są zabezpieczone w budżecie NDAP ani poszczególnych archiwów państwowych, tworzących państwową sieć archiwalną.

Należy również zauważyć, iż kwestia poruszona we wniosku NIK kierowanym do Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów dotycząca podjęcia działań w celu dostosowania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych do obowiązującego stanu prawnego wynikającego z aktualnych przepisów ustawy o narodowym zasobie archiwalnym wymaga podjęcia działań legislacyjnych przez wskazany organ, zapewniających spójność z ustawą wydanego na jej podstawie aktu wykonawczego.

Z poważaniem

Piotr Gliński

6.8. Stanowisko Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych

1/4

**NACZELNY DYREKTOR
ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH**
Paweł Pietrzyk

**Pani
Małgorzata Motylow
Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli**

Wasze pismo z dnia:
18.02.2020

Znak:
KNO.430.013.2019

Nasz znak:
BDG-JKA.0810.1.2019

Data:
09.03.2020

Szanowna Pani Prezes,

na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2019 r., poz. 489, ze zm.), w świetle otrzymanej informacji o wynikach kontroli, pn. *Ochrona narodowego zasobu archiwalnego* (nr P/19/024), niniejszym przedstawiam swoje stanowisko odnośnie zawartych w niej wnioskach, jak i innych spostrzeżeniach.

Jednocześnie bardzo dziękuję za przeprowadzenie przedmiotowej kontroli, a w szczególności wskazanie przez Najwyższą Izbę Kontroli (NIK), że „*kwestie narodowego zasobu archiwalnego i jego ochrony powinny zajmować ważne miejsce wśród priorytetów działania państwa i jego organów*”.

Poniżej pozwolę sobie odnieść się do następujących tematów:

1. Infrastruktura archiwów państwowych

Zagadnienie to było szczegółowo badane przez NIK, który pozytywnie ocenił działania Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w zakresie diagnozy potrzeb i monitorowania wolnej przestrzeni magazynowej, zakupu regałów i opracowania programu budowy archiwów. Równocześnie NIK wskazuje, że biorąc pod uwagę wyczerpywanie się powierzchni magazynowych, utratę możliwości przejmowania akt przez niektóre archiwa, systematyczny przyrost zasobu archiwów państwowych i konieczność jego zabezpieczenia, niezbędny jest rozwój infrastruktury archiwów państwowych. Diagnoza ta, z którą bezsprzecznie się zgadzam, potwierdza potrzebę prowadzenia działań w kierunku uchwalenia przez Radę Ministrów wieloletniego programu pn. „Budowa archiwów państwowych 2021-2024”, pozwalającego na zabezpieczenie priorytetowych potrzeb sześciu archiwów. Jednocześnie jako uzupełnienie ww. programu w najbliższym czasie planuje podjęcie szeroko zakrojonej termomodernizacji części budynków w ramach projektu współfinansowanego z funduszy europejskich, a także budowę kolejnych obiektów w ramach konsekwentnie zwiększanych środków przyznawanych dla sieci archiwów państwowych.

Przedstawione działania, wśród których najistotniejsze jest uchwalenie i wdrożenie wyżej wymienionego wieloletniego programu, którego projekt przedstawiłem do dalszego procedowania, pozwoli na przeprowadzenie modernizacji sieci archiwów państwowych i stopniowe wyłączenie z użytkowania tych obiektów, które aktualnie nie spełniają wymogów w zakresie właściwego przechowywania materiałów archiwalnych i których dalsza modernizacja nie jest już obiektywnie możliwa.

2. Wynagrodzenia pracowników archiwów

Czynnikiem wskazanym w wynikach kontroli przeprowadzonej przez NIK, mogącym mieć niekorzystny wpływ na ochronę narodowego zasobu archiwalnego jest niski i niekonkurencyjny poziom wynagrodzeń w archiwach państwowych. Bez jego zwiększenia, pogłębi się już istniejący odpływ profesjonalnej kadry oraz niemożność pozyskania pracowników posiadających odpowiednie wykształcenie i kompetencje. Dlatego też na tym istotnym polu podejmował będę aktywne działania zmierzające do pozyskania dodatkowych środków finansowych pozwalających na dalszą poprawę sytuacji kadrowej w sieci archiwów państwowych.

3. Regulacje prawne dot. bezpieczeństwa przeciwpożarowego

Aktualnie obszar ochrony przeciwpożarowej w archiwach państwowych uregulowany jest przede wszystkim w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz. U. poz. 719, z późn. zm.), wydanym na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1372, z późn. zm.).

Wniosek NIK w sprawie opracowania i wydania przepisów dotyczących uszczegółowienia i dodatkowych wymogów ochrony przeciwpożarowej dla archiwów państwowych jest ważny i z założenia zasadny. Uważam, że zakres regulacji, wzorem wytycznych dla muzeów, powinien obejmować także kradzieże i inne zagrożenia skutkujące ewentualną utratą zgromadzonych w archiwach państwowych materiałów archiwalnych. Postulowane przepisy byłyby także pomocne przy projektowaniu nowych siedzib archiwów lub przebudowie już istniejących budynków.

W samym zaś rozporządzeniu MSWiA, należałoby dokonać zmian w zakresie § 27 ust. 1 pkt 1 i § 28 ust. 1 pkt 13, dotyczących – w obecnym brzmieniu – wyznaczania przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych archiwów (rozumianych jako wszystkie archiwa a nie tylko archiwa państwowe) do stosowania stałych urządzeń gaśniczych czy systemów ochrony przeciwpożarowej.

Wydanie sugerowanego przez Najwyższą Izbę Kontroli rozporządzenia wymagałoby zamieszczenia w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164) stosownego upoważnienia dla ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego do wydania aktu wykonawczego (upoważnienie mogłoby się znaleźć w ust. 5 dodanym w art. 28 lub w nowym art. 28a).

Wprowadzenie bardziej rygorystycznych wymogów w zakresie ochrony zasobu archiwalnego, co z perspektywy Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oceniam jako pożądane, spowoduje jednak konieczność wydatkowania większych środków na realizację zabezpieczenia obiektów, w których archiwa państwowe przechowują materiały archiwalne. W budżecie, którym obecnie dysponuję, ww. środki nie zostały zabezpieczone.

4. Archiwa wyodrębnione

Podzielam pogląd Najwyższej Izby Kontroli, że działania w celu dostosowania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu

02-517 Warszawa, ul. Rakowiecka 2D, tel. 22 56-54-600, faks 22 56-54-614

udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych (Dz. U. poz. 1161) do zmienionego ustawodawstwa powinien podjąć Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Działalność archiwów wyodrębnionych została wprowadzie umiejscowiona w ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164), ale jej przepisy sytuują te archiwa w sposób szczególny praktycznie poza nadzorem zarówno Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jak i Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. I tak art. 19 ust. 1 stanowi, że właściwymi organami w sprawach archiwów wyodrębnionych w zakresie określonym przepisami ustawy są odpowiednio: Minister Obrony Narodowej, minister właściwy do spraw wewnętrznych, minister właściwy do spraw zagranicznych, minister właściwy do spraw finansów publicznych, minister właściwy do spraw instytucji finansowych, Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Szef Agencji Wywiadu, Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Szefowie: Kancelarii Sejmu, Kancelarii Senatu, Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Kancelarii Prezesa Rady Ministrów oraz Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Większość wymienionych organów, w tym Szef Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, należy do administracji rządowej, zapewne dlatego NIK wskazał jako adresata wniosku właśnie Szefa KPRM.

Podkreślenia wymaga również, że ustawodawca wyłączył archiwa wyodrębnione m. in. spod kompetencji koordynacyjnych i kontrolnych Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (art. 21 ust. 4 ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach).

Jednocześnie dotychczasowe doświadczenie w działalności archiwów wyodrębnionych, opinie środowiska archiwalnego i akademickiego wyrażone w publikacjach naukowych czy też lektura wymienionego protokołu NIK stanowią podstawę do podjęcia istotnych rozważań na temat potrzeby i zakresu funkcjonowania tak dużej liczby archiwów wyodrębnionych.

5. Przejęcie przez Archiwum Akt Nowych dokumentacji po byłym Ministerstwie Skarbu Państwa

W celu zapobieżenia w przyszłości sytuacji, w której archiwa państwowe stają przed koniecznością przejęcia nieprzygotowanej dokumentacji, należy w mojej ocenie, zadbać o wprowadzenie odpowiednich procedur. Na etapie prac legislacyjnych zmierzających do likwidacji urzędu, w którym powstawały materiały archiwalne, należałoby w moim przekonaniu włączyć Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych do listy organów konsultujących proces likwidacji. Jednocześnie, planując tego typu likwidacje, należy też zadbać o zabezpieczenie adekwatnych środków finansowych po stronie przekazującego lub likwidatora, przeznaczonych na uporządkowanie i przygotowanie do przekazania materiałów archiwalnych w wersji tradycyjnej oraz w postaci dokumentów elektronicznych.

6. Dotacje

Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych już w 2018 r. podjęła skuteczne działania naprawcze, zmierzające do wyeliminowania stwierdzonych uchybień. W wyniku zaleceń NIK wdrożono ponadto dodatkowe mechanizmy zmierzające do terminowej realizacji podejmowanych działań.

4/4

Z poważaniem,
dr Paweł Pietrzyk

Do wiadomości:

1. Mateusz Adamkowski, Dyrektor Departamentu Mecenatu Państwa w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

02-517 Warszawa, ul. Rakowiecka 2D, tel. 22 56-54-600, faks 22 56-54-614

6.9. Opinia Prezesa NIK do stanowiska Ministra

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
MARIAN BANAŚ

KNO.430.013.2019
P/19/024

Warszawa, dnia 37 marca 2020 r.

Opinia do stanowisk

**Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych
w sprawie Informacji o wynikach kontroli – *Ochrona narodowego zasobu archiwalnego***

Stosownie do art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2019 r. poz. 489, ze zm.) przedstawiam opinię do stanowisk Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 marca 2020 r. oraz Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 9 marca 2020 r.

Najwyższa Izba Kontroli podziela stanowiska zarówno Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jak i Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, że dalsze inwestycje w infrastrukturę archiwów państwowych są niezbędne w sytuacji braków powierzchni przechowalniczej oraz niedostosowania obiektów użytkowanych przez archiwa do wykonywanych zadań. Kontynuacja w 2020 r. prac związanych z przygotowaniem i przyjęciem wieloletniego programu budowy archiwów państwowych jest również pozytywnym działaniem, podobnie jak dalsza systematyczna praca nad poprawą sytuacji kadrowej w archiwach państwowych.

Za słuszny uznano również wniosek dotyczący podjęcia działań legislacyjnych w celu zapewnienia odpowiednich, dodatkowych wymogów ochrony przeciwpożarowej zasobów zgromadzonych w archiwach, analogicznie do środków ochrony stosowanych w przypadku muzeów i ich zasobów. W związku z tym konieczne będzie wyasygnowanie dodatkowych środków finansowych, pozwalających na zapewnienie odpowiedniej ochrony materiałom archiwalnym zgromadzonym w archiwach państwowych. Przychyłono się również do wniosku dotyczącego podjęcia działań w celu dostosowania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 czerwca 2011 r. w sprawie sposobu i trybu udostępniania materiałów archiwalnych znajdujących się w archiwach wyodrębnionych¹ do obowiązującego stanu prawnego, wynikającego z aktualnych przepisów ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.²

Najwyższa Izba Kontroli wyraża nadzieję, że podjęte działania zapewnią jeszcze lepsze warunki dla skutecznego i prawidłowego gromadzenia, ewidencjonowania, przechowywania i udostępniania narodowego zasobu archiwalnego.

PREZES
Najwyższej Izby Kontroli
Marian Banaś

1

¹ Dz. U. Nr 196, poz. 1161.

² Dz. U. z 2020 r. poz. 164.